

Ghid practic privind aplicarea legislației electorale pentru avocați

Introducere

Capitolul I Noțiuni generale

- 1.1. Rolul și importanța alegerilor într-o societate democratică
- 1.2. Evoluția electorală în Republica Moldova
- 1.3. Cadrul legislativ electoral al Republicii Moldova
- 1.4. Sistemul electoral și cel al organelor electorale din Moldova
- 1.5. Esența alegerilor libere și corecte

Capitolul II Organizarea și desfășurarea scrutinelor electorale

- 2.1. Campania electorală;
- 2.2. Desfășurarea și observarea alegerilor;
- 2.3. Numărarea voturilor, totalizarea rezultatelor și validarea mandatelor
- 2.4. Cele mai frecvente probleme, încălcări și fraude electorale

Capitolul III Fraudele electorale și răspunderea juridică.

- 3.1. Noțiunea de fraudă electorală și răspundere juridică
- 3.2. Fraudele electorale prevăzute de Codul Penal
- 3.3. Fraudele electorale prevăzute de Codul cu privire la Contravențiile Administrative
- 3.4. Alte tipuri de fraude electorale

Capitolul IV Litigiile electorale

- 4.1. Noțiunea de litigiu electoral. Contestațiile
- 4.2. Instanțele competente în soluționarea contestațiilor
  - a. Competența Biroului electoral al secției de votare
  - b. Competența Consiliului electoral de circumscripție
  - c. Competența Comisiei Electorale Centrale
  - d. Competența Instanțelor de Judecată
- 4.3. Practica judiciară în domeniu

Capitolul V Drepturi electorale prevăzute de actele internaționale

- 5.1. Tratatul internațional privind drepturile electorale
- 5.2. Practica CEDO în domeniu

Încheiere

Bibliografia

Dicționar electoral

Introducere

Experiența electorală a Republicii Moldova poate fi considerată deja drept una suficient de bogată și diversă, deoarece pe parcursul celor 13 ani de independență, în țara noastră au avut loc 3 scrutine parlamentare (1994, 1998 și 2001), 2 prezidențiale (1992 și 1996) și 3 scrutine locale generale (1995, 1999, 2003).

Deși inițial tranziția în Moldova a înregistrat anumite succese, în special în domeniul privatizării pământului și adoptării unei legislații democratice, la sfârșitul anilor '90 reformele au încetinit. Până la această perioadă Moldova era caracterizată ca un model al implementării valorilor democratice, în special prin organizarea și desfășurarea scrutinelor electorale. Cu toate acestea, în Republica Moldova nu au fost editate prea multe lucrări la acest capitol, și sperăm că prezenta lucrare va fi una dintre primele experiențe în ceea ce privește sistematizarea teoretico-practică a relațiilor juridice electorale din țara noastră.

Necesitatea unor astfel de materiale este dictată de reformele politico-juridice din Moldova, evoluția cărora depinde într-o măsură foarte semnificativă de reforma sistemului electoral și implementarea acestuia.

După declararea independenței sale, Republica Moldova a efectuat o serie de modificări ale legislației naționale, adaptând-o în mod continuu la necesitățile moderne. Totodată, țara noastră a semnat și a ratificat cele mai importante documente internaționale, obligându-se prin aceasta să respecte valorile și principiile dreptului internațional modern, bazat pe statul de drept și respectarea drepturilor omului.

Prin art.1 al.3 din Constituția Republicii Moldova, statul nostru a fost definit și declarat stat de drept. Însă, de la obținerea independenței și până în prezent întreaga societate civilă, partidele politice și mai cu seamă autoritățile Republicii Moldova, se pare, doar au discutat despre Statul de drept, și mai puțin, au întreprins ceva întru edificarea acestuia. Astfel, la moment Republica Moldova se mai află în atenția structurilor europene și internaționale, cum ar fi Consiliul European, Banca Mondială, OSCE etc.

Ce presupune statul de drept și cât este de real în condițiile actuale ale țării noastre? Această întrebare necesită un răspuns cât mai complex, bazat pe fapte reale, întreprinse de către autoritățile statului și societatea civilă. Astfel, statul de drept, potrivit prevederilor constituționale, reprezintă egalitatea tuturor subiecților de drept în fața legii și acest deziderat este rezultatul evoluției comunității umane în general și al dreptului în special. Unul din pilonii de bază ai garantării și respectării principiilor statului de drept a devenit dreptul cetățeanului de a alege și de a fi ales, adică acest drept a devenit unul fundamental în edificarea și menținerea unui stat de drept modern, indicele ce caracterizează situația drepturilor electorale fiind unul de bază în ceea ce privește aprecierea nivelului de democrație și al respectării drepturilor și libertăților omului în general într-o anumită societate, într-un anumit stat.

Prin asigurarea participării la vot, cetățeanului i se asigură dreptul de a lua parte la guvernarea țării sale. Astăzi, în majoritatea statelor lumii, procedura electorală reprezintă un mecanism eficient de transferare a puterii poporului către un grup de reprezentanți ai săi, prin intermediul cărora poporul se autoguvernează în limitele teritoriului statului său.

Dreptul la vot este un drept ce conține un sistem întreg de alte valori, fără de care acesta își pierde din importanță și semnificație. Nu ne putem imagina existența și activitatea unui guvern sau sistem juridic democratic fără o rezonabilă periodicitate electorală sau fără respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Pentru respectarea deplină și întocmai a drepturilor electorale, în condițiile actuale ale Republicii Moldova, trebuie să ținem cont de principiile democratice și practica internațională, deoarece însăși Secretarul General al Națiunilor Unite declara următoarele în 1991 „Alegerile, prin ele însele, nu constituie democrație. Ele nu constituie o linie de sosire, ci doar un pas, deși unul important și adesea esențial, pe calea spre democratizarea societății și realizarea dreptului de a lua parte la guvernarea țării sale, așa cum este enunțat în instrumentele internaționale majore privind drepturile omului. Ar fi nefast să se confunde finalul cu mijloacele și să se uite faptul că democrația

presupune mai mult decât un simplu act de votare periodică și că acoperă întregul proces de participare a cetățenilor la viața politică a țării lor”.

Unul din cele mai importante criterii internaționale pentru desfășurarea corectă a scrutinelor electorale este condiția asigurării organizării și petrecerii unor alegeri libere. Pentru garantarea acestui deziderat este nevoie de respectarea unor astfel de drepturi ca libertatea de opinie, libertatea de exprimare și informare, libertatea întrunirilor, libertatea de asociere, independența judiciară, interzicerea discriminării etc.

Așadar, alegerile nu sunt nimic altceva decât un pas (poate chiar unul dintre primii) făcuți de o comunitate spre obținerea și garantarea unui sistem democratic real. Tocmai din această cauză, desfășurarea corectă a unor alegeri libere va permite viitorilor aleși să guverneze legitim și pe durata întregului mandat, obținut în urma alegerilor.

Republica Moldova, pînă la alegerile locale generale din 2003, și-a câștigat o reputație foarte bună și imaginea pozitivă a unei țări în care alegerile se desfășoară în conformitate cu standardele internaționale, devenind la capitolul democrație una din liderii statelor din regiune. Cu părere de rău, după alegerile locale generale din lunile mai-iunie 2003, autoritățile Republicii Moldova au fost criticate în termeni suficient de duri atît de către societatea civilă națională cît și de către comunitatea internațională, deoarece au fost înregistrate tendințe negative, menite să compromită comportamentul exemplar de altă dată al autorităților moldovenești. Nu în zadar, asupra acestor fapte s-au expus în mod public și diplomați occidentali, declarînd că viitorul relațiilor statului nostru cu comunitatea internațională depinde de modul în care se vor desfășura alegerile parlamentare din 2005. Această condiție a fost subliniată reieșind din faptul că în lumea modernă, problema protejării drepturilor omului și a libertăților fundamentale a depășit frontierele statelor. Aceste probleme au devenit probleme ale întregii comunități internaționale, care a elaborat mecanisme și a fixat standarde legislative internaționale cu privire la angajamentele guvernelor întru garantarea și respectarea drepturilor omului. În cazul în care un Guvern neglijează aceste standarde, comunitatea internațională

poate aplica sancțiuni, care potrivit unor surse, nu reprezintă altceva decât o formă legală de amestec în afacerile interne ale unui stat, iar potrivit altora, reprezintă un mijloc extrem de eficient întru menținerea autorităților statelor (semnatare) în cadrul acestui mecanism, prin care se impune respectarea standardelor internaționale în special prin prevenirea unor violări masive ale drepturilor omului.

Legislația Republicii Moldova în materie electorală este una dacă nu perfectă atunci foarte bună, din care cauză, avocaților și juriștilor de la noi le revine un rol extrem de important în asigurarea și garantarea desfășurării scrutinelor electorale conform legislației naționale și a standardelor internaționale. Avocații și juriștii din Moldova vor trebui să cunoască procedura exactă pentru că astfel de litigii necesită acțiuni imediate și corecte din partea acestora și/sau a persoanelor reprezentate. Orice greșală, ezitare sau întârziere riscă a fi sancționată prin legiferarea de către instanțele judecătorești a abuzurilor sau fraudelor electorale sesizate.

Astfel, această lucrare este destinată avocaților și juriștilor în eventuala lor activitate privind apărarea drepturilor și a intereselor alegătorilor sau a candidaților electorali în fața instanțelor judecătorești naționale sau a altor organe abilitate cu soluționarea litigiilor electorale. Ghidul de față cuprinde atât material teoretic cât și soluții practice, inspirate din experiența electorală anterioară din țara noastră.

Scopul acestor materiale este încurajarea avocaților și juriștilor din Moldova să se implice mai activ, la nivel local sau național, în procesul electoral prin sesizarea, înregistrarea și soluționarea cazurilor de abuz, fraudare sau încălcare a drepturilor electorale. Mai ales că există anumite îngrijorări împărtășite atât de formațiunile politice, cât și de organizațiile locale și internaționale, în ceea ce privește caracterul liber și corect al viitoarelor alegeri, care ar putea fi compromis. Temei pentru astfel de îngrijorări servesc tendințele negative înregistrate în procesul electoral din Moldova după alegerile parlamentare din 2001, adică din cadrul alegerilor regionale din Unitatea Teritorială Autonomă Gagauz-Yeri desfășurate în anul 2002 și a celor din cadrul alegerilor locale generale desfășurate în perioada mai – iunie 2003.

Autorii ghidului precum și echipa ABA CEELI Vă urează succes!

*Motto: "Democrațiile nu cresc în copac
– ele încep cu alegeri libere și corecte"*

Capitolul I Noțiuni generale

1.1. Rolul și importanța alegerilor într-o societate democratică

Alegerile reprezintă cel mai eficient și democratic mijloc de reprezentare a tuturor cetățenilor în instituțiile guvernării, prin care are loc transmiterea de către popor a puterii publice către reprezentanții săi. Voința poporului constituie baza puterii de stat și această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

În Republica Moldova dreptul de a alege îl au cetățenii care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani, cu excepția unor categorii speciale: persoanele declarate incapabile sau private de drepturi electorale și persoanele condamnate la privațiune de libertate.

Dreptul cetățeanului de a alege și de a fi ales este unul din drepturile esențiale ale omului într-o societate democratică. Civilizația omenescă a parcurs o cale extraordinar de lungă până la obținerea respectării valorilor și principiilor democratice și ale statului de drept modern, plătind un greu tribut istoriei pentru fiecare etapă de dezvoltare a sa. Cu toate acestea, nu putem afirma cu certitudine că sistemul democratic este perfect însă, după cum afirma și William Churchill, deocamdată nimeni nu a inventat altceva mai bun.

În condițiile actuale ale sistemului politic mondial, majoritatea statelor, comunităților și chiar a cetățenilor tind, ori cel puțin își doresc construirea și/sau menținerea unui sistem politico-juridic democratic. În Republica Moldova reformele în domeniul electoral au început în 1992 prin adoptarea Legii cu privire la desfășurarea referendumurilor în Republica Moldova, urmată de adoptarea Legii privind alegerea Parlamentului în 1993. Chiar dacă reforma electorală în Moldova a avut o evoluție pozitivă, apreciată de experții internaționali, iar Codul Electoral adoptat în 1997 este un document relativ avansat pentru regiunea din care face parte Republica Moldova, din diferite motive, în Moldova încă mai continuă procesul de tranziție de la un sistem politic

de tip închis, (bazat pe dictatură, minciună și autoritatea unui grup de indivizi) la cel deschis, adică unul democratic (bazat pe respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și a principiilor statului de drept). Astfel, la moment, pentru restabilirea imaginii anterioare, Moldova trebuie să demonstreze faptul că valorile, principiile și normele democrației moderne sunt respectate fiecărui cetățean în parte. Această posibilitate se oferă atât autorităților statului cât și societății civile în întregime în cadrul organizării și desfășurării unor alegeri cu adevărat libere și corecte precum și prin nivelul participării și implicării active a cetățenilor în procesele respective.

Dreptul de a alege și de a fi ales nu este numai un drept al omului în sine ci și dreptul cetățeanului de a participa la conducerea treburilor publice. De fapt, prin asigurarea acestui drept cetățeanului i se respectă un șir de alte drepturi, precum ar fi dreptul la libertatea de opinie, libertatea de asociere, dreptul la întruniri pașnice, libertatea de exprimare și informare, interzicerea discriminării și a actelor de intimidare etc. Statul este cel ce garantează exprimarea voinței libere a cetățenilor prin apărarea principiilor democratice și a normelor dreptului electoral și tot statul trebuie să asigure respectarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, să asigure ordinea de drept, să promoveze principiile democrației (...), să construiască, să consolideze și să protejeze instituțiile democratice, și să promoveze toleranța în societate" (1992, Documentul Helsinki).

În toate aceste cazuri, statului îi revine obligația pozitivă de a garanta și respecta aceste drepturi cetățenilor săi, iar statul, la rândul său, nu este altceva decât o "instanță organizatoare care trebuie să protejeze și să apere regulile de conviețuire socială", exercitându-și atribuțiile prin intermediul unui întreg aparat specializat și instituționalizat - adică aparatul de stat. Spre exemplu, Max Weber definea statul ca „formă de organizare socială în care locuitorii unei arii determinate recunosc legitimitatea forței, realizată și transmisă printr-un aparat specializat, iar cei care-și asumă controlul asupra aparatului de stat sunt recunoscuți ca guvernanți”.

Legitimarea aleșilor se obține (primește) în urma “bătăliei electorale”, realizată într-un regim de puternică competiție între diferiți

agenți politici, numiți candidați electorali. În societatea democratică, autoritatea guvernanților este legitimată de întreaga populație prin vot (chiar dacă nu votează toată lumea), iar fiecare cetățean (cel puțin teoretic) are posibilitatea și dreptul de a accede la funcții de conducere utilizând mijloacele și regulile democratice. Experții susțin că anume acest fapt și asigură un avantaj al sistemului democratic în fața celui totalitar, deoarece acestea permit maselor să-și manifeste agresivitatea (caracteristică omului) într-o formă pașnică și non-violentă. Deci, drepturile și libertățile fundamentale ale omului servesc, într-o astfel de situație, în calitate de supapă a violenței umane, în timp ce sistemul politic de tip închis sau regimurile totalitare încearcă să nege existența conflictelor, trecându-le sub tăcere, deoarece nu au modalități eficiente de a le face față. În consecință, se apelează la forță, iar violența naște violență și încetul cu încetul, regimul își pregătește propria-i prăbușire (ce se va face de obicei printr-o explozie de violență, de exemplu prin revoluție). Astfel, examinând diferența dintre sistemele politice democratice și totalitare, ajungem la concluzia că deși în ambele cazuri se apelează la mijloacele electorale, acestea sunt utilizate în mod diferit.

În așa mod, de felul cum sunt organizate și desfășurate scrutinele electorale depinde (sau chiar este reflectat) nivelul general al democratizării societății. Chiar dacă în mod ideal nu există o societate care să le satisfacă pe toate, Robert Dahl a identificat criteriile de definire a unui regim democratic, în baza cărora se consideră că putem discuta despre gradul de democratizare al țării respective. Aceste criterii sunt:

- posibilitatea exercitării controlului asupra deciziilor autorităților;
- transparența activității autorităților;
- ocuparea funcțiilor oficiale în urma alegerilor organizate și desfășurate în mod liber și corect;
- egalitatea tuturor cetățenilor statului în fața legii;
- organizarea periodică a scrutinelor electorale;
- posibilitatea participării la scrutin și a înaintării candidaturii pentru a fi ales;
- libertatea cetățenilor de a se exprima asupra problemelor politice, sociale etc. și de a critica autoritățile, regimul, guvernul, ordinea socio-economică și ideologia dominantă, libertatea cetățenilor de a

apela la surse de informare alternativă, altele decât cele oficiale sau de partid;

- libertatea de a forma organizații sau asociații independente sau afiliate.

Astfel, pentru funcționarea normală a sistemului democratic este obligatorie respectarea principiilor de organizare și desfășurare a scrutinelor electorale, iar alegerile în țara noastră sunt organizate la un anumit interval de timp, care este stabilit prin lege (spre exemplu, potrivit al.1 art.73 Cod Electoral al Republicii Moldova, alegerile parlamentare se organizează odată la 4 ani). Principiile de desfășurare a alegerilor sunt următoarele:

- Obligatorietatea desfășurării alegerilor – acest principiu trebuie să asigure ca alegerile într-o societate democratică să reprezinte unica modalitate juridică de constituire a organelor puterii publice;
- Periodicitatea desfășurării alegerilor – acest principiu limitează în timp împuternicirile reprezentanților autorităților publice, fapt ce asigură desfășurarea obligatorie a unor noi alegeri la un anumit interval de timp;
- Desfășurarea unor alegeri libere, deschise și transparente – principiu ce trebuie să asigure desfășurarea alegerilor în condiții de maximă transparență și publicitate precum și libertate a persoanei de a decide. Acest mecanism este realizat prin intermediul mijloacelor mass-media și al observatorilor;
- Alternativa alegerilor – presupune organizarea procesului electoral în condiții egale de concurență electorală și existența mai multor candidați cu diverse opinii și soluții politice, sociale, economice, etc. pentru a oferi alegătorului posibilitatea de a alege liber și conștient cea mai bună candidatură sau formațiune politică, în opinia sa.

Jean Jacques Rousseau a făcut din voința liberă a omului *principiu fundamental al ordinii de drept*, demonstrând că „libertatea este calitatea specifică a omului. A renunța la libertate înseamnă să renunți la calitatea ta de om, la drepturile umane, ba chiar la datoriile tale”. Prin participarea cetățeanului la alegeri, fiindu-i totodată respectate drepturile sale, acestuia i se redă sentimentul dreptății și încrederii.

Orice violare sau simulare a respectării drepturilor electorale corupe acest sentiment.

Libertatea de exprimare, ca ideal și principiu de bază al societății democratice, este unul din pilonii ce asigură organizarea și desfășurarea alegerilor conform standardelor electorale moderne. Principul respectiv este inseparabil de fenomenul mass-media. De fapt, numai un alegător bine informat poate face o alegere corectă, iar mass-media, prin însăși activitatea ei, simbolizează în democrație dreptul la libera exprimare și informare (fără însă a cuprinde toate sensurile acestui drept). Înlăturarea restricțiilor nemotivate în activitatea presei, ca o condiție esențială a respectării dreptului la libertatea de exprimare, este o preocupare ce marchează întreaga istorie a democrației occidentale chiar de la începuturile sale. În mare parte, autorităților le revine un rol simplu – de a nu împiedica presa liberă să-și exercite funcțiile, deci de a nu se implica în activitatea editorială a mijloacelor de informare în masă. Toate relațiile dintre acestea și autorități sau societate sunt ghidate de legislația națională, care asigură (sau cel puțin trebuie să asigure) condiții egale tuturor subiecților de drept.

În urma desfășurării corecte a scrutinelor electorale, rezultatele votării trebuie acceptate de întreaga societate, după care are loc schimbarea de putere, care la rândul său trebuie să se petreacă exclusiv sub formă calmă, pașnică și non-violentă. Acest deziderat constituie de fapt cel mai de preț rol pe care îl joacă procesele electorale întru edificarea și menținerea societăților democratice.

1.2. Evoluția electorală în Republica Moldova

Odată cu obținerea independenței Republicii Moldova și orientarea societății și a statului spre noile condiții politice, sociale și economice s-a impus și reformarea sistemului electoral, adoptându-se de către legislativul de la Chișinău o serie de legi menite să asigure respectarea angajamentelor asumate prin ratificarea celor mai importante documente internaționale.

În primul rând trebuie să menționăm faptul că reforma electorală a culminat cu adoptarea în 1997 a Codului Electoral al Republicii Moldova. Până în 1997 cadrul legislativ pentru asigurarea dreptului

cetățenilor la vot a mai cuprins Legea cu privire la referendum, adoptată în 1992, Legea cu privire la alegerile locale, adoptată în 1994, Legea privind alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova adoptată în 1996 și Legea cu privire la alegerile Parlamentului, adoptată în 1993. În anul 2000 Moldova s-a transformat din republică prezidențială în republică parlamentară, alegerile prezidențiale fiind astfel anulate, deoarece președintele statului este deja ales, conform al.1 art.78 din Constituția Republicii Moldova, prin vot secret de către Parlament.

Adoptarea acestor acte normative și implementarea principiilor prevăzute de acestea a plasat Republica Moldova printre primele state din regiune în ceea ce privește respectarea drepturilor electorale ale cetățenilor și implementarea reformelor democratice. Criza economică, exodul cetățenilor precum și situația politică a țării noastre (în special problemele legate de rezolvarea diferendului transnistrean), încetul cu încetul au erodat încrederea electoratului în reformele democratice, populația rămasă dorindu-și, în mare parte, o guvernare mai autocrată pentru a le asigura o relativă stabilitate economică și politică. În această situație la alegerile parlamentare anticipate din februarie 2001 un singur partid politic a câștigat majoritatea absolută a mandatelor din Parlament, fapt ce a asigurat totuși o relativă stabilitate politică (la nivel național). Totodată, situația respectivă a creat posibilitatea ca această formațiune să nu reziste tentației de a conduce statul cu admiterea unor încălcări ale drepturilor omului și ale principiului unui stat de drept. După cum corect remarcase și Bruno Pouezet, reprezentant permanent interimar al PNUD în Republica Moldova „Populația nu va accepta valorile democratice și nu va avea încredere în Guvern pînă nu va simți că drepturile ei sunt protejate în mod adecvat”. Astfel, la ultimele alegeri desfășurate în Moldova după 2001 (în regiunea autonomă găgăuză din anul 2002 și cele locale generale din mai 2003) societatea civilă din Moldova și comunitatea internațională și-au manifestat îngrijorarea privind admiterea unor grave fraude și încălcări electorale, fapte care anterior nu au mai fost depistate. De la declararea independenței Republicii Moldova au fost organizate trei scrutinuri parlamentare (1994, 1998 și 2001), 2 scrutine prezidențiale (1992 și 1996) și 3

alegeri locale generale (1995, 1999, 2003). În cadrul acestora au fost totuși înregistrate multiple încălcări electorale, însă deoarece neregulile sesizate nu au fost în măsură să influențeze rezultatele finale, observatorii naționali și internaționali au considerat că alegerile au avut loc cu respectarea principiilor, normelor și a standardelor internaționale.

Pentru prevenirea repetării unor astfel de situații, actualmente societatea civilă din Moldova depune imense eforturi, creînd diverse organizații și coaliții care au drept scop prevenirea oricăror încălcări ale drepturilor electorale și asigurarea respectării principiilor ce țin de principiul organizării și desfășurării unor alegeri libere și corecte.

Prin implementarea reformei electorale din Moldova s-a dorit de fapt substituirea sistemului electoral majoritar cu sistemul proporțional limitat (propunerea listelor de candidați într-un șir de circumscripții cu mai multe date), însă, din cauza problemei transnistrene, Moldova a fost obligată să opteze pentru instituirea unei singure circumscripții electorale naționale, acceptînd în cele din urmă sistemul electoral deplin (o țară – o circumscripție electorală). Astfel, a fost găsită soluția pentru a li se oferi posibilitatea tuturor cetățenilor Moldovei să participe la procesele electorale, iar cetățenii care locuiesc în regiunea transnistreană avînd posibilitatea de a vota, deplasîndu-se la secțiile de votare, deschise special pentru ei în localitățile aflate sub jurisdicția autorităților constituționale ale Republicii Moldova.

Datorită situației politice din Republica Moldova, sunt limitate drepturile electorale ale cetățenilor moldoveni domiciliați în regiunea separatistă transnistreană. Autoritățile locale de la Tiraspol nu permit desfășurarea alegerilor în localitățile din stînga Nistrului, astfel că o mare parte a cetățenilor nu pot participa la alegerile organizate de autoritățile moldovenești constituționale. Totodată, de fiecare dată s-a încercat favorizarea accesului la urnele de vot a cetățenilor din regiunea transnistreană în localitățile din zonă subordonate autorităților constituționale ale Moldovei, însă pentru aceasta nu întotdeauna se reușește informarea adecvată a cetățenilor. O altă problemă este distanța pe care trebuie să o parcurgă alegătorii pînă la secțiile de votare deschise pentru ei. Totodată, prin aceste acțiuni drepturile electorale ale cetățenilor sunt respectate (într-o măsură mai mică) iar autoritățile

transnistrene nu se pot opune acestui fenomen. Totuși, aceste fapte își au rezultatul lor negativ și trebuie să menționăm faptul că potrivit ultimelor studii putem afirma deja că rezistența opusă acestui proces de către regimul separatist a fost una permanentă și drept urmare numărul transnistrenilor care participă la votare se micșorează în mod constant, chiar dacă pînă în prezent votarea la aceste secții s-a desfășurat în mod corespunzător, doar un procent foarte redus al cetățenilor moldoveni care locuiesc în Transnistria au reușit de fiecare dată să-și exercite dreptul de vot.

La rîndul său, în pofida faptului că mai există unele probleme, Republica Moldova poate fi considerată o țară unde drepturile minorităților uneori sunt respectate mai bine decît ale populației majoritare. Cît privește drepturile electorale ale minorităților naționale, autoritățile Republicii Moldova au dat dovadă întotdeauna de interes sporit față de participarea și implicarea minorităților naționale în viața publică, lucruri menționate și desigur apreciate de către reprezentanții structurilor internaționale din domeniu. Spre exemplu, legislația electorală prevede ca materialele electorale (buletine de vot, procese-verbale etc.) să fie tipărite și în limbile minorităților naționale (mai ales în limba rusă) în conformitate cu datele statistice referitoare la locuirea compactă a grupurilor minoritare deținute de Departamentul Tehnologiei Informaționale. Reacțiile ce parvin din partea interlocutorilor vorbitori de limbă română/moldovenească și rusă indică faptul că accesul la materialele electorale este suficient și nu cauzează tensiuni, nu au îngrădit dreptul la vot. În general, campaniile electorale anterioare s-au desfășurat în limbile română (moldovenească) și rusă, acordînd tuturor alegătorilor posibilitatea de a fi la curent cu evenimentele electorale. Pe parcursul campaniilor electorale anterioare, în Republica Moldova nu s-au înregistrat plîngeri cu privire la discriminarea minorităților naționale.

La fel ca și în alte țări din regiune legislația Republicii Moldova crează posibilități egale pentru toate categoriile de cetățeni și păturile sociale, oferind spre exemplu, vaste posibilități pentru implicarea femeilor în procesele politice. Deocamdată, cu părere de rău statisticile demonstrează că reprezentarea femeilor în organul legislativ, precum și în organele administrației publice locale este de doar aproximativ 10-

16%. În ultimii ani se observă totuși o politică clară a majorității partidelor politice din Moldova de a asigura participarea femeilor la procesele electorale, acest fapt fiind dictat probabil și de observațiile Misiunii de Observare a Alegerilor OSCE/BIDDO care examinând participarea minorităților naționale și a femeilor în cadrul scrutinelor anterioare, au constatat că în pofida progresului din ultimii ani, femeile rămân a fi reprezentate insuficient la nivel național și local. De asemenea, Legea cu privire la partidele politice stabilește că partidele și organizațiile socio-politice sunt obligate să promoveze principiul egalității dintre femei și bărbați în organele decizionale de toate nivelurile. Inițiativa din 1997 de a introduce în Codul Electoral o prevedere care ar stabili o cotă minimă necesară de 30 procente de femei pe listele candidaților nu a avut succes.

Pentru asigurarea unei evoluții pozitive și continuării reformelor economice, politice și sociale în Moldova, societatea civilă, autoritățile statului și cetățenii săi au obligația de a contribui la organizarea și desfășurarea corectă a alegerilor prin respectarea drepturilor tuturor participanților la acest proces. Juriștilor în general și avocaților în special, le revine obligația profesională și morală de a se implica mai activ în procesul de apărare și protejare a drepturilor alegătorilor sau ale candidaților, în cazurile în care se constată careva abuzuri sau fraude electorale și încălcări ale legislației electorale.

1.3. Cadrul legislativ electoral al Republicii Moldova

În general, cadrul legislativ al Republicii Moldova este unul ce respectă standardele internaționale și constituie o bază adecvată pentru organizarea și desfășurarea unor alegeri democratice.

Constituția Republicii Moldova (adoptată în 1994), asigură drepturile și libertățile fundamentale într-o societate democratică. Codul electoral (1997, modificat în 1999, 2000, 2002 și 2003) constituie o bază solidă pentru desfășurarea alegerilor democratice. Alte legi în vigoare sunt Legea cu privire la partide și alte organizații social-politice (1991, modificată în 1993, 1998, 2002, 2003), Legea cu privire la contenciosul administrativ (2000) și Codul cu privire la contravenții

administrative (1985, modificat în 1988, 1990, 1993, 1995, 2001, 2002). Alte câteva legi au fost adoptate recent, revăzute sau modificate fundamental, printre ele Legea cu privire la organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova (2001, modificată în 2003), Legea cu privire la administrația publică locală (2003) și Legea cu privire la organizarea judecătorească (1995, modificată în 1997, 1999, 2001, 2002, 2003).

Constituția Republicii Moldova stabilește o democrație parlamentară pluripartită, inclusiv principiul separării puterii legislative, executive și judiciare. Potrivit art.60 al Legii fundamentale, parlamentul Republicii Moldova este organul reprezentativ suprem și unica autoritate legislativă, cuprinzând 101 membri aleși pentru un termen de patru ani. Scrutinele electorale din Moldova sunt reglementate în principal de Codul Electoral precum și de alte acte legislative importante privind asigurarea desfășurării scrutinelor electorale conform standardelor internaționale este Legea cu privire la Partidele Politice, adoptată și modificată în anul 2000; Legea Audiovizualului, adoptată în 1995; Codul Contravențiilor Administrative în vigoare din 1995 (care posibil va fi înlocuit curînd) precum și diverse regulamente și instrucțiuni emise de Comisia Electorală Centrală.

Afît Codul Electoral al Republicii Moldova, cît și documentele enumerate anterior, reglementează desfășurat etapele de organizare, monitorizare și petrecere a scrutinelor electorale în Republica Moldova, totodată încercînd să asigure respectarea drepturilor electorale tuturor actorilor electorali și cetățenilor cu drept de vot precum și o administrare electorală consecventă, cu aranjamente administrative și tehnice similare pentru toate categoriile de alegeri.

Cu toate acestea, în urma analizelor efectuate de către experții internaționali, la moment au fost depistate și unele carențe legislative, datorită cărora în timpul campaniilor electorale și a alegerilor au loc diverse abateri de la normele și prevederile legale. Astfel, potrivit unor rapoarte ale OSCE se consideră că sunt necesare reglementări mai precise, pentru o interpretare adecvată a legislației, în special în ceea ce privește secretul votului, modul de funcționare a urnelor mobile de

votare, drepturile observatorilor electorali, afișarea listelor electorale etc.

Prevederile Codului Electoral stipulează că pentru validarea alegerilor, este necesară prezentarea la urnele de vot a cel puțin 1/3 din alegătorii înregistrați. Nu există cerințe de prezentare la vot în cazul celui de-al doilea tur de scrutin. Alegerile pot fi declarate nevalabile dacă se constată încălcarea Codului Electoral iar rezultatele votului au fost influențate. În baza deciziei instanței de judecată, Comisia Electorală Centrală organizează alegeri repetate peste două săptămâni de la data primelor alegeri, cu aceleași liste electorale și candidați.

1.4. Sistemul electoral și al organelor electorale din Republica Moldova

Tranziția la un sistem democratic veritabil presupune reforme profunde în toate domeniile vieții sociale, iar unul din pilonii democrației este garantarea, respectarea și protejarea eficientă a drepturilor omului. Pentru asigurarea respectării și protejării adecvate a drepturilor electorale a fost necesară modificarea sistemului electoral pentru crearea unor condiții egale de concurență electorală și acces pentru fiecare cetățean la procesul electoral. Sistemul electoral ales trebuie să asigure standardele minime pentru alegeri democratice în funcție de instituțiile ce urmează a fi alese (structura organelor centrale și locale eligibile ale statului), frecvența alegerilor și organizarea unităților electorale. De obicei funcționalitatea și eficiența sistemului electoral poate fi apreciată prin corespunderea următoarelor cerințe:

- Asigurarea standardelor minime pentru organizarea și desfășurarea alegerilor democratice;
- Locurile din cel puțin una din camerele legislativului trebuie să fie subiectul alegerilor democratice;
- Alegerile democratice trebuie să fie desfășurate în termeni rezonabili;
- Cadrul juridic trebuie să abordeze în mod clar modul în care sunt organizate unitățile electorale.

Codul Electoral al Republicii Moldova prevede un sistem proporțional aplicând metoda d'Hondt pentru împărțirea locurilor în cadrul unei circumscripții unice multi-mandate. Același sistem este aplicat pentru alegerile parlamentare și locale. Partidele politice, blocurile electorale și candidații independenți pot concura în cadrul scrutinelor. Modificările Codului Electoral efectuate în anul 2000 au sporit pe de o parte pragul de reprezentare pentru partide și blocuri electorale de la patru la șase procente din voturile valabil exprimate, iar pe de altă parte l-au diminuat pentru candidații independenți de la patru la trei procente. Chiar dacă acest aspect nu este reglementat de standardele internaționale, pragul de reprezentare de șase procente pentru partide și blocuri electorale, în condițiile Republicii Moldova acest prag pare a fi unul exagerat. Argumentele majorării acestui prag au fost următoarele: acest lucru va contribui la formarea unui cadru politic mai stabil și va determina consolidarea forțelor politice asigurând o stabilitate socio-politică și economică societății moldovenești. Experții naționali și internaționali din domeniul respectiv au menționat faptul că acest sistem permite creșterea numărului de voturi nereprezentate în Parlament, spre exemplu, în cazul scrutinului parlamentar din 2001, este vorba de aproximativ 30 de procente. Pe lângă aceasta, se menționează faptul că în baza sistemului unei circumscripții electorale naționale candidații independenți au puține șanse de a depăși pragul electoral de trei procente.

Totodată, potrivit raportului final al OSCE pentru alegerile din februarie 2001 s-a concluzionat faptul că modificarea Legii cu privire la partidele politice, efectuată în 1999, a dus la unele dificultăți pentru reprezentarea regională. În consecință, partidele formate pe bază de apartenență etnică, reprezentând interesele unui grup concentrat local, spre exemplu minoritatea găgăuză, nu au putut fi înregistrate datorită faptului că nu au reușit să acumuleze sprijinul necesar în afara propriei regiuni. Astfel, partidul găgăuzilor nu a putut participa în scrutin. În plîngerile lor, reprezentanții autorităților găgăuze au indicat că legislația în vigoare nu acordă suficiente posibilități pentru ca populația găgăuză să-și aleagă propriii reprezentanți. Autoritățile în cauză amenințând cu boicotarea alegerilor din 25 februarie 2001, în cazul în care această

problemă nu va fi soluționată. În sfârșit, această acțiune nu a avut loc din cauza lipsei de sprijin din partea populației găgăuze.

În acest context, menționăm faptul că există o categorie de sisteme electorale care pot asigura o reprezentare adecvată geografică și a minorităților. De exemplu, reprezentarea minorităților poate fi garantată prin eliminarea pragului de reprezentare pentru partidele care reprezintă grupuri minoritare (Germania) sau prin aplicarea sistemului proporțional cu mai multe circumscripții cu constituirea unor circumscripții speciale pentru reflectarea specificului etnic sau de altă natură (Belgia). O altă soluție constă în rezervarea unui număr concret de locuri în Parlament pentru reprezentanții minorităților (Grecia, România, Ungaria). O altă alternativă ar consta în stabilirea unui sistem mixt de circumscripții pentru mandate unice într-o singură circumscripție națională. Există și alte opțiuni electorale care de asemenea pot fi aplicate pentru asigurarea reprezentării minorităților.

Așadar, atât din punct de vedere teoretic cât și practic, sistemul electoral al Republicii Moldova totuși corespunde standardelor electorale internaționale și respectiv poate fi considerat un sistem electoral democratic adaptat normelor moderne.

În continuare, este necesar de menționat și sistemul organelor electorale ale Republicii Moldova, care conform [art.14](#) din Codul Electoral sunt Comisia Electorală Centrală, Consiliile Electorale de Circumscripție și Birourile Electorale ale secțiilor de votare.

Potrivit Codului Electoral al Republicii Moldova membrii comisiilor electorale de toate nivelurile sunt apolitici. Funcționarii acestor instituții nu pot fi membri ai partidelor politice care participă la scrutin și nu au dreptul de a se antrena în activități politice. Codul Electoral mai stipulează și faptul că oficialitățile electorale trebuie să se abțină de la exprimarea opiniilor pro sau contra față de candidați. Adicional, pentru asigurarea transparenței activității organelor electorale, toți concurenții electorali pot fi reprezentanți în comisiile electorale de toate nivelurile de către un membru-representant cu drept de vot consultativ.

Comisia Electorală Centrală, Consiliile Electorale de Circumscripție și Birourile Electorale ale secțiilor de votare sunt

responsabile de revizuirea și actualizarea listelor electorale precum și de asigurarea integrității acestora. La rândul lor, listele electorale sunt elaborate de autoritățile publice locale, iar corectitudinea lor este verificată prin vizita la domiciliul alegătorilor.

Comisia Electorală Centrală - una dintre inovațiile cele mai importante care și-au găsit locul în Codul electoral al țării noastre a fost stabilirea unei Comisii Electorale Centrale (CEC) cu statut permanent. Necesitatea instituirii unei Comisii Electorale Centrale cu statut permanent era dictată de conștientizarea faptului necesității existenței unei structuri de stat competente și specializate, care să-și desfășoare activitatea în perioada dintre alegeri. Activitatea acestei importante structuri pentru edificarea și menținerea unui sistem democratic veritabil, este îndreptată spre studierea legislației electorale și spre înaintarea unor modificări ale acesteia; analiza fraudelor electorale cu scopul prevenirii acestora pe viitor; organizarea unor programe de educație civică și electorală pentru alegători; participarea la verificarea și actualizarea listelor de alegători de comun acord cu autoritățile administrației publice locale etc. CEC este alcătuită din 9 membri desemnați proporțional de către Președintele Republicii Moldova, Parlament și Consiliul Superior al Magistraturii, și confirmați prin hotărârea Parlamentului. Președintele, Vice-Președintele și Secretarul activează permanent. Membrii Comisiei pot fi realeși dar numai pentru două mandate consecutive. Comisia este obligată prin lege și are datoria morală să-și exercite funcțiile imparțial și transparent, să organizeze la timp scrutinele electorale și să aplice eficient legislația electorală.

CEC este persoană juridică, are buget propriu ca și celelalte attribute ale unei instituții de stat (art.16 Cod Electoral). Personalul Comisiei Electorale Centrale se aprobă de Guvern, la propunerea Comisiei Electorale Centrale. Funcționarii aparatului sunt angajați printr-o hotărâre a comisiei. Unii dintre ei, la decizia comisiei, activează permanent, iar ceilalți se convoacă în perioadele electorale, fiind degrevați de atribuțiile la locul de muncă permanent.

Adresa Comisiei Electorale Centrale: Municipiul Chișinău, Piața Marii Adunări Naționale 1, CASA Guvernului, et.1, telefon: 23 25 97 (anticamera).

Statutul membrilor Comisiei Electorale Centrale: Membrii Comisiei Electorale Centrale cu drept de vot deliberativ

- nu pot face parte din partide, organizații social-politice care au desemnat candidați în funcții publice eligibile;
- nu au dreptul de a participa la activități politice;
- nu pot face declarații în favoarea sau defavoarea concurenților electorali;
- nu pot contribui în nici un fel la activitățile pe care le desfășoară concurenții electorali, cu excepția exercitării atribuțiilor prevăzute de art.19 (2) Codul electoral al RM.

Atribuțiile principale ale Comisiei Electorale Centrale sunt enumerate în art.22 al Codului Electoral.

Comisia Electorală Centrală a fost constituită în anul 1997 pentru un termen de șase ani și este un organ profesional cu o experiență substanțială, care a gestionat deja desfășurarea alegerilor parlamentare din 1998 și 2001, a alegerilor locale generale din 1999 și 2003, precum și a alegerilor locale regionale din autonomia găgăuză (2002 și 2003). CEC poartă întreaga răspundere pentru organizarea și desfășurarea generală a scrutinelor.

Consiliile și birourile electorale sunt organe temporare care se constituie înainte de scrutin și își încheie activitatea după publicarea rezultatelor finale. Consiliile electorale de circumscripție se constituie din șapte-unsprezece membri care sunt numiți de Comisia Electorală Centrală, dintre care trei trebuie să fie judecători, iar alții trei juriști. Birourile electorale ale secțiilor de votare se constituie din cinci-unsprezece membri, desemnați de consiliul local și numiți de consiliul electoral de circumscripție respectiv. Responsabilitățile și competența tuturor organelor electorale și raportul lor cu alte organe guvernamentale și executive sunt bine definite, iar deciziile sunt luate cu o majoritate absolută.

Biroul electoral al secției de votare se constituie de către Consiliile Electorale de Circumscripție cu cel puțin 25 de zile înainte de data alegerilor. Biroul electoral al secției de votare conduce nemijlocit operațiunile de alegere ce se desfășoară în cadrul secției de votare respective. Biroul electoral al secției de votare este condus de către

președinte, ales din rândul membrilor biroului, care poartă întreaga responsabilitate pentru respectarea prevederilor legislației naționale în cadrul procesului electoral din incinta secției de votare. Secțiile de votare reprezintă delimitări teritoriale organizate într-un astfel de mod încât toți alegătorii să-și poată exprima opțiunea într-o singură zi. Secțiile de votare se organizează pentru minim 30 și maximum 3000 de alegători. De asemenea, se mai crează secții de votare în cadrul sau pe lângă spitale, maternități, sanatorii, case de invalizi sau cămine de bătrâni (pentru cel puțin 30 de alegători), misiuni diplomatice sau oficii consulare ale Republicii Moldova în străinătate.

Majoritatea fraudelor și a încălcărilor electorale își pot găsi soluționarea la Consiliile electorale de circumscripție sau chiar la Birourile electorale ale secțiilor de votare.

Competențele tuturor acestor organe electorale sunt enumerate în art.28 și 30 Cod Electoral al Republicii Moldova, precum și în capitolul IV pct.2 al prezentului ghid.

1.5. Esența alegerilor libere și corecte

Organizarea și desfășurarea unor alegeri libere și corecte prin respectarea standardelor și principiilor democrației moderne se apreciază prin nivelul general al calității cadrului legislativ național și nivelul de protejare a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Ceea ce indică mai bine faptul dacă alegerile sunt „libere” este măsura în care în care acestea ușurează exprimarea deplină a voinței politice a poporului respectiv, voință care conform Declarației Universale a Drepturilor Omului (art.21 §3) constituie însuși fundamentul autorităților guvernamentale legitime.

În continuare vom descrie pe scurt cele mai importante aspecte și criterii ce caracterizează în final organizarea și desfășurarea alegerilor libere și corecte. Cerințele de bază pentru ca alegerile să fie libere și corecte sunt considerate măsurile ce trebuie întreprinse întru evitarea acțiunilor ce ar putea avea efectul limitării sau frustrării voinței

poporului, încălcând bineînțeles, Declarația Universală a Drepturilor Omului și alte documente internaționale de bază. Acestea sunt:

a. **Asigurarea libertății și respectarea voinței poporului precum și a drepturilor omului.** Instrumentele internaționale pentru promovarea și protejarea drepturilor omului în cadrul sistemului Națiunilor Unite dar și a altor organisme internaționale și regionale prevăd că participarea politică populară trebuie să fie liberă. Deși aceste instrumente nu descriu (și nici n-ar putea, de altfel) o metodologie specială pentru asigurarea unei asemenea libertăți, esența căreia este clară de la sine. Cît privește drepturile ce au o importanță sporită pentru împlinirea scopurilor alegerilor, acestea sunt: dreptul la libertate de opinie, libertatea de exprimare, informare, întruniri și asociere, proceduri judiciare independente și protecție împotriva discriminării. Propaganda politică, activitățile de educare a alegătorilor, întrunirile politice și organizațiile de partid reprezintă elemente comune ale procesului electoral și fiecare trebuie să funcționeze fără intervenții nerezonabile pentru desfășurarea liberă a alegerilor. În acest context, trebuie de specificat că organele judiciare trebuie să fie la adăpost de corupție și influențe politice pentru a putea soluționa în mod corect petițiile, obiecțiile și plîngerile legate de procesul electoral.

b. **Vot egal, direct, secret, universal, liber exprimat și fără discriminare.** Elementul de corectitudine și-a găsit exprimarea directă într-o selecție largă de instrumente pentru crearea condițiilor egale de participare la alegeri. Atît Constituția Republicii Moldova (art.38), Codul Electoral (art.2 – art.7) cît și principalele documente internaționale (Declarația Universală – art.2 și art.21), Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice – art.2 și 25, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului – art.3 Protocol nr.1) etc. garantează respectarea drepturilor electorale ale cetățenilor. Potrivit acestor criterii, cetățenii pot alege și pot fi aleși fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială, iar în cadrul oricărui scrutin, fiecare alegător are dreptul la un singur vot, care are putere juridică egală. Orice alegător votează personal, deoarece votarea în locul unei alte persoane este interzisă. Deasemenea trebuie de

cunoscut faptul că votarea trebuie să fie secretă pentru a se exclude orice posibilitate de influențare a voinței alegătorului, iar asupra alegătorului se interzice exercitarea oricăror presiuni pentru determinarea sa să voteze sau să nu voteze ori pentru a-l împiedica să-și exprime voința în mod independent.

c. **Periodicitatea și programarea în timp a alegerilor.** Cerințele ce impun condiția desfășurării alegerilor în mod periodic sunt prevăzute de legislația națională și internațională la care țara noastră a semnat. Alegerile trebuie organizate suficient de des pentru ca acestea să asigure reflectarea continuă a voinței poporului de către autoritatea guvernamentală. Deasemenea, aceste criterii stabilesc importanța unui calendar electoral care ar asigura tuturor actorilor politici timp rezonabil pentru o campanie eficientă, desfășurată în condiții egale și de maximă transparență.

d. **Alegeri veritabile și proceduri autentice.** Alegerile trebuie să fie influențate numai de norma legală și nu de disponibilitatea, dorința sau chiar capriciile Guvernului sau ale vre-unui singur partid politic. Alegerile nefalsificate oferă, de asemenea, o opțiune reală electoratului. Este foarte important de menționat faptul că autoritățile alese trebuie să fie apte, în fapt, să exercite puterea ce le-a fost conferită de lege, iar partidele de opoziție să funcționeze eficient – toate acestea fiind necesare în cadrul unui pluralism politic. Atît reprezentanții partidelor de guvernământ cît și ai celor din opoziție trebuie să beneficieze de acces egal la serviciile publice. La acest capitol, cel puțin la moment, Republica Moldova se confruntă cu grave probleme și abateri de la normele și standardele internaționale. Sperăm că măsurile legale și tehnice întreprinse atît de societatea civilă din Moldova cît și de către comunitatea internațională vor asigura organizarea și desfășurarea viitoarelor alegeri din Moldova sub semnul corectitudinii prevăzute de standardele și normele internaționale și respectiv vor avea drept efect revenirea țării noastre în poziția sa anterioară de lider în ceea ce ține de implementarea reformelor democratice și respectarea drepturilor omului.

De fapt, în conceptul de opțiune liberă intră și acela de opțiune în cunoștință de cauză. Adică, alegătorul nu-și poate formula și nici

exprima voința fără accesul la informație cu privire la candidați, partide, blocuri electorale și programele acestora sau în general la întregul proces electoral. Din acest punct de vedere, Republica Moldova mai rămâne încă monitorizată de către organismele internaționale (în special europene), fiind deja înaintate o serie de recomandări autorităților moldovenești întru înlăturarea problemelor sesizate în domeniul accesului liber al opoziției la unele de surse guvernamentale de informare în masă. Accesul liber și corect la mass-media nu implică numai alocarea unui timp de antenă sau spații de tipărire tuturor candidaților electorali, dar presupune și corectitudine în programarea acestui acces sau relatarea și informarea obiectivă a populației referitor la concurenții electorali, problemele reale ale societății. La moment, lipsa unor emisiuni de dezbateri publice și în direct la posturile de radio și TV din Republica Moldova, reprezintă una din cele mai acute probleme la acest capitol, deoarece pentru formarea opiniilor, alegătorul trebuie să se informeze din timp și din diverse surse, să participe la discuțiile privind problemele comunității. În statele occidentale cu o democrație tradițională deja, mass-media este considerată pe bună dreptate fundamentul democrației.

Capitolul II Organizarea și desfășurarea scrutinelor electorale

2.1. Campania electorală

Campania electorală este una dintre cele mai importante etape ale procesului electoral și reprezintă competiția între partide, formațiuni politice, blocuri și coaliții ale acestora, precum și candidații independenți. Anume la această etapă începe admiterea și comiterea multor abateri, încălcări și chiar fraude cu caracter electoral, care necesită a fi sesizate, înregistrate și soluționate conform legislației naționale. Scopul competiției electorale este câștigarea încrederii și implicit a votului alegătorilor, prin prezentarea și susținerea candidaturilor și a platformelor electorale în condiții egale de către toți concurenții electorali. Campania electorală constituie de fapt unul dintre cele mai importante evenimente politice ale comunității, deoarece asigură participarea nemijlocită a cetățenilor la viața publică

în vederea desemnării reprezentanților lor în conducerea statului sau a comunității locale.

În condițiile resurselor financiare limitate, campaniile electorale din Moldova s-au desfășurat anterior nu prea activ și deseori nu au reușit să trezească interesul larg al publicului. Campaniile electorale trebuie să se desfășoare fără provocarea incidentelor violente, fără admiterea unei agitații negative contra celorlalți candidați, iar dacă se recurge totuși la acuzații publice, atunci este nevoie de prezentarea probelor substanțiale pentru a demonstra faptele respective. Admiterea unor așa-zise „tehnologii murdare” este un fenomen deja cunoscut în Moldova și în spațiul ex-sovietic, însă acesta reprezintă o gravă încălcare a drepturilor omului, deoarece în urma unor astfel de acuzații publice, concurentul electoral poate pierde un număr important de voturi, fapt ce-i va limita nejustificat șansele de a fi ales la funcția pentru care candidează. Chiar dacă ulterior instanțele de judecată vor reuși constatarea unor astfel de încălcări a drepturilor concurentului și va decide sancționarea persoanelor vinovate, candidatul respectiv va rămâne în afara funcțiilor publice la care a aspirat, cel puțin pentru un mandat.

Concurenții electorali urmăresc cu mare atenție orice acțiune, declarație sau activitate ale actorilor procesului electoral în intenția de a sesiza careva nereguli pentru a fi utilizate ulterior împotriva adversarilor politici și electorali. Avocaților le revine misiunea de a analiza sub aspect juridic încălcările, abuzurile, fraudele sau contestațiile înregistrate și de a lua o decizie corectă privind acțiunile sale întru înlăturarea problemelor sesizate, contribuind astfel la respectarea drepturilor electorale ale tuturor cetățenilor.

Reieșind din faptul că campania electorală începe odată cu publicarea actului prin care s-a stabilit data alegerilor și se încheie cu 2 zile înaintea zilei votării, Codul electoral al Republicii Moldova reglementează următoarele aspecte ale campaniei electorale:

1. **asigurarea materială a desfășurării alegerilor.** Cuprinde prevederile ce reglementează chestiunile ce țin de asigurarea mijloacelor necesare pentru desfășurarea alegerilor, condițiile și modul de susținere financiară a campaniilor electorale precum și

de subvenționare a campaniilor electorale de către autoritățile statului;

2. **listele electorale.** Cuprinde informațiile privind întocmirea listelor electorale și verificarea acestora;
3. **desemnarea și înregistrarea candidaților.** Stabilește strict criteriile pentru desemnarea candidaților, colectarea semnăturilor necesare, prezentarea și verificarea listelor de subscripție și înregistrarea candidaților;
4. **persoanele de încredere ale concurenților electorali.** Descrie procedura de înregistrare a persoanelor de încredere ale concurenților electorali și relațiile dintre acestea;
5. **drepturile garantate ale concurenților electorali.** Enumără principalele drepturi ale concurenților electorali în cadrul campaniei electorale;
6. **agitația electorală.** Cuprinde principalele reguli, condiții și principii privind desfășurarea campaniei electorale.

Capitolele 4, 5, 6 și 7 ale Codului Electoral descriu amănunțit modalitatea de pregătire și de desfășurare a campaniei electorale, stabilind drepturile și obligațiile actorilor electorali și politici. Cunoașterea acestora de către avocați, permite monitorizarea și vegherea asupra respectării normelor date, iar în caz de necesitate chiar și sancționarea neregulilor sesizate.

De fapt, cea mai gravă problemă care apare în cadrul campaniilor electorale din Republica Moldova este cea a accesului la mijloacele de informare în masă, în special la cele guvernamentale și a spațiului alocat în condiții egale la radio și televiziunea publică. Din experiența scrutinelor precedente, acest aspect a devenit unul dintre cele mai discutabile încălcări ale posibilității adecvate oferite tuturor concurenților electorali de a-și prezenta programele electorale în fața potențialilor alegători în condiții de egalitate. Întotdeauna, cel puțin pînă în anul 2004 inclusiv, au existat forțe politice favorizate și actori defavorizați din acest punct de vedere. Legislația Republicii Moldova permite contracararea acestui fenomen și se află în obligația juriștilor de a contribui la acest proces.

Campania electorală are un rol extrem de important, deoarece de corectitudinea desfășurării acesteia, depinde într-o măsură decisivă, rezultatul alegerilor. Astfel, asigurarea și respectarea cu strictețe a normelor și principiilor stipulate în Codul Electoral reflectă un climat de respect reciproc al concurenților electorali și demonstrează existența unei societăți civile democratice și gradul de maturitate al acesteia, fapte ce sunt determinante pentru alegerea celor mai demni reprezentanți ai poporului pentru accederea acestora la conducere, împlinind totodată în mod legal și corect voința poporului. Orice fraudă sau încălcare a acestor principii pot compromite sentimentul justiției și încrederea majorității populației în valorile democratice și ale statului de drept.

Desfășurarea campaniei electorale este reglementată de prevederile art.47 Cod Electoral al Republicii Moldova. Cetățenilor, partidelor și organizațiilor social-politice li se oferă dreptul de a-și promova programele electorale, de a supune discuțiilor libere calitățile profesionale, politice și personale ale candidaților, să facă agitație electorală în favoarea sau defavoarea candidaților și partidelor politice în cadrul adunărilor, mitingurilor și întrunirilor publice, și să folosească mijloacele de informare în masă sau alte forme de comunicare ce exclud încălcarea ordinii publice și a normelor etice. Agitația electorală pentru un candidat sau altul se admite numai după înregistrarea acestuia.

Concurentul electoral poartă răspunderea pentru conținutul materialelor electorale publicitare. Fiecare material trebuie să includă denumirea concurentului electoral, data tipăririi, tirajul materialului și tipografia care l-a tipărit. Administrația publică locală trebuie să asigure toți concurenții în egală măsură cu spațiu pentru afișaj electoral. Consiliile electorale de circumscripție, birourile electorale și administrația publică locală sunt obligate să asigure termene și condiții egale pentru toți candidații pentru agitație electorală și desfășurarea întrunirilor. În ziua alegerilor și cea precedentă ei nu se admite nici un fel de agitare. Publicarea rezultatelor chestionarelor sociologice este interzisă cu zece zile calendaristice înainte de data alegerilor.

Referitor la finanțarea campaniilor electorale trebuie să menționăm faptul că în ciuda prevederilor legislației naționale privind interzicerea finanțării activității partidelor politice din surse externe, totuși, ea nu prevede careva penalități sau sancțiuni în cazul nerespectării acestei reguli și nici nu există un mecanism de audit și revizie a conturilor, fapt ce poate admite unele abuzuri ale autorităților împotriva concurenților și adversarilor politici.

2.2. Desfășurarea și observarea alegerilor

Cu două zile înaintea zilei desfășurării alegerilor și pînă la orele 21.00 cînd se închid secțiile de votare, este interzisă orice publicitate sau propagandă electorală. Ignorarea acestor cerințe poate conduce la influențarea alegătorului și implicit la încălcarea drepturilor electorale ale altor concurenți electorali.

Votarea se realizează la secțiile de votare, amenajate corespunzător și dotate obligatoriu cu urne, spațiu adecvat, ștampile și cabine de vot. Personalul responsabil pentru desfășurarea corectă a alegerilor (comisia electorală în frunte cu președintele biroului electoral) poartă întreaga responsabilitate pentru asigurarea condițiilor egale pentru fiecare alegător. Orice problemă apărută pe parcursul zilei de votare se soluționează de către președintele biroului, indicațiile cărui sunt obligatorii pentru toți alegătorii, observatorii și concurenții prezenți la secția de votare respectivă.

Secția de votare este considerată localul unde se desfășoară alegerile precum și împrejurimile acestuia în raza a 100 metri. În acest spațiu, potrivit prevederilor art.55 p.8 din Codul Electoral al Republicii Moldova, nimeni nu poate rămîne pentru o perioadă mai îndelungată decît are nevoie pentru a-și exercita dreptul constituțional la vot. Excepție de la această rigoare fac doar următoarele persoane: membrii biroului electoral (al secției de votare respective) și președintele, observatorii acreditați în modul stabilit de legislația națională în vigoare, reprezentanții organelor electorale și ai mijloacelor mass-media.

În ziua desfășurării alegerilor trebuie să predomine o atmosferă de calm și respect reciproc între toți participanții și actorii electorali.

Votarea se desfășoară într-o singură zi, de obicei duminică între orele 7.00 și 21.00.

Secția de votare se deschide la orele 6.00 de către președintele secției de votare respective, care în prezența membrilor secției de votare și a observatorilor acreditați în modul stabilit de legislația în vigoare, precum și a reprezentanților mijloacelor mass-media și ai organelor electorale, în cazul în care aceștia sunt prezenți, verifică urnele, evidența listelor electorale, a buletinelor de vot și a ștampilelor. După aceasta, urmează procedura sigilării urnelor de vot aplicîndu-se ștampila de control a secției de votare.

Cetățenii cu drept de vot pot obține buletinul de vot doar în urma prezentării actului de identitate, după care se verifică prezența sa în lista de alegători. Făcîndu-se mențiunile de rigoare, alegătorul semnează și primește buletinul de vot cu care se deplasează în cabina de vot. În cabina de vot fiecare alegător trebuie să intre de unul singur și să voteze personal. Prezența altor persoane, în special a membrilor biroului electoral, a candidaților electorali sau a observatorilor din partea concurenților electorali reprezintă o gravă încălcare a principiilor și normelor electorale. Oricine poate contesta identitatea unui alegător, iar președintele biroului electoral al secției de votare este obligat să întreprindă măsurile ce se impun la momentul respectiv întru verificarea identității alegătorului și stoparea procesului de votare, dacă se constată temeinicia contestației. Astfel de fapte, precum și alte sesizări anunțate și înregistrate de către participanții la scrutin sunt în mod obligatoriu consemnate în procese verbale. În cazul în care situația necesită sesizarea forțelor de menținere a ordinii publice, președintele biroului electoral al secției de votare este obligat să anunțe reprezentanții poliției de sector.

Prezența polițiștilor în incinta secțiilor de votare nu este necesară, dimpotrivă se recomandă asigurarea ordinii publice de către aceștia sub o altă formă decît prin prezența permanentă în incinta secției de votare. Prezența militarilor și a polițiștilor ce poartă uniformă specială și/sau sunt înarmați este categoric interzisă.

De asemenea, în incinta secției de votare este categoric interzisă publicitatea ori propaganda electorală sub orice formă posibilă (vizuală,

auditivă, mixtă – adică anunțuri, poze, postere, reviste ori ziare ale concurenților, sloganuri, persoane de încredere, alte semne și înscrisuri cu caracter electoral)).

Codul Electoral al Republicii Moldova reglementează și situația alegătorilor care nu se pot deplasa din cauză de boală sau invaliditate, la cererea căroră sau a organelor de conducere ale instituțiilor respective, președintele biroului electoral al secției de votare, desemnează, din cadrul biroului, un număr de membri care se deplasează cu urna mobilă și materialul necesar votării la domiciliul solicitantului sau la locul aflării acestuia. În aceste cazuri, în lista electorală, în dreptul numelui persoanei respective, se face mențiunea „votat la locul aflării”.

Observarea alegerilor este un instrument foarte eficient pentru asigurarea desfășurării corecte a alegerilor și pentru prevenirea unor abuzuri, încălcări și fraude electorale în ziua alegerilor, care ar putea fi săvârșite de către actorii electorali. Acest instrument a apărut ca o sarcină importantă în suportul democrației și a drepturilor omului. Organele electorale competente acreditează următoarele categorii de observatori:

a. **observatori din partea concurenților electorali** – persoanele desemnate de către fiecare concurent electoral să monitorizeze activitatea secției de votare în ziua alegerilor;

b. **observatori independenți naționali** – persoane acreditate de regulă din partea unor organizații neguvernamentale naționale, care au drept scop de a observa procesul de votare, înregistrând toate neregulile sesizate pe parcursul zilei de votare.

c. **observatori independenți internaționali** – persoane acreditate de regulă din partea organizațiilor internaționale specializate (spre exemplu OSCE), care au drept scop monitorizarea și observarea procesului electoral la o anumită secție de votare sau într-o anumită regiune.

Referitor la observatori putem menționa faptul că este foarte important ca grupul de observatori, în special cei naționali și internaționali, să fie imparțial în procesul de observare a alegerilor. Observatorii trebuie să conștientizeze faptul că percepțiile sunt la fel de importante ca realitatea și de aceea trebuie mereu să acționeze într-un

mod neutru. Dacă imparațialitatea observatorului independent este compromisă la o anumită etapă, aceasta ar putea pune sub semnul întrebării însăși baza observării alegerilor și ar submina încrederea chiar și în constatările sau rapoartele anterioare și ulterioare ale acestora.

Tocmai din această cauză, este posibil ca observatorii naționali independenți să devină în anumite situații persoane – cheie pentru avocați. Ne referim la situațiile în cazul unor eventuale litigii electorale, deoarece acestea sunt prezenți toată ziua la secția de votare și pot fi invitați în instanța de judecată în calitate de martori. Declarațiile acestora trebuie să reprezinte o probă serioasă în luarea unor decizii judecătorești rapide și corecte, fiindcă după cum am menționat anterior, aceștia sunt caracterizați prin imparțialitate, neutralitate și echidistanță față de toți concurenții și actorii electorali.

Pentru examinarea corectă, obiectivă și sub toate aspectele a cauzelor electorale de către instanțele de judecată, reprezentanții (avocați și juriști) care apără interesele electorale trebuie să cunoască atât rolul cât și atribuțiile și responsabilitatea observatorilor. În mare parte, acestea constau în următoarele condiții impuse observatorilor: observatorii sunt obligați să nu influențeze și să nu se implice în procesul electoral ci doar să monitorizeze respectarea principalelor condiții, norme și standarde electorale de către toți actorii electorali (alegători, concurenți electorali, observatori, persoane cu funcții de răspundere, reprezentanți ai organelor electorale, reprezentanți ai mass-media etc.). De asemenea, observatorii trebuie să-și noteze toate observațiile sale referitor la calitatea și nivelul de desfășurare a alegerilor la secția de votare unde a fost acreditat, sesizând în scris și imediat persoanele sau după caz, organele competente asupra încălcărilor care au avut loc. Observatorii nu pot participa sub nici o formă la numărarea buletinelor de vot sau la alte proceduri ce țin de totalizarea rezultatelor alegerilor, ei doar supraveghează desfășurarea procesului electoral și verifică corectitudinea acestuia pe parcursul întregii zile.

Conform articolului 39, par. 6 și 7 din Codul Electoral alegătorul poate fi înscris numai într-o singură listă electorală și la o singură secție de votare în baza actelor ce atestă domiciliul acestuia în

perimetrul secției de votare respective. În timp ce principiul este clar, nici legea și nici un alt document administrativ nu definește procedurile de aplicare a acestei prevederi, mai ales nu sunt explicate care sunt acele acte ce ar putea atesta domiciliul permanent al alegătorului. În cazul în care alegătorul își schimbă domiciliul în perioada dintre data întocmirii listelor electorale și data alegerilor, i se va elibera un certificat cu drept de vot. Totuși, nici Codul Electoral și nici un alt regulament al CEC nu oferă detalii cu privire la procedura și documentele necesare aplicării unei astfel de prevederi. Prin urmare, procedura nu este aplicată într-un mod uniform și este interpretată în mod diferit.

2.3. Numărarea voturilor, totalizarea rezultatelor și validarea mandatelor

Președintele biroului electoral al secției de votare declară votarea închisă exact la orele 21.00, după care, în prezența membrilor biroului și a persoanelor cu drept de a asista începe procedura inventarierii, clasificării, sigilării, anulării și numărării buletinelor de vot. Procedura ce ține de acțiunile menționate este prevăzută în art.56 al Codului Electoral și trebuie respectată întocmai de către președintele biroului electoral al secției de votare și a celor prezenți. Orice abatere de la această procedură poate servi drept motiv de contestare a corectitudinii numărării voturilor sau totalizării rezultatelor alegerilor la respectiva secție de votare. O atenție la fel de sporită trebuie de atras la respectarea prevederilor art.57 și 58 Cod Electoral al Republicii Moldova de către membrii și președintele biroului electoral al secției de votare.

Standardele internaționale la care ne-am referit de atâtea ori în prezentul ghid prevăd ca procesul de numărare a voturilor să fie transparent și în strictă conformitate cu legea. Procesul de numărare și tabulare a voturilor trebuie să asigure o determinare corectă, rapidă și veridică a rezultatelor alegerilor. Deasemenea, organele electorale centrale și locale sunt obligate să întreprindă toate măsurile posibile pentru a face publice informațiile deținute, obținute în urma procesului de numărare a voturilor. Orice întârziere nejustificată sau evitare de a

aduce la cunoștința opiniei publice rezultatele cunoscute deja de funcționarii electorali poate naște suspiciuni din partea concurenților electorali (după caz a adversarilor), mass-mediei, societății civile și comunității internaționale.

În cazul alegerilor parlamentare, în urma totalizării rezultatelor alegerilor parlamentare Comisia Electorală Centrală propune Curții Constituționale validarea mandatelor de deputat. Curtea Constituțională, în conformitate cu prevederile art.62 al Constituției Republicii Moldova urmează să valideze mandatele de deputat, în cazul depistării încălcărilor legislației electorale, Curtea Constituțională poate refuza validarea mandatelor cu anularea rezultatelor votării.

În cazul alegerilor locale, rezultatul numărării voturilor se examinează la ședința Comisiei Electorale a secției de votare, care se consemnează în procesele verbale prezentate în decurs de 24 de ore Comisiei Electorale de Circumscripție. La proces anexându-se contestațiile înregistrate. După primirea proceselor verbale nominalizate Comisia Electorală de Circumscripție soluționează contestațiile, totalizează rezultatele alegerilor și atribuie mandatele, în cazul în care nu depistează careva încălcări grave.

După totalizarea voturilor și atribuirea mandatelor, Comisia Electorală de Circumscripție întocmește un proces verbal pentru alegerea Consiliului și un proces verbal pentru alegerea primarului. Procesele verbale vor cuprinde date referitoare la numărul de alegători înscriși în listele electorale, numărul de alegători care au participat la votare, numărul de voturi valabil exprimate, numărul de voturi nule, numărul de voturi obținute de candidați, numele și prenumele consilierilor aleși și denumirea organizației care le-au înaintat, numele și prenumele primarului ales și denumirea organizației care l-a înaintat. Procesele verbale trebuie semnate de președinte, vicepreședinte, secretarul și de membrii Comisiei și se transmit cel târziu a doua zi Comisiei Electorale Centrale și se aduc la cunoștința populației. În același timp, Comisiile electorale raionale și municipale prezintă instanțelor de judecată respective rapoarte privind desfășurarea alegerilor cu toate documentele relevante.

Instanța de judecată în termen de 10 zile de la data primirii rapoartelor vor confirma sau refuza confirmarea alegerilor printr-o hotărâre, care va fi remisă în termen de 24 ore Comisiei Electorale Centrale și respectiv Comisiei Electorale de Circumscripție pentru publicarea rezultatelor definitive.

Dacă în termen de 10 zile instanța de judecată constată fraude sau alte încălcări ale legislației electorale care au influențat rezultatele votării, Comisia Electorală Centrală va adopta o hotărâre declarând alegerile nevalabile, stabilind în circumscripțiile respective alegeri repetate.

2.4. Cele mai frecvente probleme, încălcări și fraude electorale

Chiar dacă în cadrul scrutinelor precedente au fost înregistrate multiple încălcări ale legislației electorale (în special în cadrul celor din 2002 și 2003), acestea nu au fost apreciate ca fiind în măsură să aibă un impact semnificativ asupra rezultatelor finale. De aceea, misiunile de observare a alegerilor efectuate de organizațiile internaționale și locale specializate au considerat că alegerile s-au desfășurat, în principiu, în conformitate cu normele și standardele internaționale. Totodată, încălcările depistate în cadrul ultimelor scrutine electorale au determinat societatea civilă națională și reprezentanții unor structuri internaționale abilitate să se implice mai activ în procesul de democratizare a Republicii Moldova. Pentru a contribui la corectarea situației și la înlăturarea deficiențelor sesizate este nevoie de o enumerare și desigur o analiză a încălcărilor care au avut loc în cadrul scrutinelor anterioare precum și o mobilizare generală a societății civile și a autorităților statului pentru căutarea soluțiilor ce se impun întru prevenirea și contracararea abuzurilor, încălcărilor și fraudelor electorale.

Sesizările parvenite organelor electorale de la concurenți, reprezentanții lor, alegători sau observatori necesită a fi examinate într-un mod rapid, transparent și eficient. Desigur, prezența largă a observatorilor naționali a contribuit la garantarea desfășurării unor alegeri transparente și democratice, însă în continuare este nevoie nu numai de monitorizare și observare a corectitudinii organizării și

desfășurării scrutinelor electorale ci și de o analiză a observațiilor respective, obținute în scopul propunerii unor măsuri eficiente de prevenire a unor astfel de fenomene.

Odată depistate și înregistrate, aceste încălcări electorale trebuie să parcurgă calea instanțelor de judecată naționale. Apărarea drepturilor electorale este foarte importantă cel puțin sub două aspecte vitale: a. pentru apărarea drepturilor electorale încălcate și b. pentru sancționarea, prevenirea și contracararea repetării unor astfel de fenomene. După cum am menționat anterior, legislația națională garantează respectarea drepturilor electorale ale tuturor cetățenilor și deci le permite, în mare măsură, să-și apărare aceste drepturi atunci când s-a constatat violarea lor. Pentru o reprezentare adecvată a electorale în instanțele de judecată, este nevoie de respectarea întocmai a procedurilor legale. Astfel, în continuare vom descrie principalele probleme, fraude și încălcări depistate în cadrul proceselor electorale anterioare și sperăm că odată aduse la cunoștința societății civile și în special a avocaților acestea nu se vor mai repeta :

- a. **Identificarea alegătorului.** Invitațiile expediate de către autoritățile publice locale (Primărie) alegătorilor nu pot servi în calitate de document pentru identificarea alegătorului. Alegătorul poate fi identificat doar în baza unui act emis de către autoritățile Republicii Moldova conform legislației în vigoare ([vezi pag.](#));
- b. **Secretul votului** nu este întotdeauna asigurat cetățeanului. Trebuie create astfel de condiții alegătorului ca în momentul aplicării ștampilei pe buletinul de vot sau înainte de introducerea lui în urna de vot nimeni să nu-i poată afla opțiunea sa. În momentul votării alegătorul trebuie să voteze în cabina de vot de unul singur;
- c. **Prezența poliției** în incinta secției de votare este interzisă. Colaboratorii forțelor de ordine nu trebuie să poarte arma din dotare la vedere și trebuie să se afle în afara secției de votare, iar în interior pot intra doar la cererea președintelui biroului electoral în vederea restabilirii ordinii sau pentru a-și exercita dreptul la vot.

- d. **Votul direct.** Anterior au fost sesizate cazuri de votare în numele altor persoane. Fiecare cetățean votează individual în baza actului de identitate prezentat. Votarea în grup nu se admite.
- e. **Urna mobilă** a fost prevăzută pentru asigurarea dreptului la vot pentru persoanele care din motive de sănătate nu se pot deplasa la secțiile de votare. Urna mobilă se deplasează cu un membru al biroului electoral al secției de votare, însoțit de observatori. Orice abuz este interzis și întreaga responsabilitate este pusă înseama membrului biroului electoral. Procedura electorală trebuie respectată întocmai;
- f. **Anunțarea imediată a rezultatelor votării.** Imediat după numărarea voturilor se întocmesc procesele verbale respective, copiile cărora pot fi înmânate persoanelor cointeresate. De asemenea, rezultatele trebuie afișate în afara secțiilor de votare. În special în cazul alegerilor locale, acest lucru va mări încrederea în corectitudinea calculului și va îmbunătăți integritatea acestora prin permiterea scrutării atente a tuturor protocoalelor;
- g. **Deconectările de la sursele electrice.** Autoritățile sunt obligate să asigure secțiile de votare cu energie electrică pe întreg parcursul zilei. În cazul în care au loc avarii, membrii comisiei electorale au obligația de a asigura integritatea bunurilor și a buletinelor de vot aflate în interiorul secției de votare;
- h. **Greșelile în buletinele de vot.** Denumirea partidelor, blocurilor sau a alianțelor electorale, siglele electorale sau numele candidaților independenți trebuie să corespundă întocmai cu informația prezentată de către aceștia organelor electorale responsabile pentru imprimarea lor pe buletinele de vot. În cazul unor probleme la acest capitol cazurile vor fi aduse în atenția instanțelor locale de judecată pentru a se pronunța cu privire la impactul acestora asupra rezultatelor alegerilor și eventual necesitatea repetării lor;
- i. **Calitatea buletinelor de vot.** Pentru o respectare mai eficientă a secretului votului trebuie utilizată o hârtie de o calitate bună (suficient de groasă) pentru imprimarea buletinelor de vot.
- j. **Totalizarea voturilor.** Pentru a asigura o totalizare mai bună a rezultatelor numărării voturilor, numărul total de buletine de vot găsite în urna de vot trebuie stabilit înainte de a calcula numărul de voturi alocat concurenților electorali.
- k. **Utilizarea abuzivă a fondurilor publice în scopuri electorale.** Această categorie de fraudă electorală constituie subiectul unui posibil dosar penal. Folosirea fondurilor publice în scop electoral personal sau de grup se interzice sub orice formă;
- l. **Intimidarea, hărțuirea, exercitarea presiunilor asupra candidaților, concurenților electorali sau chiar arestarea acestora în timpul campaniilor electorale** sunt interzise sub orice formă, deoarece compromite ideea unor alegeri corecte. Astfel de fapte reduce încrederea societății în valorile democratice și descurajează participarea activă a cetățenilor la procesele sociale, încălcându-li-se drepturile garantate de Constituție și reprezintă totodată o tendință regresivă a progreselor implementării reformelor democratice, înregistrate anterior;
- m. **Dufuzarea materialelor electorale** trebuie asigurată în condițiile prevăzute de legislația națională. Acestea trebuie să includă informații despre data tipăririi, tirajul materialului și denumirea tipografiei unde au fost tipărite.
- n. **Oferirea și folosirea timpului** gratuit pentru emisie. Reflectarea campaniei electorale în mijloacele de informare în masă nu trebuie să fie excesiv de restrictive. Tuturor concurenților electorali trebuie să li se asigure condiții egale. Este o gravă încălcare a legislației electorale și limitarea accesului la posturile de radio și televiziune publice pentru unii concurenți electorali;
- o. **Locul votării.** Această problemă a apărut în cadrul mai multor scrutine însă a căpătat proporții de amploare în cadrul celor locale din 2003. Cetățenii cu drept de vot votează în localitatea

unde-și au domiciliul permanent, fiind inclus în listele electorale ale secției de votare sau prezentând dovada ce atestă domiciliul său la secția de votare. În cazul în care în ziua alegerilor alegătorul nu se va afla în localitatea respectivă, atunci acesta trebuie să obțină de la secția de votare un certificat care ar permite exercitarea dreptului la vot la o altă secție de votare decât cea din raza domiciliului său;

- p. **Observarea alegerilor.** Persoanele acreditate la o anumită secție de votare în calitate de observatori sunt în drept să asiste la întreg procesul electoral de la secția respectivă. Nici președintele biroului electoral al secției de votare, nici membrii acestuia și nici o altă persoană indiferent de funcția pe care o ocupă în ierarhia statului nu este în drept a interzice sau limita accesul acestor persoane la secția de votare.

Mass-media. Cadrul legislativ și litigiile electorale

Una dintre cele mai discutabile eforturi ale reformelor democratice implementate în Republica Moldova de la 1992 încoace a rămas capitolul ce ține de libertatea presei. În 2004 țara noastră încă mai este criticată de la înaltele foruri europene pentru ingerința și influența politicului și cu regret a statului în politica editorială a unor publicații și posturi radio-TV, mai cu seamă a celor publice. Din cauza unei economii slabe și a unei piețe publicitare nedevelopate, mijloacele de informare în masă din Moldova nu se bucură de independență financiară adecvată. În timp ce în Chișinău și orașele mai mari există acces la o varietate mai mare de media, alegerea rămâne destul de limitată în zonele îndepărtate de ele. În general, televiziunea este cea mai populară sursă de informare. Postul național de radio și canalul televizat Moldova 1 au cea mai largă acoperire, însă problemele legate de reorganizarea acestor instituții publice au agravat și mai mult situația de la aceste 2 importante surse de informare în masă din Moldova. Într-o astfel de situație este probabil ca cel puțin în cadrul campaniei electorale din 2005 să existe noi încălcări la acest capitol.

Constituția Republicii Moldova garantează libertatea exprimării și interzice cenzura, în timp ce Codul Civil interzice defăimarea

persoanelor, inclusiv a demnitarilor publici, din care cauză, o mare parte din autocenzură poate fi pusă pe seama temerii de încălcare a acestor prevederi legale. Presiunile politice asupra mass-mediei au fost evidente deocamdată, de aceea, în ultimii ani au fost examinate de către instanțele de judecată mai multe cazuri legate de aceste subiecte.

Tuturor candidaților trebuie să li se asigure acces egal de utilizare gratuită a timpului de antenă la mijloacele publice de informare în masă, fără careva limitări sau restricții, iar instituțiile publice de media, la rândul lor nu trebuie să fie părtinitoare. În cadrul emisiunilor lor prezentarea informațiilor trebuie să asigure o informare corectă și echidistantă a evenimentelor și programelor electorale.

Presa la rândul său mai are și obligația de a asigura confidențialitatea informației personale referitor la concurenții electorali.

Capitolul III Fraudele electorale și răspunderea pentru comiterea lor

1. Noțiunea de fraudă electorală și răspundere juridică

Legislația electorală nu dă definiția fraudelor electorale și nu cuprinde vre-un capitol aparte destinat acestora. Cu toate acestea, legislația națională prevede răspundere juridică și chiar sancțiuni pentru încălcarea legislației electorale, acestea fiind prevăzute de Codul Penal, Codul Electoral și Codul de Contravenții Administrative.

Potrivit literaturii de specialitate, practicii și teoriei domeniului electoral, fraudă electorală poate fi caracterizată printr-o încălcare a normelor și standardelor electorale, săvârșită în cadrul unui scrutin electoral. Astfel, o altă definiție a fraudelor electorale ar putea fi următoarea: „acțiunile (inacțiunile) săvârșite cu intenție și rea-credință de către o persoană cointeresată, având ca scop obținerea în cadrul procesului electoral a unor rezultate false sau influențate”. Astfel de

fapte aduc prejudicii atât adversarilor electorali cât și alegătorilor fiind compromise valorile democratice, deoarece acestea încalcă drepturile electorale ale alegătorilor și concurenților electorali.

Pentru a diferenția puțin fraudă de încălcare electorală trebuie să menționăm faptul că fraudă este caracterizată prin intenție și re-credință, iar prin încălcarea se poate subînțelege o eroare sau o greșeală. Oricum, legislația națională nu diferențiază în nici un fel aceste noțiuni și credem că este foarte greu de a realiza o astfel de diferență în practică. Din punct de vedere teoretic, considerăm că folosirea termenelor respective sunt necesare.

Prin Constituția Republicii Moldova, țara noastră a fost proclamată drept stat independent, suveran și democratic. Potrivit celor afirmate anterior în prezenta lucrare, investirea reprezentanților poporului în funcții publice are loc în urma organizării scrutinelor electorale, care trebuie să se desfășoare în condiții democratice, maximă transparență și respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Toate aceste criterii sunt prevăzute în legislația națională a fiecărui stat democratic, printre care și Republica Moldova. Cerințele legislației electorale naționale sunt obligatorii pentru toți actorii electorali, cetățeni, societate civilă și autorități publice locale sau centrale.

În ultimii ani, evoluția spectaculoasă a vieții politice din Republica Moldova, reformele inițiate și implementate pe parcursul anilor 90, precum și lupta firească dintre partidele politice pentru putere a provocat mari schimbări și modificări ale legislației naționale. Procesul de reînnoire, modificare sau adaptare a legislației este unul obișnuit chiar și pentru statele cu o democrație avansată, iar pentru cele aflate în proces de tranziție acest lucru a devenit obligatoriu.

Legislația electorală a Republicii Moldova a suferit modificări fundamentale de la obținerea independenței statului nostru și pînă astăzi, majoritatea cărora fiind necesare în cadrul reformelor care au avut loc și în urma recomandărilor instituțiilor internaționale de profil (spre exemplu IFES Moldova). Totuși, putem menționa faptul că deja autoritățile statului și societatea civilă din Republica Moldova este și poate fi capabilă să contribuie desinestătător la adaptarea legislației

naționale la standardele electorale internaționale. Acest lucru poate fi efectuat prin coordonarea eforturilor comune ale organelor competente ale statului și societatea civilă în urma monitorizării și observării proceselor electorale de la noi.

Cu riscul de a ne repeta, trebuie să menționăm faptul că orice scrutin electoral presupune o „luptă” între diverși concurenți, care au opinii, doctrine și soluții diferite asupra principalelor probleme din societate și fiecare în parte dorește să obțină voturile electoratului. În cadrul acestor „evenimente” concurenții sunt tentați a încălca chiar și legislația în vigoare pentru a se menține la putere sau pentru a accede la conducerea comunității locale sau centrale, după caz. Rolul avocaților și al juriștilor în aceste procese este de a veghea buna desfășurare a campaniilor electorale pentru respectarea drepturilor și libertăților atât a adversarilor electorali cât și a cetățenilor, adică a alegătorilor.

Ultimele alegeri din Republica Moldova au fost marcate de unele evenimente ce nu corespund noțiunii și aspirațiilor societății democratice, spre care tinde Republica Moldova, ele semănînd a fi niște curse în care principiul „scopul scuză mijloacele” a devenit unul fundamental. În cadrul scrutinelor electorale, atât candidații, cât și alte persoane, care participă la scrutin recurg la diverse metode și acțiuni prin care tind să dezavantajeze oponenții sesizînd totodată o mulțime de încălcări admise de către adversari. Toate aceste încălcări sesizate trebuiesc trecute prin sита justiției și a legislației electorale pentru a se constata violarea drepturilor electorale și efectele acesteia asupra procesului electoral în general. Este foarte regretabilă situația în care încălcările electorale pot fi tolerate de către persoanele responsabile din cadrul organelor electorale și mai ales cînd sunt ignorate prin decizii ale instanțelor judecătorești. Tocmai aici rolul avocaților și al juriștilor devine un rol decisiv în asigurarea respectării drepturilor tuturor subiecților și actorilor electorali.

Pe lîngă eforturile umane, desfășurarea scrutinelor electorale necesită și imense resurse financiare, suportate atât de către stat (adică de electorat prin plata impozitelor de către fiecare alegător) cât și de către fiecare candidat sau concurent în parte. Atît organele și autoritățile statului cât și concurenții electorali depun o muncă enormă

și diversă, dar care, în fine, au scopuri finale diferite. Adică statul are obligația, și respectiv interesul de a organiza și desfășura procesul electoral respectându-se toate drepturile și standardele existente, iar concurenții electorali au scopul de a obține puterea (dreptul de a guverna) prin utilizarea tuturor mijloacelor și metodelor admise de aceleași standarde și norme legale. Ambele „tabere” însă sunt tentate de a încălca sau de a nu ține strict seama de prevederile legislației electorale și aceste tendințe negative persistă aproape întotdeauna. Rolul avocaților în această problemă este destul de clar – sancționarea unor astfel de fenomene prin intermediul instanțelor de judecată și implicit asigurarea în egală măsură a drepturilor electorale.

Admiterea unor încălcări sau fraude electorale poate avea una din cele două soluții posibile: ori are loc compromiterea valorilor democratice în societatea respectivă și încălcarea drepturilor omului ori desfășurarea unor noi alegeri în urma unor procese de judecată. Atât prima cât și a doua soluție necesită noi investiții financiare și o risipă de eforturi ale societății și autorităților publice, care ar putea fi direcționate spre rezolvarea altor probleme importante existente ale comunității.

Astfel pe lângă interesul și obligația de garantare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, statul mai are și interesul financiar în această privință, din care cauză a fost creat un sistem de sancționare a persoanelor care încalcă legislația, inclusiv electorală.

În conformitate cu art.38 (1) din Constituția Republicii Moldova „voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat”. Statul a garantat până acum desfășurarea periodică a alegerilor, însă garantarea celorlalte deziderate din art. 38(1) din Constituție, deocamdată nu este posibil de realizat în proporție de sută la sută. Din cauza situației materiale precare a majorității populației Republicii, care este sub limita sărăciei, fraudele electorale sunt un lucru obișnuit în societatea noastră. Spre exemplu, nu există alegeri în care să nu se fi depistat *cazuri de mituire a alegătorilor* pentru ca aceștia să-și exprime votul în favoarea unui candidat. Acest fenomen s-a transformat într-un obicei electoral, în special în unele localități rurale ale țării. Acestea se manifestă în special în cadrul

întîlnirilor electorale, unde se oferă băuturi alcoolice viitorilor alegători. Au fost sesizate și cazuri de mituire a alegătorilor prin consum de alcool nemijlocit în ziua alegerilor, în urma cărora alegătorii sunt îndemnați să voteze o anumită candidatură, formațiune politică sau candidat independent.

Falsificarea listelor electorale, a proceselor verbale privind numărul de voturi, deteriorarea intenționată a urnelor de vot de asemenea nu sunt lucruri rar întîlnite în scurta experiență electorală a Republicii Moldova. În scopul obținerii rezultatelor denaturate au fost înregistrate cazuri de exercitare a presiunilor atât asupra electoratului cât și asupra membrilor organelor electorale. Acestea, de obicei sunt efectuate prin nerespectarea secretului la vot sau prin neasigurarea condițiilor adecvate pentru procesul de votare.

Cu toate acestea, datorită implicării active a mai multor organisme internaționale în alegerile din ultimii ani s-a demonstrat că societatea noastră tinde să respecte valorile și tradițiile europene, acceptă și dorește instaurarea unui climat social favorabil schimbării situației existente în acest domeniu. În acest context este binevenită studierea și analizarea încălcărilor și fraudelor electorale tocmai pentru crearea unui sistem de înlăturare a lor și stabilirea sancțiunilor clare pentru unele tipuri de fraude electorale, pentru care legiuitorul nu a prevăzut sancțiunea administrativă. Totodată, studierea fraudelor va fi utilă și pentru identificarea temeiurilor și sistematizarea procedurilor de contestație, în baza cărora vor apărea litigiile electorale examinate în instanțele de judecată. În așa fel, la înaintarea contestației se va indica în primul rînd temeiul acesteia, adică faptele admise sau săvîrșite (presupusele fraude electorale) în cadrul procesului electoral precum și normele care prevăd respectarea lor.

Substituirea, falsificarea prin orice mijloace a rezultatelor votării, deschiderea urnelor de vot înainte de termenul stabilit prin lege, atacarea localurilor secțiilor de votare, sustragerea urnelor de vot sau a documentelor electorale, nefurnizarea de către persoanele cu funcții de răspundere a datelor și materialelor solicitate de organele electorale, precum și neîndeplinirea hotărîrilor acestora sunt doar cîteva fraude, sancțiunea pentru care este prevăzută de legislația penală și

contravențională. Cu toate acestea există o mulțime de alte încălcări, care nu se încadrează în limitele contravenției administrative și nu întrunesc elementele constitutive ale infracțiunii, adică care de obicei nu conduc la sancționarea autorilor lor. De regulă acestea sunt numite „tehnologii murdare” și sunt considerate încălcări ce pot conduce la schimbarea opiniei electoratului și influențarea rezultatelor alegerilor. Ca rezultat are de suferit imaginea statului, fiind încălcate drepturile omului și compromise valorile democratice și ale statului de drept. Spre exemplu, acordarea de compensații alegătorilor „fidei” nu este sancționată de legislația penală sau contravențională, însă este considerată o fraudă. În așa mod, rolul instanțelor de judecată este foarte mare, deoarece anume ele, datorită puterii de decizie și de interpretare a legislației vor stabili care anume acțiuni sunt considerate fraude, reieșind din prevederile legislației în vigoare. Astfel, decizia instanței de judecată depinde foarte mult respectarea drepturilor electorale ale concurenților electorali și a alegătorilor săi.

Legiuitorul nu a prevăzut o listă exhaustivă a tuturor încălcărilor ce urmează a fi considerate drept fraude electorale, însă din experiența electorală anterioară s-a demonstrat că încălcările pot avea loc sub diferite aspecte și la diferite etape electorale. Acestea sunt sesizate de către persoane ce consideră că prin diferite acțiuni/inacțiuni le-au fost lezate anumite drepturi electorale.

Cauzele ce au provocat comiterea fraudelor sunt foarte diverse. Astfel cauzele pot varia de la simpla necunoaștere a legislației până la acționarea premeditată a făptașului, în așa mod încât să aibă loc încălcarea grosolană și evidentă a drepturilor altor persoane.

O clasificare generală a fraudelor poate fi efectuată în dependență de pericolul social pe care îl reprezintă și în dependență de răspunderea care survine în urma comiterii acestor fraude și astfel, legislația electorală distinge răspunderea juridică pentru care este prevăzută răspunderea administrativă și cea penală. Totodată, doctrina mai distinge și un alt fel de răspundere, denumită răspundere electorală. Această răspundere, în viziunea unor specialiști, reprezintă acea răspundere pe care o poartă candidații și organele electorale în procesul electoral. Astfel, spre exemplu nerespectarea de către un candidat a

condițiilor prevăzute de legislația electorală poate avea în consecință drept sancțiune nimic altceva decât respingerea sau excluderea candidaturii sale din lupta electorală.

Autorii sesizărilor pot fi atât concurenții electorali, mai bine spus adversarii, cât și alegătorii simpli. Autorităților statului le revine obligația de a examina sesizările și contestațiile depuse fiind obligate să întreprindă și măsurile necesare întru stoparea fenomenului depistat. Deasemenea, autoritățile statului le revine și obligația supravegherii corectitudinii pregătirilor, organizării și desfășurării scrutinelor electorale.

Conform art.69 Cod Electoral pentru încălcările ce au drept țintă limitarea dreptului cetățenilor de a alege și de a fi ales este prevăzută răspunderea juridică, materializată în răspunderea administrativă și cea penală, după cum urmează din prevederile art.70 și art.71 Cod Electoral. Astfel, răspunderea juridică este privită ca o instituție fundamentală în respectarea drepturilor cetățenești, având drept scop reflectarea stadiului de evoluție a societății în ansamblu și ridicarea nivelului conștiinței, responsabilității sociale. În altă ordine de idei, răspunderea juridică pentru încălcarea legislației electorale reprezintă aplicarea măsurilor de constrângere față de persoana care a încălcat drepturile electorale ale altora.

În concluzie, răspunderea juridică poate fi definită ca un raport juridic de constrângere, conținutul căruia constă în dreptul organelor de stat de a atrage la răspundere pe cel care a încălcat norma de drept aplicând sancțiunea prevăzută de norma încălcată, obligînd totodată persoana vinovată să suporte sancțiunea respectivă.

Răspunderea juridică, conform dreptului electoral, poate fi aplicată numai în cazul în care este urmată de o anumită conduită ilicită. Prin conduită ilicită subînțelegem acțiunile/inacțiunile săvîrșite contrar intereselor și drepturilor altor cetățeni, precum și împiedicarea desfășurării corectă a alegerilor.

2. Fraudele electorale prevăzute de Codul Penal

Răspunderea penală este o instituție juridică fundamentală a dreptului penal, care alături de alte instituții și împreună cu instituția infracțiunii și sancțiunii reprezintă componentele de bază ale întregului sistem de drept penal. Răspunderea penală este o formă a răspunderii juridice și reprezintă consecințele nerespectării dispoziției normei juridice penale.

Atât legislația electorală cât și cea penală prevede un șir de fapte, care prin caracterul social periculos, reprezintă infracțiuni sau așa numitele fraude electorale penale.

Spre deosebire de celelalte încălcări electorale, fraudele electorale penale sunt săvârșite nemijlocit în perioada organizării și desfășurării alegerilor. În același timp, fraudele penale reprezintă și diverse forme de falsificare a documentelor electorale cu scopul de a denatura rezultatele alegerilor.

Fraudele electorale penale sunt enumerate de art.70 Cod Electoral fiind sistematizate și de prevederile art.181 și art.182 al Codului Penal al Republicii Moldova, precizându-se totodată și sancțiunile pentru săvârșirea acestor fapte. Spre exemplu, art.181 CP RM definește drept infracțiune:

Împiedicarea prin orice mijloace a exercitării dreptului electoral sau împiedicarea activității organelor electorale:

- a.) săvârșită prin blocarea sau atacarea localurilor secțiilor de votare prin orice mijloc și în orice formă;
- b.) săvârșită prin sustragerea urnelor de vot sau a documentelor electorale;
- c.) săvârșită cu periclitarea vieții persoanei;
- d.) însoțită de vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;
- e.) soldată cu alte urmări grave.

În ziua alegerilor, orice cetățean cu drept de vot este în drept să se prezinte la secțiile de votare pentru a-și exercita liber și direct dreptul său la vot. Cetățenii se pot prezenta la secția de vot la orice oră pe parcursul zilei de votare. Împiedicarea exercitării dreptului electoral

reprezintă o încălcare a prevederilor art.38 (1) din Constituție, care garantează dreptul tuturor de a alege și de a fi ales. Acțiunile de acest gen se manifestă prin oprirea, împiedicarea intenționată a activității birourilor electorale ale secțiilor de votare, iar blocarea secțiilor de votare poate fi realizată prin diverse mijloace tehnice și materiale. Stoparea activității secției de votare reprezintă o lezare a drepturilor alegătorului să-și manifeste voința, deoarece secția va fi izolată de el. Astfel, nimeni nu este în drept a stopa sau bloca activitatea birourilor secțiilor de votare în ziua alegerilor, aceasta fiind posibil de efectuat numai în cazuri excepționale, dar nu mai mult de două ore. Suspendarea se poate admite numai la inițiativa președintelui biroului electoral, care poartă întreaga responsabilitate pentru activitatea secției respective.

Aplicarea mijloacelor ce au pus în pericol viața persoanei, aplicarea forței fizice ce a cauzat vătămări ale integrității corporale sau a sănătății, sau care s-a soldat cu urmări grave în scopul împiedicării persoanei de a se prezenta la secția de votare, de asemenea va fi o încălcare a dreptului la libera exprimare a voinței. Aplicarea acestor măsuri față de membrii biroului electoral va fi calificată ca o infracțiune electorală, deoarece membrii biroului vor fi puși în situația de imposibilitate de a-și exercita atribuțiile și nemijlocit de a asigura îndeplinirea drepturilor alegătorilor.

Sustragerea urnelor de vot, a listelor electorale sau a altor documente necesare scrutinului va fi o lipsire a dreptului la vot, deoarece alegătorului nu-și va putea „materializa” opțiunea sa.

Falsificarea prin orice mijloace a rezultatelor alegerilor.

A falsifica, în sens larg, înseamnă a înșela, a induce în eroare, a denatura, a contraface unele fapte sau informații la care are acces făptuitorul. Falsificarea alegerilor se realizează prin diverse metode și mijloace, și anume – prin suplینirea listelor, semnarea listelor în locul alegătorilor care nu s-au prezentat la sufragiu, înlocuirea buletinelor de vot cu altele, schimbarea urnelor de vot.

Deasemenea, pot fi falsificate procesele verbale ale organelor electorale, care țin de numărul de alegători incluși în listele electorale, numărul de alegători incluși în listele suplimentare, numărul de

alegători care au primit buletinele de vot; care au participat la votare, buletinele de vot declarate nevalabile, cât și procesele verbale privind numărul de voturi valabil exprimate pentru fiecare concurent electoral, numărul total de voturi valabil exprimate, numărul buletinelor de vot primite de consiliul electoral de circumscripție și a buletinelor de vot neutilizate.

Spre deosebire de faptele ce țin de împiedicarea realizării dreptului la vot, infracțiunea de falsificare prin orice mijloace a alegerilor, poate fi comisă doar de subiecți speciali, care pot fi membri ai biroului electoral al secției de votare, membri ai Consiliului Electoral de Circumscripție sau membri ai Comisiei Electorale Centrale, fiindcă se prezumă că membrii acestor instituții electorale au accesul exclusiv la documentele ce pot fi falsificate, fiind totodată responsabili de păstrarea acestora.

3. Fraudele electorale prevăzute de Codul cu privire la Contravențiile Administrative.

Codul cu privire la Contravențiile Administrative prevede răspunderea administrativă pentru comiterea contravențiilor electorale. Contravenția administrativă este fapta săvârșită cu vinovăție, care reprezintă un pericol social mai redus decât infracțiunea și este prevăzută și sancționată de legi directe sau alte acte. Pentru a suplini condițiile de contravenție, ea trebuie să corespundă mai multor criterii și anume să fie săvârșită cu vinovăție, să fie de un pericol mai redus decât infracțiunea și să fie prevăzută de Codul cu privire la Contravențiile Administrative.

Prin comiterea contravenției administrative, făptuitorul atacă anumite valori sociale, care sunt la rîndul lor, în mod firesc, ocrotite de lege. În cazul nostru, făptuitorul atentează la dreptul fundamental de a alege și de a fi ales.

În conformitate cu prevederile art.71 Cod Electoral al Republicii Moldova există un șir de fraude care sunt supuse răspunderii administrative. Codul cu privire la Contravențiile Administrative (CCA RM) a definit un șir de încălcări precum și răspunderea juridică pentru săvârșirea lor. Astfel art.142/1 CCA RM și art.200/1 CCA RM enumără fraudele care sunt supuse răspunderii administrative:

- *nerespectarea condițiilor și normelor de difuzare a programelor audiovizuale stabilite de Consiliului Coordonator al Audiovizualului și Comisiei Electorale Centrale pentru perioada campaniei electorale.* În conformitate cu art.37 a Legii audiovizualului nr.603-XIII și art.47 (2-4) Cod Electoral înainte de începerea campaniei electorale Consiliul Coordonator al Audiovizualului de comun acord cu Comisia Electorală Centrală stabilesc instituțiilor publice ale audiovizualului timpul de antenă și condițiile de prezentare a emisiilor destinate campaniei electorale.

În scurta istorie a alegerilor din Republica Moldova au existat întotdeauna nemulțumiri ale unor formațiuni politice sau ale candidaților independenți privind activitatea instituțiilor publice ale audiovizualului. După alegerile din 2003 o formațiune politică a acționat instituția publică a audiovizualului în instanțele de judecată, motivînd tocmai nerespectarea prevederilor respective. Într-o astfel de situație are loc avantajarea, atît sub formă ascunsă cât și deschisă, unor concurenți în detrimentul altora și respectiv se încalcă principiile și standardele alegerilor libere și corecte prin acțiunile factorului de emisie (instituțiile publice ale audiovizualului).

- *nefurnizarea de către persoanele oficiale a datelor și a materialelor necesare comisiilor electorale, precum și neîndeplinirea hotărîrii acestora.* În conformitate cu prevederile art.26 Cod Electoral, Comisia Electorală Centrală este investită cu un șir de atribuții. Pentru exercitarea acestora CEC este investită cu puterea de decizie asupra chestiunilor ce țin de pregătirea și desfășurarea corectă a alegerilor. Persoanele oficiale sunt obligate într-un termen cât mai redus posibil să prezinte toate informațiile, materialele și datele deținute, în virtutea exercitării funcțiilor lor, solicitate de comisiile electorale. Hotărîrile comisiilor electorale sunt obligatorii pentru structurile și autoritățile locale și centrale ale statului. Această necesitate este dictată de obligația organelor electorale să

asigure organizarea și desfășurarea scrutinelor la nivelul ce ar respecta drepturile tuturor alegătorilor și concurenților electorali.

- **organizarea de către factorii de decizie a adunărilor electorale cu vânzarea și consumarea băuturilor alcoolice, neluarea măsurilor necesare pentru desfășurarea normală a adunărilor electorale.** Desfășurarea diverselor reuniuni pașnice este un drept fundamental al cetățenilor la libera lor întrunire, iar în cadrul scrutinelor acest drept devine o necesitate pentru concurenții electorali, care-și promovează programul de activitate avînd nevoie de multă publicitate și agitație electorală. În sensul acestor prevederi, factorii de decizie sunt persoanele care au dreptul și prerogativa de decizie într-o oarecare organizație. Ca urmare a consumului de alcool în timpul desfășurării întrunirilor electorale, cetățenii pot fi mai ușor influențați și manipulați pentru a acorda votul său unei oarecare candidaturi. Însă nu trebuie neglijat și faptul că în urma consumului de alcool, cetățenii sunt predispuși la agresiune și violență și astfel este amenințată viața și sănătatea altor persoane, acesta fiind de fapt principalul motiv pentru impunerea restricțiilor la comercializarea și consumul alcoolului în timpul întrunirilor electorale. În același timp factorii de decizie sunt responsabili de desfășurarea normală a adunărilor electorale și poartă întreaga responsabilitate pentru conținutul discursurilor și al acțiunilor lor.
- **neaducerea la cunoștința publică de către membrii comisiilor electorale a propunerilor de candidați.** Conform prevederilor art.28 (g) Cod Electoral, una din atribuțiile consiliului electoral de circumscripție este înregistrarea listelor de candidați independenți, listelor de candidați din partea partidelor și altor organizații social-politice, blocurilor electorale. Odată înregistrate, acestea necesită a fi făcute publice. Obligația Consiliului electoral de a publica listele de candidați satisface și dreptul cetățeanului de a se informa asupra concurenților

electorali, asigurînd totodată cel puțin un start egal tuturor concurenților electorali în campania electorală.

- **folosirea fondurilor venite din străinătate sau a fondurilor nedeclarate public.** Orice candidat în campania electorală este asigurat din punct de vedere material de către stat cu un minimum garantat. Sumele sunt stabilite pînă la începerea campaniei electorale. Totodată, candidații au dreptul de a folosi și alte mijloace financiare, care urmează a fi declarate în conformitate cu legislația în vigoare. Statul, pentru a proteja imixtiunea din afara țării a unor curente sau organizații social politice, interzice subvenționarea campaniilor electorale cu resurse financiare și materiale provenite de la organizații, agenți economici și cetățeni străini. Sursele nedeclarate oficial și folosite de către concurenții electorali în campania lor electorală vor fi confiscate, această sancțiune fiind prevăzută de art.36 (1) Cod Electoral al RM.
- **împiedicarea accesului în localul de votare a persoanelor investite cu acest drept.** În scopul desfășurării alegerilor libere și corecte în localurile de votare au acces mai multe persoane care sunt investite cu dreptul de a asigura desfășurarea normală a procesului de votare (membrii biroului electoral al secției de votare și ai organelor electorale ierarhic superioare), a celor cu dreptul de a monitoriza și observa alegerile (observatorii acreditați în modul stabilit de lege și ziaristii în baza legitimației de ziarist, precum și membrii reprezentanți ai concurenților electorali în organele electorale). Persoanele respective sunt investite cu dreptul de a observa desfășurarea alegerii și de comunica președintelui biroului electoral orice abatere, abuz, încălcare sau fraudă observată. În același timp prezența membrilor biroului electoral în secțiile de votare este obligatorie pentru întreaga perioadă de desfășurare a alegerilor (cu excepția deplasării cu urna mobilă de vot). Împiedicarea accesului la secția de votare a acestor persoane ar pune la îndoială desfășurarea corectă a alegerilor și atrage sancțiunea administrativă, prevăzută de lege.

- **refuzul nejustificat de a înmîna buletinul de vot alegătorului înscris în listele electorale**, este o încălcare gravă a drepturilor cetățenești, deoarece alegătorului nu i se oferă posibilitatea de a-și exprima votul său. În responsabilitățile membrilor biroului electoral intră obligația de înmînare a buletinelor de vot tuturor alegătorilor ce întrunesc condițiile cerute de lege. Chiar dacă alegătorul nu este inclus în lista electorală a biroului electoral respectiv, însă conform legislației naționale are dreptul de a vota la această secție de votare, membrii biroului electoral al secției de votare trebuie să-l includă în lista suplimentară și să-i ofere posibilitatea de a-și exercita dreptul său constituțional. Nimeni nu este în drept să lipsească alegătorul de acest drept fundamental al său.
- **părăsirea nemotivată a localului de votare înainte de constatarea rezultatelor alegerilor și desemnarea procesului verbal de către membrii comisiei electorale a secției de votare.** Printre alte atribuții ale membrilor biroului electoral și ale consiliului electoral de circumscripție se numără și semnarea procesului verbal de constatare a rezultatelor alegerilor. Membrii organelor electorale respective sunt obligați să-și îndeplinească funcțiile pînă la totalizarea alegerilor, pînă la desființarea biroului electoral sau consiliului electoral. Aceștia sunt obligați să participe la procedura de numărare a buletinelor de vot. Deoarece față de membrii birourilor și consiliilor electorale nu pot fi aplicate măsuri disciplinare, aceștia vor fi supuși răspunderii administrative pentru astfel de fapte.
- **falsificarea semnăturilor în listele susținătorilor candidatului independent.** Deși se subînțelege de la sine că astfel de falsuri sunt utilizate în campaniile electorale, în Republica Moldova nu au fost făcute publice astfel de situații. Oricum, gradul pericolului social al unor astfel de fapte este extrem de redus și nu poate afecta decisiv drepturile și interesele altor actori electorali.
- **afișarea materialelor electorale în alte locuri decît cele stabilite.** Organele de administrație publică locale sunt obligate

să stabilească locurile necesare în care se va permite expunerea materialelor de agitație electorală printr-o decizie. În aceste locuri candidații au dreptul de a afișa programele sale electorale, spoturi și alte informații. Cu regret, aceste prevederi nu au fost deocamdată respectate de către concurenții electorali sau de către susținătorii acestora. În timpul campaniilor electorale afișele și posterele electorale sunt plasate oriunde, redînd un aspect neplăcut localităților respective pentru o perioadă îndelungată.

- **distrugerea, murdărirea, deteriorarea prin orice altă formă a listelor electorale a programelor și a platformelor afișate sau a oricăror alte afișe sau anunțuri de agitație electorală.** Desigur aceste afișe și anunțuri pentru a fi sub protecția acestei norme urmează să fie afișate în locurile stabilite de organele de administrare publică locală. Însă și în aceste locuri acestea nu sunt protejate, așa că fenomenul respectiv este unul obișnuit pentru concurenții electorali și susținătorii lor. Aceste fenomene denotă faptul lipsei de cultură politică și socială la nivel general și lipsei de respect față de adversarii politici.
- **înscrierea cu bună știință în listele electorale a persoanelor care nu au dreptul de vot în conformitate cu legislația în vigoare, a unor persoane fictive sau înscrierea intenționată a unei persoane în mai multe liste, precum și refuzul nejustificat de a înregistra și soluționa contestațiile privind operațiunile electorale.** Cît privește înscrierea persoanelor fără drept de vot, a unor persoane fictive sau înscrierea concomitentă a unui alegător în două sau mai multe liste electorale putem menționa că astfel de fapte au fost vehiculate nu numai odată în mijloacele de informare în masă din Moldova, însă pînă la urmă nu s-au cunoscut cazuri concrete de depistare și sancționare a unor astfel de fraude electorale. Considerăm că în cazul în care se va recurge la o verificare aleatorie a listelor electorale se pot depista astfel de cazuri.

Refuzul nejustificat de a înregistra contestațiile privind corectitudinea operațiunilor electorale și soluționarea acestora

reprezintă o greșeală fundamentală a organelor electorale respective, în special al președintelui organului electoral respectiv. După cum am menționat anterior, orice întârziere sau evitare de soluționare a unor astfel de contestații poate conduce la încălcarea drepturilor concurenților electorali sau ale alegătorilor, urmînd a fi depuse și apoi examinate de către organele electorale ierarhic superioare și instanțele de judecată.

- **acceptarea persoanei de a fi inclusă în mai multe liste.** Potrivit prevederilor Codului Electoral al Republicii Moldova, fiecare cetățean al țării are dreptul de a participa la alegeri prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Astfel, includerea unui alegător în mai multe liste electorale contravine acestor principii și încalcă drepturile altor alegători.
- **refuzul de a îndeplini dispozițiile președintelui comisiei electorale a secției de votare privind asigurarea ordinii în localul de votare și pe teritoriul din jurul lui.** Rolul președintelui biroului electoral al secției de votare este decisiv în cadrul alegerilor, acestuia revenindu-i întreaga responsabilitate pentru asigurarea și respectarea tuturor condițiilor prevăzute de legislația națională pentru desfășurarea corectă a alegerilor. Astfel, președintele biroului electoral al secției de votare este responsabil atît de ordinea publică în localul de votare și în împrejurimile secției cît și de bunurile aflate în gestiunea secției de votare, în special buletinele de vot, integritatea și siguranța cărora este foarte importantă pentru declararea și recunoașterea valabilității alegerilor la această secție de votare. Tocmai din această cauză, toate indicațiile președintelui sunt obligatorii pentru toți participanții la scrutin. Nesupunerea atît din partea alegătorilor cît și a membrilor biroului sau după caz consiliului, atrage după sine răspunderea administrativă prevăzută de lege.
- **agitația electorală în ziua alegerilor și zilei imediat următoare zilei de votare.** În ziua desfășurării alegerilor și în cea precedentă acesteia este interzisă orice agitație sau publicitate electorală (art.47 p.14 Cod Electoral). Condițiile respective sunt

valabile pentru toți candidații și concurenții electorali. Ignorarea acestor prevederi de către un concurent aduce cu sine încălcarea principiilor de egalitate, care este necesar de aplicat tuturor concurenților electorali. Campania electorală se consideră finalizată cu o zi înaintea zilei desfășurării alegerilor, deoarece alegătorii deja și-au determinat pozițiile și au decis pentru care candidatură își vor da votul. Nerespectarea acestei reguli poate influența decizia unor alegători și respectiv poate influența rezultatele. Influențarea rezultatelor este cea mai gravă fraudă electorală, iar în cazul în care instanțele de judecată constată aceste fapte, rezultatul nu poate fi altul decît anularea rezultatelor și desfășurarea alegerilor repetate, care de obicei nu pot fi în favoarea celui care a încălcat legea.

În special, este interzisă orice publicitate electorală în incinta secției de votare. Nu se permite prezența nici unei poze, poster, anunț sau semn care ar aminti sau ar indica alegătorului un anume candidat, doctrină sau formațiune politică care se află în lista buletinului de vot. Astfel, în Republica Moldova mai există probleme serioase la acest capitol. Spre exemplu, în unele localități ale țării, însăși secțiile de votare au fost amplasate în localuri unde predominau monumente, sloganuri și diverse semne caracteristice unui partid politic. Au fost observate și astfel de situații cînd pe mesele membrilor biroului electoral al secției de votare se aflau publicații ale unui partid politic concurent electoral. Astfel, alegătorul în timp ce i se verifica identitatea și i se elibera buletinul de vot putea fi influențat de prezența acestor materiale. Prezența candidaților și a concurenților electorali la secțiile de votare nu este permisă mai mult decît pentru ca aceștia să-și exercite dreptul constituțional la vot.

- **scoaterea buletinului de vot înmînat pentru votare din localul secției de votare.** Evidența buletinelor de vot este strictă, iar responsabilitatea, după cum am mai menționat și anterior, o poartă președintele biroului electoral al secției de votare.

Părăsirea secției de votare cu buletinul de vot este interzisă, această faptă fiind calificată ca contravenție administrativă.

4. Alte tipuri de fraude electorale

În afara fraudelor indicate mai sus care sunt supuse răspunderii administrative și penale, legislația electorală mai prevede și alte încălcări care deși nu sunt sancționate conform legislației penale și administrative, poartă un caracter de fraudă și poate aduce atingeri drepturilor electorale ale cetățenilor. Așa numita răspundere electorală după cum este elucidată în legislația unor state, este prevăzută pentru concurenții electorali, membrii organelor electorale și observatori. În calitate de sancțiune pentru săvârșirea sau admiterea unor astfel de încălcări nu se prevăd amenzi sau chiar arest, însă sunt posibile diverse restricții ca spre exemplu: anularea înregistrării candidatului sau retragerea acreditării observatorului. Aceste tipuri de fraude pot fi comise doar de concurenții electorali, membrii birourilor și comisiilor electorale precum și de observatorii acreditați. Așadar, în continuare vom enumăra câteva dintre aceste posibile fraude electorale:

- **completarea buletinul de vot în locul alegătorului sau la rugămintea acestuia, oferirea consultațiilor sau sfaturilor alegătorilor de către observator.** În conformitate cu Regulamentul privind statutul observatorilor din partea concurenților electorali în campania electorală, care se adoptă de Comisia Electorală Centrală, observatorilor le este interzisă activitatea ce nu este legată de monitorizarea alegerilor. Încălcarea acestor prevederi de către observatori va fi considerată drept fraudă. În cazul în care observatorii din partea concurenților electorali încalcă prevederile Regulamentului sau ale altor acte legislative în vigoare, Consiliul Electoral de Circumscripție poate anula acreditarea observatorului respectiv. În locul acestuia concurentul electoral poate cere acreditarea altui observator. În cazul în care observatorii din partea concurenților electorali comit astfel de încălcări în ziua votării ei sunt îndepărtați imediat din localul secției de votare. Desigur în acest caz președintele biroului electoral al secției de votare este în drept să facă o preîntâmpinare

observatorului respectiv, iar în cazul în care acțiunile se vor repeta, acestuia îi poate fi întocmit un proces verbal de constatare a săvârșirii contravenției administrative. Însă, deoarece examinarea cazului cu privire la contravenția administrativă durează mai mult timp și respectiv sancțiunea aplicată nu va avea efectul scontat, președintele biroului electoral al secției de votare trebuie să întreprindă măsurile ce se impun întru limitarea accesului unor astfel de observatori în incinta secției de votare, asigurând astfel condiții egale tuturor concurenților electorali și respectând drepturile alegătorilor. Astfel acest tip de răspundere a fost definit ca răspundere electorală în urma căreia survine în calitate de sancțiune retragerea calității observatorului și respectiv a dreptului de a se mai afla în incinta secției de votare.

Cît privește completarea buletinului de vot în locul alegătorului, acest lucru, potrivit prevederilor art.5 Cod Electoral, nu este permis nimănui, nici chiar rudelor, deoarece după cum am mai menționat, votul cetățeanului este un vot direct, ceea ce presupune că acesta trebuie să voteze personal. Cu atât mai mult nu este permisă votarea în locul unei alte persoane de către membrii organelor electorale sau a observatorilor, care prin rolul lor au tocmai obligația de a preveni astfel de situații, contribuind astfel la desfășurarea unor alegeri libere și corecte.

- **aflarea în secția de votare mai mult decît este necesar pentru votare.** Este o interdicție prevăzută de art.55 (8) Cod Electoral, pentru care nu este prevăzută sancțiune administrativă. Această fraudă se referă atât la alegători cît și la concurenții electorali care participă la votare. Aceste prevederi nu se răsfrîng asupra activității membrilor biroului electoral sau a observatorilor acreditați în conformitate cu legislația în vigoare, deoarece în atribuția lor intră activitatea profesională (membrii biroului) și asistarea/monitorizarea procesului de votare (observatorii). Prezența mai multor persoane în incinta secției de votare (celor care și-au exercitat deja dreptul la vot) ar complica buna desfășurare a procesului de votare, inclusiv prin aglomerarea secției. Prezența candidaților electorali mai mult decît este necesar

pentru votare poate fi considerată drept o presiune și o influență exercitată asupra alegătorilor. În cadrul scrutinelor electorale din ultimii ani au fost depistate mai multe cazuri în care candidații erau prezenți în secțiile de votare mai mult decât a fost necesar, uneori nemijlocit în apropierea urnei de votare. Această faptă de mai multe ori a fost considerată drept fraudă ce a dus la anularea rezultatelor alegerilor. Cu toate acestea au existat și cazuri în care instanța nu a considerat drept fraudă, această faptă recunoscută însăși de concurentul electoral. Autorii consideră că astfel de acțiuni contravin prevederilor legislației electorale și pledăm pentru recunoașterea acestui fapt drept o fraudă esențială, precum și pentru includerea ei în faptele supuse răspunderii administrative, deoarece prezența concurentului electoral pentru o perioadă de timp mai mult decât este necesară procesului de votare, poate influența părerea alegătorului în ceea ce privește opțiunea sa electorală, care poate fi influențată chiar în ultimul moment.

- ***nefurnizarea tuturor datelor personale de către candidați la înregistrarea lor la consiliile electorale, care ar putea servi temei pentru refuzul înregistrării.*** Această fraudă nu este prevăzută ca atare, fiind prevăzută doar obligația pozitivă a candidatului de a aduce la cunoștința consiliului toate datele personale relevante pentru a fi înregistrat (art. 44 (1) pct. c din Codul Electoral al Republicii Moldova). Spre exemplu dacă candidatul ascunde faptul că are antecedente penale nestinse, în calitate de sancțiune pentru această fraudă candidatului i se va retrage candidatura, acesta fiind lipsit de posibilitatea continuării cursei electorale.

*MOTTO: „Să nu credeți că o democrație moare peste noapte, o democrație moare încet, prin coruperea sentimentului de justiție...”
/Dr. Herbert Petzold/*

Capitolul III Litigiile electorale.

1. Noțiunea de litigiu electoral. Contestațiile.

Prin drept electoral se înțelege dreptul fiecărui cetățean de a alege și de a fi ales. Prin exercitarea acestui drept fundamental cetățeanului i se oferă posibilitatea de a-și exprima prin vot atitudinea privind cele mai importante domenii ale societății în ansamblu precum și probleme sociale de interes general. În cadrul scrutinelor electorale, cetățenii obțin drept egal la exprimarea liberă a opțiunilor politice. Lupta electorală a adversarilor politici presupune o dispută bazată pe concurență, care la rândul său este reglementată de legislația națională în general, și de legislația electorală în special. Atât în cadrul acestor dispute cât și în cadrul procesului electoral apar o serie de situații de conflict. Fiecare dintre adversari tinde să demonstreze că anume partea adversă se face vinovată de încălcarea unor norme și astfel apar litigiile electorale.

Litigiile electorale mai apar și în urma comiterii de către alți participanți la alegeri a fraudelor și încălcărilor electorale sau prin dezacordul actorilor electorali cu unele acte emise de organele electorale, cu rezultatele alegerilor etc. De fapt, orice persoană cu drept de vot este în drept să depună o contestație organelor electorale sau instanței de judecată atunci când consideră că au fost încălcate prevederile legislației electorale.

Legislația în vigoare prevede garanții privind apărarea drepturilor electorale ale alegătorilor sau concurenților electorali prin crearea unui sistem de contestare a actelor emise de către organele electorale. Acest sistem poate fi realizat atât pe cale judiciară cât și administrativă, adică prin adresarea nemijlocită a persoanei cointeresate direct în instanțele de judecată și către organele electorale ierarhic superioare

Organ electoral este instituția de stat creată prin lege, care are scopul și sarcina organizării și desfășurării scrutinelor electorale prin asigurarea în egală măsură a drepturilor participanților. Comisia Electorală Centrală, consiliile electorale de circumscripție și birourile

electorale ale secțiilor de votare fiind organizate în conformitate cu legea sunt organe de stat și acționează în regim de putere publică în scopul organizării și desfășurării alegerilor. În așa mod, se consideră că ele emit acte care prin puterea lor sunt asimilate actelor administrative. Membrii organelor electorale sunt persoane cu funcții de răspundere, fiindcă pe parcursul alegerilor sunt investiți cu funcții speciale.

Așadar, litigiu electoral este un conflict care are la bază motive electorale și constituie obiectul unui proces judiciar. În sens larg, prin litigii electorale pot fi înțelese nu numai conflictele ce țin de competența instanțelor de judecată, ci orice conflict care a apărut în cadrul organizării sau desfășurării alegerilor și care poate fi examinat respectiv de către organele electorale sau instanțele de judecată. Apariția litigiului de obicei este condiționată de existența unei presupuse fraude, care în opinia persoanelor ce se consideră lezate în anumite drepturi sau libertăți, pot influența rezultatele alegerilor sau împiedica alegătorii să-și exercite liber dreptul la vot.

Conflictele electorale și mai târziu litigiile electorale pot apărea atât din inițiativa unui concurent electoral, cât și din partea alegătorilor. De asemenea, autoritățile statului au obligația a se autosesiza în cazul în care o încălcare sau fraudă electorală devine evidentă. Acțiunile ilegale ale membrilor și/sau ale președintelui biroului electoral al secției de votare de asemenea pot servi drept premisă pentru apariția unui conflict și litigiu electoral. Astfel, litigiu electoral poate fi denumită procedura de examinare a plîngerilor și contestațiilor ce se axează pe o presupusă încălcare sau lezare a drepturilor prevăzute de legislația electorală. Procedura de examinare a conflictelor electorale este prevăzută de capitolul 12 secțiunea 1 Cod Electoral al Republicii Moldova.

Totodată, legiuitorul nu a repartizat secțiuni separate pentru procedurile extrajudiciare, adică contestarea acțiunilor organelor electorale în organele electorale ierarhic superioare și în instanțele de judecată. Potrivit prevederilor art.65 (1) Cod Electoral, alegătorii și concurenții electorali pot contesta acțiunile și hotărârile consiliilor și birourilor electorale în organele electorale ierarhic superioare și în instanțele de judecată.

Astfel, după cum am stabilit deja, contestarea acțiunilor și a hotărârilor organelor electorale se poate face pe cale administrativă și judiciară. Calea administrativă reprezintă contestarea hotărârilor și a acțiunilor birourilor electorale ale secțiilor de votare, consiliilor electorale prin înaintarea plîngerilor și a contestațiilor în organele electorale ierarhic superioare, în cazul în care organul electoral ierarhic inferior a încălcat dreptul petiționarului. Motiv pentru adresarea contestației poate servi orice acțiune sau împrejurare cu context electoral, care în opinia petiționarului, ar putea influența rezultatele alegerilor sau i se încalcă drepturile sale electorale. Deci, nu este necesară în mod obligatoriu existența unei fraude electorale penale sau administrative.

Contestațiile, în sensul legislației electorale, reprezintă cererile de anulare sau de revizuire a unui act, a unei hotărâri sau decizii emise de către organele electorale. De asemenea, contestațiile mai reprezintă și solicitările participanților la alegeri către reprezentanții organelor electorale de a întreprinde măsurile de rigoare întru stoparea acțiunilor ce contravin legislației electorale.

Litigiile electorale sunt litigii foarte importante pentru dezvoltarea unui sistem democratic și a unui stat de drept, însă totodată astfel de litigii sunt foarte complicate, deoarece trebuie să se examineze în condiții extrem de rigide și condiționate de termene extrem de restrânse atât pentru adresarea contestațiilor cât și pentru examinarea cauzelor respective de către instanțele de judecată. Astfel, potrivit prevederilor art.66 (1) Cod Electoral, acțiunile sau hotărârile organelor electorale pot fi contestate în termen de trei zile din data emiterii hotărârii sau săvârșirii acțiunii.

Forma contestației este liberă și exclusiv cea scrisă, deoarece nu se solicită un anumit model sau specime ale unor astfel de plîngeri, cereri sau contestații. Însă, este necesară respectarea minimală a cerințelor unor astfel de acte. Adică este obligatorie indicarea motivelor care au generat adresarea și contestația respectivă, probele sau anexele pe care le consideră relevante pentru acest caz, datele personale ale petiționarului etc.

Trebuie să cunoaștem și să amintim faptul că pe tot parcursul operațiunilor ce se desfășoară la secția de votare, se pot formula preîntâmpinări și contestații, care conform legislației naționale în vigoare se depun numai în formă scrisă pe numele președintelui biroului electoral al secției de votare. Aceste contestații depuse în mod oficial, adică înregistrate la biroul electoral al secției de votare sunt o condiție obligatorie de valabilitate, iar mai târziu poate servi drept probă sigură și incontestabilă pentru pretențiile și obiecțiile înaintate. Înaintea închiderii secției de votare, președintele Biroului electoral al secției de votare concretizează dacă există careva contestații sau obiecții până la acel moment. Se recomandă înregistrarea acestor plângeri sau contestații până la începerea procedurii de numărare a voturilor.

Prin natura sa juridică, contestația declanșează recursul ierarhic, în sensul că, deși depusă la biroul electoral, în principiu ea implică dreptul de control al organului ierarhic superior, care este Consiliul Electoral de circumscripție. Decizia acestuia asupra contestației este obligatorie pentru biroul electoral al secției de votare. Totodată, legea oferă președintelui biroului electoral al secției de votare, în virtutea faptului responsabilităților sale, posibilitatea și dreptul de a decide imediat asupra unor probleme contestate care nu suferă nici un fel de amânare. Președintele biroului electoral al secției de votare este obligat să ia în regim de urgență, atunci când situația impune o astfel de acțiune, măsuri pentru comunicarea contestației, prin orice mijloc disponibil, de obicei forma acestora este cel telefonic, Consiliului Electoral de circumscripție. În scopul soluționării eficiente și urgente a problemelor sesizate de către persoanele interesate, dar și în scopul evitării unor întârzieri care ar afecta respectarea drepturilor electorale, președintele biroului electoral al secției de votare, în virtutea aceluiași principiu al oficialității, totodată spre a nu întârzia înlăturarea unei greșeli depistate și conștientizate de către membrii biroului electoral al secției de votare, trebuie să-și asume responsabilitatea pentru adoptarea unor decizii adecvate. Această posibilitate se deduce și din dispozițiile cuprinse în Codul Electoral în ceea ce ține de conținutul procesului verbal al biroului electoral al secției de votare, care trebuie să cuprindă, printre altele, modul de soluționare a contestațiilor la fața locului, cu

excepția contestațiilor expediate spre soluționare Consiliului Electoral de circumscripție. Biroul electoral al secției de votare trebuie să ducă evidența strictă a proceselor verbale, indiferent de problemele sesizate și modul de soluționare a acestora.

1. Instanțele competente în soluționarea litigiilor electorale.

La nivel național, instanțele competente de examinarea litigiilor electorale sunt birourile electorale ale secțiilor de votare, consiliile electorale de circumscripție, Comisia Electorală Centrală, adică organele electorale și instanțele judiciare. La nivel internațional Curtea Europeană a Drepturilor Omului este competentă să examineze plîngerile cetățenilor Republicii Moldova privind încălcarea drepturilor prevăzute de Convenția Europeană pentru Drepturile și libertățile fundamentale ale Omului și de protocoalele adiționale. Trebuie de subliniat faptul că Curtea Europeană va examina aceste plângeri doar în cazul în care petiționarul a epuizat corect toate căile ordinare în instanțele naționale de judecată.

Ierarhia organelor electorale este următoare Comisia Electorală Centrală fiind un organ permanent, formează consiliile electorale de circumscripție, care la rândul lor, crează birourile secțiilor de votare. Ordinea și modalitatea de creare a organelor electorale au fost descrise în capitolele precedente, de aceea nu ne vom opri la ele suplimentar. Amintim că toate litigiile electorale pot fi soluționate pe cale administrativă (extrajudiciară) și pe cale judiciară.

a. Competența Biroului Electoral al secției de votare

Biroul electoral al secției de votare este constituit de către Consiliul electoral de circumscripție cu cel puțin 25 de zile înainte de data alegerilor, fiind alcătuit din 5 - 11 membri cu drept de vot deliberativ. Biroul conduce operațiunile de alegere ce se desfășoară în cadrul secției de votare respective. Biroul este alcătuit dintr-un președinte, un vicepreședinte și un secretar, aleși din rândul membrilor biroului. Birourile electorale al secțiilor de votare sunt organele electorale ierarhic inferioare și sunt responsabile de organizarea și desfășurarea votării la secțiile de votare.

În atribuțiile biroului intră:

- a. verificarea listelor electorale împreună cu autoritățile administrației publice locale, asigură integritatea acestora și a buletinelor de vot și este responsabil de întocmirea lor corectă și deplină.
- b. examinează cererile în legătură cu incorectitudinile din listele electorale, efectuează modificările necesare și eliberează certificate pentru drept de vot alegătorilor care nu se vor afla la domiciliu în ziua alegerilor;
- c. întocmește listele electorale suplimentare, înscriind în ele persoanele care votează în baza certificatelor pentru drept de vot, precum și persoanele care, din anumite cauze, nu au fost înscrise în listele electorale principale;
- d. comunica populației care locuiește pe teritoriul secției de votare data și locul votării, asigură pregătirea localului pentru votare, instalarea urnelor și a cabinelor de vot, organizează votarea în ziua stabilită, ia măsuri pentru a asigura ordinea în localul secțiilor de votare;
- e. totalizează rezultatele alegerilor în secția de votare, întocmește procesele-verbale și le remite, împreună cu toate buletinele de vot, Consiliului Electoral de Circumscripție;
- f. examinează cererile și contestațiile ce vizează organizarea și desfășurarea alegerilor, adoptând hotărâri asupra lor, care se anexează la procesele-verbale ale ședințelor biroului;
- g. remite Consiliului Electoral de Circumscripție datele privind prezentarea cetățenilor la votare, precum și datele necesare pentru totalizarea rezultatelor preliminare ale alegerilor;
- h. exercită și alte atribuții în condițiile Codului Electoral.

Cu excepția atribuțiilor indicate anterior, Biroul Electoral al secției de votare mai are și atribuția examinării cererilor și contestațiilor ce vizează organizarea și desfășurarea alegerilor la secția de votare respectivă, adoptând hotărâri asupra lor, care se anexează la procesele-verbale ale ședințelor biroului electoral.

Totodată, membrii biroului sunt obligați să verifice corectitudinea completării listelor electorale împreună cu autoritățile publice locale. Dacă în ziua votării s-a stabilit că persoana cu drept de

vot nu a fost introdusă în liste electorale, biroul electoral al secției de votare va permite cetățeanului respectiv să-și exercite dreptul la vot, înscriindu-l în listele electorale suplimentare. Dacă cetățeanul nu este introdus în liste electorale permanente, el se poate adresa cu o contestație președintelui biroului electoral, care o va examina imediat și va lua o decizie în acest sens.

Spre exemplu, în timpul alegerilor locale generale din mai 2003 au fost înregistrate o serie de contestații parvenite din partea studenților, cărora le-a fost refuzat dreptul de a-și exercita dreptul electoral în localitățile unde-și fac studiile. Deoarece situația nu a fost lămurită din timp, unii președinți ai birourilor electorale au evitat să ia decizii rapide și corecte în soluționarea acestor probleme frecvente. De asemenea, în urma situației confuze create de autoritățile statului, au fost sesizate cazuri când studenților li s-a refuzat dreptul la vot atât în localitatea unde-și au stabilit domiciliul permanent cât și în localitatea unde-și au „viza de reședință”. În conformitate cu Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.16 din 19.05.1997 și anume pct.5, existența instituției ”viza de reședință” în legislația Republicii Moldova, utilizarea ei în raporturile sociale vine în contradicție cu normele și principiile constituționale, constituind o piedică în exercitarea dreptului cetățenilor la libera deplasare. În așa mod, putem considera că multor cetățenilor cu drept de vot le-a fost încălcat dreptul de a alege. Cu toate acestea, trebuie să menționăm cu regret, că un număr foarte mic de alegători au contestat aceste acțiuni ale organelor electorale, fapt ce demonstrează atât o lipsă de încredere a cetățenilor în instituțiile statului și instanțele de judecată cât și nivelul slab de pregătire al funcționarilor organelor electorale. Aceste constatări mai scoate la iveală și nivelul ridicat al analfabetismului juridic general al cetățenilor, datorită faptului necunoașterii drepturilor lor.

b. Competența Consiliului Electoral de Circumscripție

Consiliul Electoral de Circumscripție este creat de către Comisia Electorală Centrală în conformitate cu legislația națională fiind organul ierarhic superior biroului electoral al secției de votare. Pentru a releva care este competența consiliului electoral urmează să stabilim care sunt

atribuțiile de bază ale lui. Astfel în conformitate cu art.28 Cod Electoral consiliul are următoarele atribuții:

1. exercită controlul asupra executării prevederilor Codului Electoral și altor legi care conțin prevederi referitoare la desfășurarea alegerilor;
2. constituie birourile electorale ale secțiilor de votare și supraveghează activitatea lor, organizează instructajele pentru membrii acestora, propagă procedura votării și importanța votării;
3. distribuie birourilor electorale ale secțiilor de votare mijloace financiare;
4. examinează comunicările ce țin de organizarea și desfășurarea alegerilor sosite din partea autorităților administrației publice locale, a șefilor de întreprinderi, instituții și organizații;
5. exercită controlul asupra întocmirii și verificării în termen a listelor electorale;
6. asigură aprovizionarea birourilor electorale ale secțiilor de votare cu formulare pentru listele electorale și procesele verbale, cu buletinele de vot;
7. înregistrează candidații independenți și listele de candidați din partea partidelor și altor organizații social-politice, blocurilor electorale, aduce la cunoștința publică despre aceștia;
8. decide degrevarea de atribuțiile de la locul de serviciu permanent al membrilor birourilor electorale pe perioada activității lor în componența comisiei;
9. totalizează rezultatele alegerilor din circumscripție, prezintă Comisiei Electorale Centrale actele respective și asigură publicarea în presa locală a rezultatelor;
10. adună informații de la birourile electorale ale secțiilor de votare privind prezentarea alegătorilor la votare, totalizarea rezultatelor preliminare ale alegerilor și le remite Comisiei Electorale Centrale;
11. examinează cererile și contestațiile asupra hotărârilor și acțiunilor birourilor electorale ale secțiilor de votare și adoptă hotărâri executorii în privința lor;

12. exercită alte acțiuni ce țin de organizarea și desfășurarea alegerilor.

În calitate de organ de examinare a litigiilor electorale consiliul electoral este împuternicit cu examinarea contestațiilor depuse asupra hotărârilor și acțiunilor birourilor electorale al secțiilor de votare, în calitate sa de organ ierarhic superior al acestora.

Contestația depusă președintelui Consiliului Electoral de Circumscripție trebuie examinată imediat sau în cel mai scurt timp posibil, însă termenul nu trebuie să depășească mai mult de trei zile. Odată cu examinarea contestației, Consiliul Electoral de Circumscripție se expune asupra problemelor invocate prin emiterea unei hotărâri.

Contestațiile se examinează de către membrii Consiliului Electoral de Circumscripție. La examinarea acestora trebuie să fie prezenți cel puțin 50% din numărul total al membrilor, iar pentru emiterea hotărârii este posibilă prin majoritatea simplă de voturi ale celor prezenți. Astfel se emit decizii ale Consiliilor Electorale de Circumscripție cu privire la admiterea sau refuzul satisfacerii contestațiilor depuse. În cazul parității de voturi, cel al președintelui este decisiv.

Consiliul Electoral de Circumscripție este un organ în atribuțiile căruia se află monitorizarea desfășurării scrutinului. Acesta poate interveni în cazul în care se depistează comiterea fraudelor electorale. Intervenția Consiliului poate avea loc atât la cererea persoanelor cointeresate (prin depunerea unor contestații, plângeri sau cereri) cât și din inițiativă proprie.

În cazurile în care președintele biroului electoral consideră că problemele apărute necesită o examinare mai desfășurată sau nu poate lua o decizie fermă și corectă, acesta trebuie să solicite intervenția Consiliului Electoral de Circumscripție, acest lucru fiind posibil atât prin depunerea unei cereri scrise cât și prin alte mijloace tehnice, de obicei prin telefon. Consiliul Electoral de Circumscripție este obligat să consulte președinții Birourilor Electorale ale secțiilor de votare ori de câte ori este necesar.

c. Competența Comisiei Electorale Centrale

Înainte de precizarea tipurilor de contestații examinate de către Comisia Electorală Centrală va trebui să stabilim care sunt atribuțiile generale ale CEC, prevăzute de art. 27 Cod Electoral și anume:

- studiază organizarea și desfășurarea alegerilor cu scopul de a perfecționa legislația și procedurile electorale;
- înaintează Guvernului și Parlamentului propuneri cu privire la oportunitatea operării unor modificări în legislația electorală;
- elaborează regulamente și instrucțiuni menite să perfecționeze procedurile electorale;
- deține o listă a lucrărilor calificați pentru a-i determina în consiliile electorale de circumscripție și în birourile electorale ale secțiilor de votare;
- constituie consilii electorale de circumscripție și birouri electorale ale secțiilor de votare la desfășurarea alegerilor parțiale ale consiliilor locale sau pentru funcția de primar;
- conlucrează, în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor, cu Ministerul Afacerilor Interne (cu scopul de a sigura paze secțiilor de votare și a materialelor electorale), întreprinderile și instituțiile de stat, la încheierea contractelor pentru servicii de tipărire a buletinelor de vot și de aprovizionare cu echipament, mijloacele de informare în masă și asociațiile obștești, la organizarea manifestărilor ce țin de educația civică a alegătorului și informarea populației asupra desfășurării procesului electoral;
- analizează structura circumscripțiilor electorale din punctul de vedere al organizării administrativ-teritoriale a republicii;
- implementează programe de educație civică în perioada dintre alegeri;
- pregătește programe de informare a alegătorilor în perioada electorală;
- oferă mijloacelor de informare în masă informații cu privire la desfășurarea alegerilor practica administrativă oferită în acest sens;
- prezintă anual rapoarte Parlamentului și la cerere Guvernului, Președintelui Republicii Moldova;

- oferă spre dezbatere mijloacelor de informare în masă și publicului chestiuni electorale;
- stabilește contacte cu partidele, alte organizații social-politice și neguvernamentale care au dreptul de a desemna candidați pentru funcțiile publice, asigurându-le participarea plenară în procesul electoral;
- consultă asociațiile obștești locale interesate să desfășoare în cadrul alegerilor activități ce țin de educația civică;
- verifică în fiecare an listele electorale, actualizându-le în baza datelor furnizate de autoritățile administrației publice;
- analizează fraudele electorale, inclusiv cele presupuse, din alegerile trecute, curente sau viitoare și i-a măsuri pentru prevenirea lor, informează autoritățile publice despre necesitatea soluționării unor chestiuni, în conformitate cu legislația electorală.

În scopul exercitării atribuțiilor sale, Comisia Electorală Centrală emite hotărâri obligatorii pentru celelalte organe electorale. În calitate sa de organ electoral ierarhic superior va examina contestațiile depuse de către alegători sau concurenții electorali asupra hotărârilor consiliilor electorale și ale birourilor electorale ale secțiilor de votare.

Refuzul de a înregistra candidații independenți și listele de candidați din partea partidelor și a altor organizații social-politice de către consiliile electorale de circumscripție, poate fi contestat în prima instanță Comisiei Electorale Centrale. Depunerea documentelor pentru înregistrare, urmează a fi efectuată în strictă conformitate cu legislația electorală, adică cu cel puțin 30 de zile înainte de ziua desfășurării alegerilor, omiterea acestui termen atrage după sine respingerea contestației de înregistrare a candidaturii depuse către Comisia Electorală Centrale.

Totodată, este important să amintim că toate contestațiile electorale trebuie depuse în termenul stabilit de legislația electorală în vigoare, deoarece orice întârziere poate conduce la imposibilitatea soluționării problemelor sesizate în cadrul procesului electoral. În experiența electorală a țării noastre au existat cazuri în care Comisia Electorală Centrală a precizat că în pofida unor încălcări evidente ale

legislației electorale care s-au produs la înregistrarea candidaților, depunerea contestațiilor cu omiterea termenelor respective a împiedicat corectarea încălcărilor sesizate, acestea fiind respinse din motivul tardivității.

Comisia Electorală Centrală veghează la respectarea legislației electorale de către mijloacele de informare în masă, alte autorități ale statului, concurenți electorali etc. Spre exemplu, potrivit prevederilor art.47 (7) Cod Electoral al RM, publicațiile periodice nu au dreptul să publice sondaje de opinie cu cel puțin 10 zile pînă la desfășurarea alegerilor, iar Comisia Electorală Centrală poate lua act de astfel de încălcări și să avertizeze persoanele responsabile de încălcarea acestor prevederi.

Totodată, în calitatea sa de organ electoral ierarhic superior celorlalte organe electorale Comisia Electorală Centrală va întreprinde măsurile de rigoare pentru prevenirea săvîșirii fraudelor electorale pe întreg parcursul procesului electoral. Totodată, își vor focusa atenția asupra lucrului membrilor organelor electorale. Astfel, în urma alegerilor din 2003 Comisia Electorală Centrală a constatat că 1931 birouri electorale și majoritatea din cei 25 de mii de funcționari electorali au activat în conformitate cu Constituția Republicii Moldova și Codul Electoral.

d. Competența instanțelor de judecată

Comisia Electorală Centrală, Consiliile Electorale de Circumscripție și birourile electorale ale secțiilor de votare fiind constituite în baza legislației electorale sunt considerate organe de stat. Organele electorale menționate activînd în scopul organizării și desfășurării alegerilor, acționează în regim de putere publică, iar prin activitatea lor urmăresc realizarea drepturilor constituționale ale cetățenilor.

Orice litigiu apărut în baza legislației electorale poate fi rezolvat pe cale judiciară, cu sau fără parcurgerea căilor extrajudiciare, așa numitul „*contencios electoral*”. În acest sens beneficiem de un

contencios *de anulare*, deoarece instanța de judecată este competentă să modifice sau să anuleze hotărîrea organelor electorale.

Odată cu adoptarea Legii contenciosului administrativ Nr.793-XIV din 10.02.2000, legiuitorul a stabilit că actele administrative pot fi contestate în baza contenciosului. Astfel, contenciosul administrativ ca instituție juridică are drept scop contracararea abuzurilor și exceselor de putere ale autorităților publice și apărarea drepturilor persoanei în spiritul legii. Dreptul de a alege și de a fi ales este un drept fundamental, iar imixtiunea sub orice formă a organelor de stat este categoric interzisă.

Comisia Electorală Centrală, Consiliile Electorale de Circumscripție și Birourile Electorale ale secțiilor de votare fiind autorități ale administrației publice emit acte administrative care pot fi contestate în instanțele de judecată, sau după caz, în instanțele electorale ierarhic superioare. În sensul legii, actele administrative electorale nu sunt altceva decît manifestarea juridică unilaterală a voinței în scopul respectării întocmai a legislației electorale.

Obiect al contestației electorale poate fi orice decizie, acțiune sau inacțiune a organelor electorale, ce se referă la numărarea voturilor, încălcările comise de observatori sau alegători în cadrul scrutinului, a altor persoane participante la scrutinul electoral. Contestația electorală poate fi depusă atît împotriva unor încheieri ale Biroului Electoral al secției de votare, anexate la proces-verbal, cît și împotriva acțiunilor / inacțiunilor Biroului sau membrilor acestuia. Prin acțiuni / inacțiuni se subînțelege atitudinea membrilor sau a președintelui Biroului Electoral al secției de votare privind problemele sesizate sau măsurile întreprinse de aceștia întru evitarea și prevenirea comiterii fraudelor de către participanții la procesul electoral. Nerespectarea atribuțiilor de către organele electorale pot servi de asemenea drept temei pentru depunerea contestațiilor.

Subiect al sesizărilor electorale poate fi orice persoană, care a atins vîrsta de 18 ani, are capacitate deplină de exercițiu, nu este condamnat la detenție pentru o infracțiune printr-o sentință definitivă și beneficiază de drepturile și garanțiile prevăzute de legislație. Subiecți ai contenciosului electoral pot fi alegătorii și/sau concurenții electorali.

Totodată, subiect al adresărilor în contencios electoral pot fi blocurile electorale și partidele politice. În calitate de pîrît, în cazurile respective vor fi organele electorale, emitente al actelor electorale contestate.

Competența jurisdicțională. Instanțele de judecată de sector și raionale examinează contestațiile depuse împotriva actelor Consiliilor electorale de circumscripție și împotriva Birourilor Electorale ale secțiilor de votare.

Curtea de Apel, în calitate de instanță de fond, examinează contestațiile electorale depuse împotriva actelor Comisiei Electorale Centrale, iar în calitate de instanță de recurs, examinează recursurile depuse împotriva hotărîrilor instanțelor de fond. Dacă hotărîrile și acțiunile organelor electorale ierarhic inferioare au fost atacate la Comisia Electorală Centrală, iar ultima a modificat sau a anulat hotărîrea respectivă a organului ierarhic inferior, contestația respectivă se va depune de asemenea la Curtea de Apel.

Competența teritorială. Contestațiile se depun instanței de judecată în a cărei rază teritorială se află biroul electoral al secției de votare sau Consiliului Electoral de Circumscripție. În cazul în care se contestă hotărîrile sau acțiunile Comisiei Electorale Centrale cererea se va depune la Curtea de Apel Chișinău. În cazul în care se contestă o hotărîre a Comisiei Electorale Centrale a Unității Teritorial-Administrative găgăuze contestația respectivă se va depune la Curtea de Apel Comrat.

Forma și conținutul contestației. Contestația electorală se depune în condițiile art.19 al Legii contenciosului administrativ și cuprinde forma și conținutul cererii de chemare în judecată. În respectiva cerere, petiționarul urmează a indica instanța de judecată căreia i se adresează, numele și prenumele semnatarului, domiciliul său, precum și date și informații referitor la organ electoral emitent al hotărîrii contestate sau care a comis acțiunea / inacțiunea ce a lezat drepturile petiționarului.

În cererea de chemare în judecată, de asemenea urmează a fi indicate motivele de fapt și de drept care au stat la baza înaintării cererii de chemare în judecată, fiind totodată stipulate și argumentate fraudele

electorale comise cu menționarea persoanelor care s-au făcut vinovate de admiterea lor.

În continuare, exact ca și în cazul altor tipuri de cereri de chemare în judecată, petiționarul urmează să anexeze materiale de care dispune pentru a proba cele declarate în cererea de chemare în judecată, în cazul în care acestea există. În cadrul procesului judiciar, petiționarul capătă calitatea procedurală de reclamant și urmează a se comporta corespunzător, în primul rînd să-și formuleze corect cerințele.

De asemenea, este important ca petiționarul să țină cont de faptul că înaintarea cererii prealabile, cerință a prevederilor legii contenciosului administrativ, în cazurile și litigiile electorale nu sunt obligatorii și nici necesare, datorită necesității de examinare a cauzelor în termene extrem de restrînse. Codul Electoral al Republicii Moldova nu prevede o procedură prealabilă obligatorie pentru soluționarea cazului extrajudiciar. Astfel, potrivit prevederilor art.65 Cod Electoral contestațiile se depun în termen de trei zile din data emiterii hotărîrii de către biroul electoral al secției de votare sau Consiliului Electoral de Circumscripție, fără o prealabilă înștiințare a organului emitent despre intenția de a depune o contestație organului electoral ierarhic superior. În virtutea termenelor restrînse, adresarea prealabilă nu mai poate fi efectuată pentru asigurarea respectării drepturilor.

Totuși, înainte de închiderea secțiilor de votare și înainte de începerea procedurii de numărare a voturilor și totalizare a rezultatelor, participanții sunt în drept să înainteze contestații și observații privind modul de desfășurare a alegerilor precum și încălcările care au fost depistate pe parcursul zilei. Contestațiile se prezintă președintelui biroului electoral al secției de votare, care este obligat să le înregistreze într-un registru special. Procesul verbal al ședinței biroului electoral vor fi indicate contestațiile care au parvenit de la observatorii din partea concurenților electorali și de la cei independenți. Lipsa unor astfel de contestații, depuse biroului electoral al secției de votare pe parcursul zilei de votare, nu-i privează pe concurenți de dreptul de a se adresa ulterior instanței de judecată, cu toate că în calitate de probă prezentarea contestației înregistrate pînă la închiderea secției de votare ar reprezenta un avantaj important pentru petiționar.

Temeiurile adresării instanței de judecată. Temeiurile contestațiilor sunt foarte variate, însă marea lor majoritate poartă un caracter simplu, care necesită doar o constatare a faptului și o simplă intervenție din partea președintelui biroului electoral al secției de votare, fiind posibilă de rezolvat la nivel de birou și la o etapă incipientă.

Litigiile mai complicate, examinate de instanțele judecătorești, în mare măsură se referă la încălcarea procedurilor de numărare a voturilor și la încălcările grave ale legislației electorale de către concurenți electorali, alegători sau observatori.

În cadrul examinării cauzelor electorale, instanțelor judecătorești le revine rolul major de a constata dacă o acțiune/inacțiune sau alta poate constitui fraudă electorală. La rândul lui, reclamantului îi revine rolul de a prezenta instanței probele ce ar demonstra comiterea încălcărilor sau fraudelor contestate în procesul electoral. În urma examinării cauzei instanța va aprecia dacă aceste fapte sunt sau nu fraude și dacă pot fi considerate drept impedimente la realizarea drepturilor electorale ale cetățenilor cu drept de vot. Tot instanța trebuie să decidă dacă fraudele sau încălcările care au avut loc au fost în măsură să influențeze rezultatele generale ale scrutinului respectiv. Orice reclamant, în suportul cererii sale, are dreptul să invite martori și specialiști pentru a fi audiați în instanță. Probele înaintate trebuie să fie veridice și să se bazeze pe situații reale și nicidecum presupuse.

Totodată, fraudele electorale care au fost comise, urmează să aibă o legătură causală cu lezarea dreptului electoral. Spre exemplu, pe parcursul zilei de votare unul dintre concurenții electorali a încălcat în mod agresiv și flagrant normele electorale, însă în final acesta nu a obținut voturi. Într-o astfel de situație nu se poate cere anularea rezultatelor scrutinului și desfășurarea unor alegeri repetate, deoarece nu există legătură causală între faptul încălcării drepturilor electorale altor participanți la procesul electoral și fraudă comisă.

Un compartiment aparte revine cererilor de chemare în judecată cu privire la anularea hotărârilor privind refuzul înregistrării candidaților electorali. Cu toate că sunt prevăzute termene deosebit de restrânse pentru examinarea cauzelor ce țin de litigiile electorale,

procesul de judecată poate dura o perioadă mult prea mare, în comparație cu necesitatea de organizare a alegerilor. Astfel, în cazul în care instanța va aprecia că refuzul înregistrării candidatului a fost neîntemeiat, iar alegerile au avut deja loc și au fost desemnați învingătorii, instanța poate anula rezultatele votării pentru a-i oferi posibilitatea realizării dreptului de a fi ales candidatului lipsit nejustificat de posibilitatea înregistrării candidaturii sale, fiind totodată lipsit de dreptul de a fi ales.

Termenele de examinare. Instanța de judecată de sector sau raională este obligată să examineze contestația în termen de trei zile de la data depunerii cererii de chemare în judecată, dar nu mai târziu de data alegerilor. Curtea de Apel, la examinarea contestațiilor împotriva actelor Comisiei Electorale Centrale, urmează să adopte o hotărâre în termen de 5 zile de la data depunerii cererii, însă nu mai târziu de data alegerilor. În cazul în care contestațiile sunt depuse în ziua alegerilor, ele urmează a fi examinate în aceeași zi, iar contestațiile împotriva hotărârii organului electoral cu privire la totalizarea rezultatelor alegerilor și atribuirea mandatelor se examinează de către instanța de judecată concomitent cu confirmarea alegerilor. La primirea cererii instanța dispune numirea ședinței de înfățișare care de obicei se face în aceeași zi cu ziua examinării cauzei în fond.

Drepturile părților în proces. Examinarea cererii se va face conform dispozițiilor Codului de Procedură Civilă, părțile având dreptul să i-a cunoștință de materialele dosarului, să facă extrase și copii de pe ele, să solicite recuzări, să prezinte probe și să participe la examinarea lor, să pună întrebări altor participanți la proces, martorilor, experților și specialiștilor, să formuleze cereri, să reclame probe, să dea instanței explicații verbale și scrise, să expună argumente și considerente asupra problemelor care apar în dezbaterile judiciare, să înainteze obiecții împotriva demersurilor, argumentelor și considerentelor celorlalți participanți, să atace actele judiciare și să-și exercite toate drepturile procedurale acordate de legislația procedurală civilă. La examinarea cererii atât reclamantul cât și pârâitul (organul electoral) are dreptul să fie asistat de un reprezentat sau un avocat. În cadrul procesului părțile au drepturi egale.

Cît privește examinarea recursurilor, trebuie să menționăm faptul că acestea urmează a fi examinate în termene reduse, deoarece pentru organizarea alegerilor și desfășurarea lor sunt stabilite condiții rigide care nu pot fi modificate atît de ușor.

Cererile de chemare în judecată privind contestarea hotărîrilor și acțiunilor organelor electorale nu sunt supuse achitării taxei de stat.

3. Practica judiciară în domeniu

După cum am menționat anterior în Republica Moldova au avut loc trei scrutine parlamentare, două prezidențiale, un referendum și trei scrutine generale locale. Astfel, practica judiciară din domeniul electoral încă nu este atît de vastă cum s-ar fi dorit. Cu toate acestea este proeminent rolul Curții Supreme de Justiție în sistematizarea practicii judiciare din Moldova. În scopul asigurării aplicării uniforme și corecte a legislației electorale, prin Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.16 din 18 mai 1999 cu modificările introduse prin Hotărîrea Plenului CSJ nr.4 din 29 ianuarie 2001 (vezi documentul în anexă) au fost stabilite noțiunile de bază ale legislației electorale.

Fiind explicate și interpretate unele teme, legi sau domenii juridice disputate, Curtea Supremă de Justiție a elaborat și recomandări privind modalitatea de examinare și de depunere a cererilor de contestare a unor hotărîri ale organelor electorale. Spre exemplu, instanța a apreciat că contestațiile privind neinclusiunea alegătorilor în listele electorale poate fi depusă la organele administrației publice locale (Primăria care a întocmit listele electorale), la Biroul Electoral al secției de votare precum și la judecătoria de sector sau raională.

Totodată, cererile și contestațiile ce se referă la încălcări grave care pot influența legalitatea alegerilor, repartizarea voturilor sau atribuirea mandatelor (depuse la Biroul Electoral al secției de votare) se examinează concomitent cu materialele cu privire la confirmarea legalității alegerilor, validarea mandatelor și confirmarea listelor candidaților supleanți.

În cazul înaintării unei cereri de chemare în judecată, este esențial faptul ca petiționarul să solicite în mod clar și concret instanței judecătorești anularea actelor care au afectat drepturile electorale ale

petiționarului. Cererea nu trebuie depusă în mod abuziv contra unor categorii de acte, emise în scopul organizării alegerilor. Astfel, instanța a apreciat anterior că adresările cu cerințe privind anularea unui șir de acte emise în scopul realizării prevederilor Codului Electoral nu pot fi admise, deoarece prin aceste acte petiționarului nu-i pot fi lezate drepturile (vezi Decizia Colegiului Civil al CSJ nr.3rca-64 din 04.04.2001 în anexă).

Candidatul are dreptul de a fi înregistrat la Consiliul Electoral aflat la locul domiciliului sale de facto și nu la locul unde își are perfectată viza de reședință. Însuși faptul că are viza de reședință pe teritoriul unei anumite circumscripții, nu-i permite acestuia înregistrarea în cadrul circumscripției respective, această regulă fiind stabilită prin decizia colegiului civil și de contencios al CSJ nr.3r-574/2003 din 26.11.2003 (vezi anexa E.). În cazul în care viza de reședință nu apreciază locul de fapt al domiciliului, organul electoral nu-l poate înregistra candidatul în circumscripția respectivă.

Tăinuirea unor fapte care sunt esențiale pentru înregistrare poate fi considerată drept fraudă și poate duce la anularea rezultatelor alegerilor și numirea unor alegeri repetate. Astfel instanțele de judecată au apreciat că în conformitate cu art.13 (2) Cod Electoral persoanele care au antecedente penale nestinse nu pot fi candidați în cadrul scrutinelor electorale (vezi Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.3rca-8/2000 din 13.11.2000).

Conform art.49 Cod Electoral buletinele de vot se tipăresc conform instrucțiunilor organelor electorale. Membrii organelor electorale și membrii reprezentanți ai concurenților electorali pot asista la confecționarea și distrugerea matriței buletinului de vot, adresîndu-se în acest sens cu o cerere. Solicitarea de anulare a buletinelor de vot și a rezultatelor alegerilor pe motiv că nu a fost prezent membrul reprezentant al concurenților electorali nu poate fi admisă, dacă în prealabil concurentul electoral nu și-a manifestat dorința de a participa la aceste acțiuni (vezi decizia Colegiului civil și de contencios administrativ a CSJ nr.3r-541/2003 din 24.11.2003).

Capitolul V Drepturile electorale prevăzute de actele internaționale

1. Tratatul internațional privind drepturile electorale

Multitudinea prerogativelor de conducere, organizare și gestionare a autorităților publice, precum și dreptul de a interveni în procesul electoral, constituie forma prevăzută de constituție și sunt atribuții exclusive ale statului. Respectiv, atribuțiile legale ale statului privind adoptarea normelor general obligatorii, rezultă din suveranitatea și independența sa. În sistemul politico-juridic internațional s-a stabilit principiul neadmiterii ingerințelor unui stat în afacerile interne ale altui stat. Totodată, viața internațională presupune cooperarea și colaborarea pe diverse planuri ale subiecților de drept internațional, adică al statelor suverane.

Statul emite reguli ce permit subiecților de drept intern să încheie în cadrul relațiilor lor diverse tranzacții, care la rândul lor acestea cuprind cauze obligatorii. În cazul cooperării internaționale, regulile se concentrează în tratate, acorduri convenții și pacte. Odată cu recunoașterea sa internațională, țara noastră a devenit membru cu drepturi depline al comunității internaționale, iar prin semnarea documentelor internaționale Republica Moldova și-a asumat o serie de obligațiuni ce reprezintă norme elementare și fundamentale pentru edificarea unui stat democratic și de drept.

Printre aceste criterii de bază se numără și valorile ce garantează de către autoritățile statului respectarea drepturilor electorale cetățenilor țării.

Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite prin rezoluția din 10 decembrie 1948 este unul din primele documente care au cuprins sfera drepturilor omului. Fiecare cetățean are dreptul să ia parte la guvernarea țării sale în mod direct sau indirect, prin intermediul unor reprezentanți liber aleși (art.21 al Declarației).

Standardele internaționale în materie electorală stabilesc că participarea politică a cetățenilor trebuie să fie liberă. Pentru a fi liberă, participarea la alegeri trebuie să se desfășoare într-o atmosferă

caracterizată prin absența intimidării și prin prezența unei categorii largi de drepturi fundamentale ale omului. În așa mod, urmează să fie înlăturate impedimentele din calea participării generale, iar cetățenii trebuie să aibă încredere că nu vor suferi nici un prejudiciu din cauza participării la procesul electoral

Pentru a participa la alegeri în mod liber cetățeanul urmează a fi informat, dreptul la informație fiind un drept fundamental care totodată este prevăzut atât de legislația națională cât și de cea internațională, printre care și Pactul cu privire la Drepturile Civile și Politice.

Ceea ce indică mai bine faptul dacă alegerile sunt libere este măsura în care ele ușurează exprimarea deplină a voinței politice a poporului respectiv. Conform art.21 par.3 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, această voință este fundamentul autorității guvernamentale legitime.

Alegerile vor putea fi recunoscute și declarate valabile doar în cazul în care autoritățile statului vor asigura organizarea și desfășurarea acestora respectând valorile democratice și drepturile tuturor alegătorilor conform legislației naționale și principiilor (standardelor naționale). Abuzurile și fraudele frecvente sau majore vor compromite valabilitatea alegerilor și desigur legitimitatea autorităților instaurate în baza rezultatelor scrutinului respectiv.

Un mecanism recunoscut de mult timp pentru a face ca procesul de votare să fie la adăpost de intimidare este acela al votului secret. Cerința ca alegerile să se desfășoare cu respectarea principiului votului secret de asemenea își are originea în art.21 par.3 DUDO. Pactul Internațional privind drepturile civile și politice merge mai departe cerînd, în concluzie, ca alegerile să fie organizate prin „vot secret” art.25 al.b. Acest standard își are originea în convingerea comunității internaționale că pentru a fi într-adevăr libere procedurile trebuie să garanteze secretul conținutului votului fiecărui alegător. Secretul votului trebuie să constituie și punctul central al eforturilor pentru educarea alegătorilor astfel încît publicul să fie încrezător în garanțiile acestuia.

Convenția Internațională cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială interzice orice discriminare rasială care

afectează dreptul de a alege și de a fi ales și cere în mod special vot universal și egal pentru absolut toți participanții la procesul electoral (art.5 p.c).

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale este una dintre cele mai importante documente europene de acest gen. În acest context, prin ratificarea acesteia la data de 24 iulie 1997 de către Parlamentul Republicii Moldova (Hotărîrea cu nr.1298-XIII privind ratificarea Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale) Statul Republica Moldova a garantat odată în plus drepturile prevăzute de Convenție și totodată a permis cetățenilor săi accesul la prezentarea și examinarea cazurilor de încălcare a principiilor și legislației electorale de către o instanță judecătorească europeană (Curtea Europeană pentru Drepturile Omului). Acest fapt, reprezintă un mecanism suplimentar de apărare a drepturilor omului și o garanție cetățeanului pentru apărarea intereselor sale atunci cînd i-au fost lezate drepturile sau libertățile fundamentale.

2. Practica Curții Europene pentru Drepturile Omului în domeniul electoral

În conformitate cu prevederile Articolului 3 al Protocolului nr.1 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului “Înaltele Părți Contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere prin vot secret, în condițiile care asigură libera expresie a opiniei poporului asupra alegerii corpului legislativ”.

„Consacrînd unul dintre principiile caracteristice regimurilor politice cu adevărat democratice, dreptul de a alege și de a fi ales capătă o importanță capitală în sistemul instituțiilor europene de la Strasbourg. Ca și celelalte clauze normative ale convenției și protocoalelor, el nu dă naștere la simple obligații interstatale ci implică drepturile individuale de a vota și de a fi ales. Acestea din urmă, totuși nu au un caracter absolut, deoarece statele semnatare ale Convenției se bucură de o marjă largă de apreciere, iar Curtea trebuie să se asigure că acele condiții cu care sunt însoțite aceste drepturi nu i le reduc pînă la punctul de a le atinge în însăși substanța lor și să le lipsească de efectivitatea lor, că ele

urmăresc un țel legitim, iar mijloacele folosite să nu se dovedească disproporționate”¹.

În ceea ce privește modul de desemnare a corpului legislativ, practica europeană nu prescrie nici un sistem determinat. Aici de asemenea statele contractante dispun de o largă marjă de apreciere, avînd în vedere diversitatea în speță și variabilitatea în timp a legilor în acest domeniu. Sistemele electorale caută să corespundă unor obiective, cîte odată puțin compatibile între ele (să reflecte opiniile poporului și să favorizeze formarea unei voințe politice). Ele trebuie în același timp să asigure în afara de libertatea de exprimare, principiul egalității de tratament a tuturor cetățenilor, fără ca toate buletinele să trebuiască să aibă pentru aceasta o greutate egală în ce privește rezultatul și nici oricare candidat șanse egale de a cîștiga. Astfel nici un sistem nu ar ști să evite fenomenul voturilor pierdute. Expresia corp legislativ trebuie interpretată în funcție de situația constituțională a statului, ea nu vizează neapărat numai parlamentul național.

Dispoziția respectivă reprezintă singura dispoziție care nu exprimă un drept sau o libertate și care nu presupune neamestecul statului. Această dispoziție însă enunță clar o obligație pozitivă pentru stat.

Spre exemplu, în cauza Grecească (1969), Comisia a subliniat importanța drepturilor garantate de Articolul 3 prin Protocolul nr.1 și a precizat că existența unui corp legislativ ales la intervale rezonabile constituie baza unei societăți democratice. Comisia și Curtea au examinat doar cîteva cauze ce ridică probleme în temeiul Articolului 3 din Protocolul nr.1. Comisia a declarat inadmisibile cererile în care indivizii contestau practicile statului de subvenționare a partidelor politice, bazîndu-se pe rezultatele unor alegeri sau prezentînd un anumit număr de semnături pe o petiție înainte de a fi transcris numele unei persoane pe un buletin (petiția Nr.6850/74). Comisia a evidențiat deopotrivă că acest articol garantează fiecăruia dreptul la vot și dreptul de a se prezenta la alegerile pentru corpul legislativ, conform principiului primordial cuprins în art.1 din Convenție (petiția Nr.6745 și

¹ Cauza Mathieu-Mohin și Clefayt versus Belgia (1987)

6746/74). Termenul de corp legislativ trebuie să fie definit de către dreptul intern al fiecărei părți contractante și puterile sale legislative să decurgă din Constituția națională. Până la momentul de față Curtea a examinat numai două cauze ce au ridicat probleme pe temeiul Articolul 3 din Protocolul nr.1. În cauza Mathieu-Mohin și Clefayt c/ Belgiei 1987, reclamantii francofoni susțineau că legea belgiană impunând candidaților aleși în Consiliul Flamand depunerea unui jurământ în fața Parlamentului în limba flamandă împiedică astfel alegătorii francofoni să voteze pentru un candidat francofon ceea ce este împotriva cauzei libertății de a alege.

Conform opiniei Curții, libertatea de apreciere acordată statului cum acesta o exercită ținând seama de evoluția politică, particulară a țării în cauză, nu oferă Comisiei și Curții decît posibilitatea de a evalua în ce măsură condițiile impuse de stat aduc sau nu atingere substanței drepturilor protejate.

În cauza Gitonas și alții contra Greciei 1977, Curtea nu a stabilit o încălcare a Articolului 3 din Protocolul nr.1 atunci cînd legea internă interzicea oricărei persoane care a deținut un post oficial o perioadă mai mare de trei luni în decursul a trei ani pînă la alegeri să-și înainteze candidatura.

Încheiere

În condițiile actuale ale Republicii Moldova și în special în ajunul unor alegeri parlamentare foarte importante pentru viitorul statului nostru necesitatea unei astfel de lucrări se impunea de la sine. Acest studiu a fost efectuat la inițiativa ABA CEELI și are ca scop principal încurajarea, îndrumarea și sprijinirea avocaților să apere în mod activ libertățile, drepturile și interesele electorale ale alegătorilor și concurenților electorali.

După studierea multilaterală a problemelor electorale sub aspect juridico-practic putem constata faptul că acest studiu nu reprezintă nimic altceva decît o primă încercare de a sistematiza fraudele și încălcările electorale, care reprezintă de fapt premise ale conflictelor electorale, care pot degenera în litigii electorale.

Totodată s-a încercat nu numai constatarea de fapt, interpretarea și comentarea strict juridică a unor situații reale, bazate pe experiența

electorală anterioară din Republica Moldova, ci și expunerea unor viziuni personale ale autorilor asupra cauzelor comiterii fraudelor electorale și modalitatea de soluționare a lor.

Particularitățile unui litigiu electoral și etapele soluționării acestuia au fost elucidate în prezenta lucrare reieșind din prevederile legislației în vigoare și a practicii judiciare în domeniul electoral. Totodată, au fost sistematizate un șir de hotărîri ale Curții Constituționale și decizii ale Curții Supreme de Justiție, care prin motivarea sa vor fi de un real folos persoanelor care vor dori să inițieze o acțiune în justiție privind apărarea dreptului electoral.

Lucrarea este accesibilă atît avocaților și juriștilor cu experiență cît și studenților facultăților de drept sau chiar poate servi drept ghid pentru unii cetățeni care doresc să-și apere cu orice preț drepturile electorale. Sperăm că prezenta lucrare ne-a reușit prin structura coerentă a temelor și conținutul acestora.

Măsura în care ne-a reușit acest lucru rămîne la aprecierea avocaților și juriștilor din Republica Moldova, care sperăm că vor utiliza acest manual în cadrul ședințelor de judecată în litigiile electorale.

DICȚIONAR ELECTORAL

- afișă electorală - apeluri, declarații, fotografii și alte materiale utilizate de concurenții electorali în scop de agitație electorală;
- agitație electorală - acțiuni de pregătire și difuzare a informației, care au scopul de a-i determina pe alegători să voteze pentru unii sau pentru alți concurenți electorali;
- alegător - cetățean al Republicii Moldova cu drept de vot;
- alegeri - în cazul în care nu se face vreo specificare, alegerile în Parlament, în autoritățile administrației publice locale,

precum și referendumurile. Aceeași noțiune vizează acțiunile cetățenilor, partidelor și altor organizații social-politice, blocurilor electorale, organelor electorale și altor organe de stat, orientate spre întocmirea listelor electorale, desemnarea și înregistrarea candidaților, efectuarea agitației electorale, votarea și constatarea rezultatelor votării, precum și alte acțiuni electorale întreprinse în conformitate cu legislația în vigoare;

- alegeri generale - orice tip de alegeri care au loc într-o singură zi, de duminică sau în oricare altă zi indicată în actul de stabilire a alegerilor, pe întreg teritoriul țării;
- alegeri anticipate - alegerea organului electiv în cazul încetării înainte de termen a mandatului sau dizolvării acestuia ori în cazul reorganizării administrativ-teritoriale;
- bloc electoral - uniune benevolă a două sau mai multe partide și/sau alte organizații social-politice, care este înregistrată corespunzător de Comisia Electorală Centrală - în cazul alegerilor parlamentare și alegerilor locale generale ori de consiliile electorale de circumscripție - în cazul alegerilor locale noi, pentru participare în comun la alegeri;
- campanie electorală - perioada de activitate care se desfășoară cu scopul de a-i determina pe alegători să-și exprime voturile pentru alegerea unui sau altui concurent electoral și care începe, pentru fiecare concurent electoral, la data înregistrării acestuia de către Comisia Electorală Centrală sau de consiliul electoral de circumscripție și se încheie la data excluderii concurentului electoral din alegeri sau în ziua votării;
- candidat - persoana care candidează pentru ocuparea unei funcții publice eligibile din partea partidelor, a altor organizații social-politice, a blocurilor electorale, precum și independent de acestea;
- candidat independent - persoana care își desemnează candidatura pentru ocuparea unei funcții publice eligibile independent de partide, de alte organizații social-politice și blocuri electorale;
- circumscripție electorală - unitate electorală administrativă în care se organizează și se desfășoară alegerile și referendumurile;
- concurenți electorali: - candidații independenți, înregistrați de Comisia Electorală Centrală, precum și partidele, alte organizații social-politice, blocurile electorale ale căror liste de candidați au fost înregistrate de Comisia Electorală Centrală - în cazul alegerilor parlamentare; - partidele, alte organizații social-politice, blocurile electorale și persoanele care candidează pentru funcția de primar sau de consilier în consiliul local și care sînt înregistrate de consiliile electorale de circumscripție respective - în cazul alegerilor locale;
- contestație - cerere de anulare sau revizuire a unui act, a unei hotărîri sau acțiuni;
- Comisia Electorală Centrală - comisie înființată în scopul bunei desfășurări a alegerilor, care activează continuu în condițiile prezentului cod;
- drept electoral - drept constituțional al cetățeanului de a alege, de a fi ales și de a-și exprima prin vot atitudinea privind cele mai importante probleme ale statului și ale societății în ansamblu și/sau în probleme locale de interes deosebit;
- lista de candidați - lista a candidaților desemnați de partide, de alte organizații social-politice și/sau de blocuri electorale pentru a participa la alegeri;
- listă electorală - lista ce cuprinde toți cetățenii cu drept de vot care domiciliază pe teritoriul unei secții de votare;
- lista de subscripție - lista cu semnături ale alegătorilor care susțin un oarecare candidat la alegeri sau inițierea referendumului;
- localitate - unitate administrativ-teritorială organizată conform legii (raion, municipiu, oraș, sat (comună), unitate administrativ-teritorială cu statut special);
- organe electorale - organe care organizează desfășurarea alegerilor Parlamentului, în autoritățile administrației publice locale, precum și desfășurarea referendumurilor;

- organizații social-politice - partide, fronturi, ligi, mișcări politice de masă, înregistrate în condițiile Legii privind partidele și alte organizații social-politice;
- partide - asociații benevole ale cetățenilor, constituite și înregistrate în condițiile Legii privind partidele și alte organizații social-politice;
- perioadă electorală - perioada de timp cuprinsă între ziua aducerii la cunoștința publică a datei alegerilor și ziua în care rezultatele finale ale alegerilor sînt confirmate de către organele competente;
- persoane autorizate să asiste la operațiile electorale – observatori ai concurenților electorali în secțiile de votare, observatori străini acreditați de Ministerul Afacerilor Externe, observatori acreditați de Comisia Electorală Centrală, precum și reprezentanți ai mijloacelor de informare în masă;
- referendum - scrutin prin care poporul își exprimă opțiunea în cele mai importante probleme ale statului și societății în ansamblu, avînd drept scop soluționarea acestora, precum și consultare a cetățenilor în probleme locale de interes deosebit;
- revocare - retragere de către instanța de judecată a mandatului persoanei care ocupă o funcție publică eligibilă, precum și retragere a mandatului primarului prin referendum local.

BIBLIOGRAFIE

1. Constituția Republicii Moldova
2. Codul Electoral al RM
3. Codul Penal al RM
4. Codul cu privire la Contravențiunile Administrative al RM
5. Declarația Universală a Drepturilor Omului
6. Convenția Europeană a Drepturilor Omului
7. Ghid (Vade-mecum) al Convenției Europene pentru Drepturile Omului, Consiliul European, 1998
8. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice
9. Legea cu privire la alegerile locale
10. Legea contenciosului administrativ
11. Legea audiovizualului
12. Legea presei
13. Legea cu privire la instituția publică națională a audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova”
14. Republica Moldova. Alegerile locale 25 mai – 8 iunie 2003. Raportul misiunii OSCE/BIDDO de observare a alegerilor.
15. Comunicat cu privire la concluzii și constatări. OSCE/BIDDO Misiunea de observare a alegerilor. Republica Moldova. Alegerile locale 25 mai 2003.
16. Republica Moldova. Alegerile parlamentare 25 februarie 2001. Raportul final al misiunii OSCE/BIDDO de observare a alegerilor.
17. Electorala 2003, Documente și cifre cu privire la alegerile locale generale din Republica Moldova, CEC, ÎS „MOLDDATA”, Chișinău 2003
18. Tratat de drept administrativ, A. Iorgovan ALLBECK, București, 2000
19. Drept Penal, Partea Generală, Alexandru Boroi, ALLBECK 2001, București
20. Comentariu la Codul Penal al Republicii Moldova
21. Comentariu al Codului Penal al Federației Ruse
22. Teoria Generală a Dreptului, Ed. ALLBECK 1999, D. Mazilu
23. Contenciosul administrativ. Doctrină. Jurisprudența, T. Mrejeru, ALLBECK 2003, București
24. Contenciosul administrativ. D. Brezoianu, M. Oprican, Ed Universității T. Maiorescu București 2002
25. Избирательное право. Вопросы и ответы, Д. Катков, Москва, Юриспруденция 2001
26. Избирательное право и избирательный процесс в РФ, Москва 1999
27. Tratat de drept constituțional contemporan ALLBECK 2003, Cristian Ionescu
28. Procedura Contenciosului administrativ, Dacian Cosmin Dragoș, Ed ALLBECK 2002

29. Contenciosul administrativ român, Editura ALLBECK, V. Prisăcaru, 1998
30. De la centralism spre descentralizare, Victor Popa și alții, Editura Cartier, 1998
31. Ghid de evaluare și eficientizare a activităților din Administrația publică Locală. Ed. Codecs
32. Ghid pentru Alegeri Libere și Corecte, LADOM 2003

Anexa A. Model de contestație

Judecătoria Telenești
Reclamant – P.V.,
domiciliat în com.
Colimăuți, r.Orhei
Pîrît – Consiliul Electoral
de Circumscripție Orhei

CONTESTAȚIE

**asupra desfășurării alegerilor în ziua de 8 iunie 2003
la secția de votare nr.002 din com.Colimăuți, Orhei**

În fapt, subsemnatul P.V., a fost înregistrat în calitate de candidat independent la funcția de primar al com. Colimăuți.

La data de de 8.06.2003 a avut loc al doilea tur al alegerilor generale locale din com.Colimăuți. În cadrul desfășurării procesului de votare au fost comise o mulțime de fraude, care în opinia subsemnatului, au contribuit la încălcarea drepturilor electorale.

În urma numeroaselor sesizări, președintele biroului electoral al secției de votare Colimăuți a refuzat înregistrarea plîngerilor precum și întreprinderea unor măsuri de stopare și prevenire a încălcărilor sesizate (copiile plîngerilor din partea observatorilor se anexează).

Datorită circumstanțelor descrise, sunt nevoit să mă adresez instanței de judecată cu prezenta contestație. Motivele contestației sunt:

1.Pe parcursul zilei de 8 iunie 2003, dl.A.R. candidat la funcția de primar din partea partidului de guvernămînt, s-a aflat neîntreținut în localul secției de votare, nemijlocit lîngă urna de vot pe parcursul a circa 6 ore consecutiv. O bună parte a alegătorilor, înainte aruncarea buletinului de vot în urna de vot au permis dlui A.R. să verifice modalitatea votării. Aceste încălcări contravin art. 55 (8) Cod Electoral.

2.Tot în ziua de 8 iunie 2003 lîngă secția de votare respectivă, dna V.B. – persoană de încredere a candidatului A.R. a făcut agitație electorală pentru candidatul formațiunea din care face parte A.R., fapt care a fost contestat imediat președintelui biroului (proba se anexează).

3.Au fost admise cazuri cînd persoanele au votat fără a prezenta actele de identitate.

4.Au fost semnalate cazuri de agresare verbală a observatorilor candidaturii mele, care au fost acreditați conform procedurilor legale.

Toate aceste argumente pot fi confirmate prin declarațiile martorilor R.V., P.R., I.G. și A.P., subsemnatul solicitînd audierea acestora. Totodată, prin hotărîrea biroului electoral al secției de votare, s-a constatat că aflarea în secția de votare a candidatului A.R. pe parcursul a 6 ore consecutiv este în conformitate cu legislația în vigoare.

În drept, conducîndu-mă de prevederile art. art. 55 (8), 65, 66, 67 Cod Electoral, art. 7 (3), 19 Legea contenciosului administrativ:

SOLICIT:

Anularea rezultatelor alegerilor locale pentru funcția de primar al com. Colimăuți, Orhei

Obligarea Consiliului Electoral de Circumscripție să organizeze alegeri repetate.

9.06.2003

Reclamant – P.V. (semnătura)

Anexa B. Model de contestație depusă biroului electoral al secției de votare

Președintelui Biroului electoral al secției de votare nr.23, com. Ionești, de la candidatul independent la funcția de primar al comunei Ionești, Ion Ionescu.

CONTESTAȚIE

Astăzi, 25 mai 2003, ora 11.00, în secția de votare nr.23, com. Ionești, sesizăm următoarele încălcări ale legislației electorale naționale:

1. Pe masa membrilor biroului electoral al secției de votare nr.23 com.Ionești se află câte un ziar al partidului de guvernământ. Acestea conțin semnele și slogane electorale ale concurentului respectiv precum și poze ale candidaților electorali. Toți membrii biroului electoral al secției de votare crează impresia că citesc toată ziua această publicație.
2. În raza de 100 metri, în fața secției de votare, au fost depistate cazuri de agitație electorală în favoarea candidatului din partea Partidului Consumatorilor.
3. Unii observatori din partea altor candidați sunt agresați verbal de către reprezentanții forțelor de ordine.
4. În raza de 100 metri este amplasată o tarabă la care se comercializează băuturi alcoolice

Aceste fapte sunt confirmate de către observatorul din partea mea, dl Petru Petrescu și martorii oculari P.V., M.C și P.A.

Solicit intervenția organelor electorale pentru stoparea acțiunilor ce contravin legislației electorale.

25.05.2003 ora 11.10

Semnăturile

Contestația am primit-o la 25.05.2003, ora 11.15, semnătura președintele biroului secției de votare

**Anexa C. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.16 din 18 mai 1999 cu modificările introduse prin Hotărîrea Plenului nr.4 din 29 ianuarie 2001
Cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației electorale**

Potrivit art. 38 din Constituție, cetățenii Republicii Moldova participă la alegeri prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Dreptul de a alege și a fi ales este dezvoltat și reglementat prin legislația electorală în vigoare.

Întru asigurarea acestui drept universal al cetățenilor Republicii Moldova instanțele judecătorești, în cazurile prevăzute de lege, examinează contestațiile cetățenilor, partidelor și altor organizații social-politice împotriva acțiunilor comisiilor electorale. de asemenea instanțele judecătorești confirmă legalitatea alegerilor locale și validează mandatele consilierilor și primarilor aleși, precum și lista candidaților supleanți.

În legătură cu apariția unor probleme privind aplicarea de către instanțele de judecată a legislației electorale și în scopul asigurării aplicării uniforme și corecte a legislației electorale Plenul Curții Supreme de Justiție, în baza lit.”e” art. 2 și lit. „d” art. 16 din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție, prin prezenta hotărîre explică:

1. Comisia Electorală Centrală, consiliile electorale de circumscripție și birourile electorale ale secției de votare sunt organe de stat care acționează în regim de putere publică în scopul organizării și desfășurării alegerilor, realizînd prin aceasta un interes public.

Prin urmare, Comisia Electorală Centrală, consiliile electorale de circumscripție și birourile electorale ale secțiilor de votare ca autorități ale administrației publice locale emit acte administrative, care pot fi supuse controlului legalității în baza Legii contenciosului administrativ în instanțele de contencios administrativ.

2. Contestațiile împotriva neincluzerii alegătorului sau excluderii din lista electorală, precum și împotriva altor erori comise la înscrierea datelor despre alegători pot fi depuse la organul care le-a întocmit – la Primărie, la biroul electoral al secției de votare și la

judecătoria de sector sau municipiu în raza teritorială se află Primăria satului (comunei), iar dacă listele au fost întocmite de Primăriile orașului (municipiului) Contestațiile se depun în această Primărie, la biroul electoral al secției de votare sau la tribunalul din circumscripția în a cărei rază teritorială se află primăria respectivă.

3. Reieșind din prevederile art.art. 7-9 din Legea contenciosului administrativ și ale art.26 și 28 din Codul Electoral, acțiunile și hotărârile organelor electorale pot fi contestate în organul ierarhic superior și instanța de contencios administrativ competente.

Astfel, contestațiile împotriva acțiunilor și hotărârilor Comisiei Electorale Centrale pot fi înaintate la Curtea de Apel:

- contestațiile împotriva acțiunilor și hotărârilor consiliilor electorale de circumscripție județene pot fi înaintate organului electoral ierarhic superior sau tribunalului în a cărei rază teritorială se află consiliul respectiv, iar
- contestațiile împotriva acțiunilor birourilor electorale ale secțiilor de votare pot fi înaintate în organul ierarhic superior sau în judecătoria de sector sau municipală în a cărei rază teritorială se află biroul electoral.

4. În cazul în care organul ierarhic superior examinând contestația împotriva hotărârii organului ierarhic inferior a anulat hotărârea acestui organ și a adoptat o hotărâre nouă, persoana care nu este de acord cu hotărârea adoptată va contesta această hotărâre în instanța de judecată de contencios administrativ competentă în a cărei rază teritorială se află organul electoral ierarhic superior, iar dacă organul electoral ierarhic superior a respins cererea persoanei ca neîntemeiată – ea va depune o cerere în instanța de judecată de contencios administrativ în a cărei rază teritorială se află organul electoral emitent.

5. Alegătorii și concurenții electorali pot contesta acțiunile și hotărârile organelor electorale în termen de trei zile de la data săvârșirii acțiunii sau adoptării hotărârii.

Instanța de contencios administrativ refuză primirea contestației depuse după totalizarea alegerilor parlamentare sau totalizarea

rezultatelor referendumului republican de către Comisia Electorală Centrală și înaintarea materialelor Curții Constituționale pentru validare, deoarece potrivit art. 135 lit.d.) și e.) din Constituție și art. 89, 91 din Codul Electoral, Curtea Constituțională este abilitată să verifice legalitatea acestor alegeri.

6. Cererile și contestațiile împotriva cațiunilor și hotărârilor electorale se examinează în ordinea stabilită prin Legea contenciosului administrativ, cu respectarea termenelor de procedură stabilite în capitolul 12 din Codul Electoral.

7. Cererea sau contestația împotriva acțiunilor și hotărârilor electorale se întocmește în forma scrisă și trebui să cuprindă motivele ce o generează, probele, semnătura și datele de identitate ale persoanei care o depune.

8. În cauzele electorale, în calitate de pîrît participă organul electoral al cărei acțiuni se atacă, iar în cazul în care organul ierarhic superior a anulat hotărârea organului electoral ierarhic inferior și a emis o nouă hotărâre vor fi atrase în proces în calitate de copîrîți ambele organe electorale.

În cazul în care se contestă decizia consiliului local, a autorității reprezentative a unității administrativ-teritoriale privind desfășurarea referendumului local pentru revocarea primarului sau refuzului de a-l elibera, în calitate de pîrît va fi atras consiliul respectiv sau autoritatea reprezentativă a unității administrativ-teritoriale, precum și primarul a cărui revocare se solicită prin referendum, iar în celelalte cazuri – autoritatea ce a refuzat stabilirea datei referendumului local.

Dacă acțiunea de revocare a primarului va fi înaintată de procuror în baza art. 178 al.2 Cod Electoral, atunci în calitate de pîrît va fi tras primarul a căruia revocare se solicită.

9. La examinarea cererii de înregistrare a grupului de inițiativă referitor la inițierea referendumului local privind revocarea primarului, primarul nu va fi atras la proces, deoarece înregistrarea grupului de inițiativă nu presupune încălcarea unor drepturi și interese ale primarului, ci constituie un drept constituțional al alegătorului de a alege și de a fi ales.

10. ținând cont de termenele restrânse de examinare a litigiilor electorale, judecătorul decide primirea cererii de chemare în judecată în ziua depunerii ei. Tot în această zi se înmânează pîrîtului copia cererii și actelor anexate la cerere de pîrît, iar în caz de imposibilitate – a doua zi, cu excepția cazurilor cînd pricina se examinează în ziua primirii ei.

Reieșind din sensul art. 67 Cod Electoral părțile sunt chemate la prima înfățișare, de regulă, în ziua cînd este fixată cauza pentru dezbaterile judiciare.

11. Reieșind din prevederile art. 135 C.E., consiliile electorale din sate, comune, orașe și municipii (de nivelul întâi) pentru confirmarea legalității alegerilor locale prezintă procesele verbale și actele electorale necesare în judecătoriile de sector sau municipale conform razei de activitate a acestor judecătoriai, prevăzute de Legea privind administrația publică locală, iar consiliile electorale de circumscripție județene (nivelul doi) Bălți, Cahul, Chișinău, Edineț, Lăpușna, Orhei, Soroca, Tighina, Taraclia, Ungheni, din municipiul Chișinău și Unitatea Administrativ Teritorială găgăuză prezintă actele respective în judecătoriile de sector și municipale respectiv: bălți, Cahul, Ialoveni, Edineț, Hîncești, Orhei; soroca, Căușeni, Taraclia, Ungheni, sectorul Centru, municipiul Chișinău, și Comrat.

12. Pentru confirmarea legalității alegerilor și validarea mandatelor, reieșind din sensul art. 59 și 135 C.E., consiliul electoral de circumscripție județean, municipal, orășenesc, sătesc (comunal) în termen de 48 de ore de la primirea proceselor-verbale de la birourile electorale va prezenta instanței de judecată următoarele documente:

- raportul și procesul verbal cu privire la totalizarea rezultatelor alegerilor primarului municipal, orășenesc sau sătesc (comunal);
- procesul verbal cu privire la totalizarea rezultatelor alegerilor consilierilor de nivelul respectiv;
- listele de candidați pentru alegerile consilierilor județeni, municipali, orășenești, sătești (comunali) depuse în consiliul electoral de circumscripție respectiv de către partidele, organizațiile social-politice și blocurile electorale participante la alegeri;

- lista consilierilor și primarilor aleși în circumscripția respectivă, care urmează a fi validați;
- listele de candidați supleanți din partea partidelor, organizațiilor social-politice și blocurilor electorale ce urmează a fi confirmate;
- toate cererile și contestațiile din circumscripția electorală, județeană, municipală, orășenească, sătească (comunală), însoțite de note referitoare la modul lor de soluționare.

Dacă în buletinul de vot pentru alegerea consiliului au fost au fost incluși numai candidați independenți, cei care au obținut voturi, dar nu au fost aleși, sunt declarați supleanți, în asemenea caz la raport se anexează lista candidaților independenți ce urmează a fi confirmată.

În cazul în care contestația depusă la biroul sau consiliul electoral se referă la încălcările din ziua alegerilor, ce pot influența legalitatea alegerilor, repartizarea voturilor și atribuirea mandatelor, organul electoral respectiv este obligat să anexeze la procesul verbal cîte o copie a contestației pentru fiecare instanță de judecată care urmează să confirme legalitatea alegerilor.

13. În conformitate cu art. 135 alin. 2 C.E., instanța de judecată judecă demersul cu privire la confirmarea legalității alegerilor și validarea mandatelor în termen de 10 zile de la data primirii demersului și documentelor respective.

Cererile și contestațiile depuse la biroul electoral cu privire la încălcările legislației electorale ce pot influența legalitatea alegerilor, repartizarea voturilor și atribuirea mandatelor se examinează concomitent cu materialele cu privire la confirmarea legalității alegerilor, validarea mandatelor și confirmarea listelor candidaților supleanți.

În asemenea cazuri instanța judecătorească este obligată să informeze petiționarii despre data și locul judecării pricinii, însă neprezentarea lor nu împiedică judecarea ei în fond.

Dacă cererea cu privire la contestarea alegerilor este depusă direct în instanța de judecată, aceasta va decide examinarea cererii în același proces cu materialele depuse pentru confirmarea alegerilor în

conformitate cu prevederile art. 130 CPC, informînd petiționarul despre data și locul examinării cauzei.

14. Instanța judecătorească îi poate invita, după caz, la ședința pe membrii biroului electoral al secției de votare, pe membrii consiliului de circumscripție respectiv și alte persoane, precum și să solicite orice materiale ce țin de verificarea legalității alegerilor.

15. Judecînd materialele prezentate, cererile și contestațiile petiționarilor, precum și explicațiile părților, instanța judecătorească:

- confirmă legalitatea alegerilor din circumscripția electorală respectivă;
- validează mandatele consilierilor și primarilor aleși;
- confirmă lista candidaților supleanți.

Instanța judecătorească nu confirmă rezultatele alegerilor locale din circumscripția respectivă în cazul constatării unor încălcări comise în timpul alegerilor sau totalizării lor, dacă aceste încălcări au influențat rezultatele alegerilor.

16. În cazul în care instanța judecătorească a constatat legalitatea alegerilor, însă în procesele verbale au fost depistate greșeli de calcul, instanța, din oficiu sau la cererea părților, anulează în totul sau în parte procesul verbal și exclude concurentul electoral care a obținut un număr de mandate exprimate mai mic, substituindu-l cu alt concurent electoral, care a obținut un număr mai mare de mandate valabil exprimate din șirul descrescător.

17. Potrivit prevederilor art.202 CPC instanța, din oficiu sau la cererea participanților la proces , are dreptul să corecteze greșelile de calcul evidente comise în hotărîre prin adoptarea unei încheieri, iar în cazul în care nu s-a pronunțat asupra validării primarului, consilierilor sau candidaților supleanți, în ordinea prevăzută de art.203 CPC adoptă o hotărîre suplimentară.

18. Hotărîrile instanțelor judecătorești cu privire la confirmarea sau infirmarea legalității alegerilor și validarea mandatelor sunt definitive și executorii din momentul pronunțării.

Instanța judecătorească în termen de 24 ore de la adoptarea hotărîrii este obligată să trimită Comisiei Electorale Centrale și consiliului electoral de circumscripție respectiv copia hotărîrii.

19. Hotărîrea instanței judecătorești poate fi atacată în ordine de recurs în instanța ierarhic superioară de către participanții la proces în termen de 3 zile de la data pronunțării.

20. Instanțele de recurs examinează recursul în termen de 3 zile de la primirea dosarului în cauză. Despre data și locul examinării cauzei sunt anunțate persoanele interesate , dar prezența lor în ședința de judecată nu este obligatorie.

21. Se abrogă hotărîrea Plenului Judecătoriei Supreme a Republicii Moldova nr.4 din 12 aprilie 1995 „Despre aplicarea de către instanțele de judecată a unor prevederi ale Legii cu privire la alegerile locale”

Anexa D. Decizia Colegiului Civil al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.3rca-64/2001 din 04.04.2001.

Recursul a fost respins, deoarece recurentul a atacat un șir de hotărâri ale Comisiei Electorale Centrale care țin de desfășurarea alegerilor parlamantare. Aceste hotărâri corespund legislației în vigoare și nu lezează drepturile reclamantului.

Reclamantul G.V. a contestat în Curtea de Apel un șir de hotărâri ale Comisiei Electorale Centrale, considerându-le ilegale și solicitând anularea lor.

Prin hotărârea Curții de Apel din 27 februarie 2001 acțiunea lui G.V. a fost respinsă ca lipsită de temeii.

G.V. a declarat recurs în Curtea Supremă de Justiție, prin care a rugat casarea hotărârii instanței de fond cu adoptarea unei noi hotărâri de admitere a acțiunii.

Completul de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție consideră că recursul este nefondat și urmează a fi respins.

După cum rezultă din probele administrate, G.V. a contestat în instanța judecătorească un număr considerabil de acte ale Comisiei Electorale Centrale, care țin de desfășurarea alegerilor parlamentare din 25.02.2001. Printre acestea sunt programul calendaristic pentru realizarea acțiunilor prevăzute de Codul Electoral pentru alegerea Parlamentului R.M., lista partidelor admise la alegeri, hotărârea C.E.C. privind reflectarea în mijloacele de informație în masă a companiei electorale, hotărârile privind componența comisiilor electorale, conținutul buletinului de vot ș.a.

Toate documentele C.E.C. contestate au fost elaborate și aprobate în strictă conformitate cu legislația în vigoare privind desfășurarea alegerilor în Parlamentul Republicii Moldova și conține

norme organizatorice privitoare la pregătirea și petrecerea alegerilor respective.

Hotărârile C.E.C. au fost publicate în presa periodică și nu lezează drepturile alegerii concurenților electorali, inclusiv ale lui G.V.

Instanța de fond a examinat minuțios toate probele prezentate, le-a apreciat în mod obiectiv și a dat o hotărâre în conformitate cu condițiile legii.

**Anexa E Decizia Colegiului Civil și de Contencios Administrativ
al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova
nr.3r-541/2003 din 24.11.2003.**

Instanței de judecată nu i-au fost prezentate dovezi care ar confirma cu certitudine adresarea reprezentantului Partidului Socialiștilor către Comisia Electorale Centrală UTA Gagauzia privind dorința lui de a participa la tipărirea buletinelor de vot și la distrugerea matriței.

Partidul Socialiștilor din Republica Moldova a contestat acțiunile Comisiei Electorale Centrale UTA Gagauzia care după adoptarea hotărârii din 4 noiembrie 2003 cu privire la tipărirea buletinelor de vot, nu a anunțat Partidul Socialiștilor despre data tipării buletinelor de vot, astfel privându-i de posibilitatea de a participa la confecționarea matriței buletinului de vot, la tipărirea, precum și la lichidarea matriței. Din aceste motive solicită judecății să anuleze buletinele de vot tipărite și să oblige Comisia Electorală Centrală UTA Gagauzia să tipărească buletine de vot de alt tip.

Prin hotărârea Curții de Apel Comrat din 14 noiembrie 2003 acțiunea Partidului Socialiștilor din Republica Moldova a fost respinsă.

Partidul Socialiștilor din Republica Moldova a declarat recurs împotriva hotărârii Curții de Apel Comrat.

Audiind părțile, judecând recursul, Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție consideră recursul neîntemeiat, el urmează a fi respins, reieșind din următoarele considerente. În conformitate cu prevederile art. 49 Cod Electoral al Republicii Moldova și art.57 al.1 din Legea locală „privind alegerile în adunarea generală a Gagauziei”, membrii organelor electorale și membrii reprezentanți ai concurenților electorali pot asista la confecționarea matriței buletinului de vot, la tipărirea lui, precum și la lichidarea matriței.

Dispozițiile articolelor sus menționate oferă dreptul și nu-i obligă pe membrii reprezentanți ai concurenților electorali să participe

la confecționarea matriței buletinului de vot , la tipărirea lui, precum și la lichidarea matriței.

În ședința de judecată a primei instanțe și a instanței de recurs reprezentantul Partidului Socialiștilor a confirmat faptul că la 4 noiembrie 2003 el a participat la ședința Comisiei Electorale Centrale UTA Gagauziei și știa despre hotărârea adoptată cu privire la plasarea comenzii de confecționare a buletinelor de vot la tipografia SRL „Levsan-ART”.

Judecății nu i-au fost prezentate dovezi, care ar confirma cu certitudine adresarea reprezentantului Partidului Socialiștilor către Comisia Electorală Centrală UTA Gagauzia, privind dorința lui de a lua parte la tipărirea buletinelor de vot și distrugerea matriței.

În lipsa adresării oficiale a reprezentantului Partidului Socialiștilor, Comisia Electorală Centrală a UTA Gagauzia la pregătirea buletinelor de vot s-a călăuzit cu strictețe de art.49 din Codul Electoral al RM, art.57 din Legea locală „privind alegerile în adunarea populară a Gagauziei” și potrivit actelor din 12 noiembrie 2003 buletinele de vot au fost tipărite, iar matrițele au fost nimicite în prezența comisiei, de aceea nu există motive pentru a anula buletinele de vot tipărite și pentru obligarea Comisie Electorale Centrale a UTA Gagauzia de a tipări buletinele de vot de tip nou.

Hotărârea instanței de fond cu privire la respingerea acțiunii Partidului Socialiștilor din Republica Moldova este legală, întemeiată și nu există motive pentru casarea ei.

Anexa F
Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii
Moldova
nr.3rca-8/2000 din 13.11.2000.
hotărîrile judecătorești privind neincluderea candidatului în lista
electorală pentru alegerea primarului au fost menținute din
motivul că, potrivit alin.2 art.13 Cod Electoral, persoanele care au
antecedente penale nestinse nu pot fi alese.

Prin hotărîrea Comisiei Electorale Centrale din 18.10.2000 nr.2045 au fost declarate nule alegerile locale noi din 18.06.2000 în circumscripția comunală Burlănești, județul Edineț pentru alegerea primarului și fixată votarea repetată la 5.11.2000 în baza aceluiași liste electorale cu participarea a 7 candidați, în listă nefiind inclus M.V.

Acesta s-a adresat în instanța de contencios administrativ, contestînd hotărîrea indicată din motivele: către momentul adoptării ei antecedentele penale i-au fost stinse prin încheierea Judecătoriei sectorului Edineț din 6.10.2000.

Prin hotărîrea Curții de Apel din 26.10.2000, menținută în vigoare prin decizia Curții Supreme de Justiție din 3.11.2000, cererea a fost respinsă ca neîntemeiată.

În recurs M.V. solicită anularea hotărîrilor instanțelor de judecată din motivele că aceste instanțe nu au ținut cont că neincluderea candidaturii sale în lista electorală de către Comisie în condițiile în care antecedentele penale au fost stinse în momentul numirii datei alegerilor ar fi o lezare a drepturilor sale constituționale de a fi ales, cît și prevederilor Convenției Europene pentru apărarea Drepturilor Omului (art.art.6 și 7) și cele ale Protocolului nr.7, art.4 ale aceleiași Convenții.

În ședința Plenului M.V. și reprezentantul său au susținut recursul .

Reprezentantul Comisiei Electorale Centrale consideră recursul neîntemeiat.

Procurorul General consideră că hotărîrile instanțelor de judecată adoptate în această cauză sunt legitime.

Audiind participanții la ședință, examinînd cauza prin prisma temeiurilor invocate în recurs, Plenul Curții Supreme de Justiție îl consideră nefondat și pasibil respingerii, reieșind din următoarele.

Conform alin. 2 art.13 Cod Electoral persoanele care au antecedente penale nestinse nu pot fi alese.

După cum rezultă din materialele cauzei M.V. atît la momentul înregistrării sale în calitate de candidat,cît și în cadrul desfășurării scrutinului – pe 18.06.2000, avea antecedente penale nestinse în urma condamnării în baza sentinței Judecătoriei Supreme a fostei URSS din 3.01.1986 pentru săvîrșirea unor infracțiuni prevăzute de art.art. 187 al.2, 17-187 al. 2, 188 al.2, 17-188 al.2, 189 Cod Penal al RSSM și în baza al.2 art.174 Cod penal al RSFSR.

Conform art. 44 Cod Electoral, el urma să comunice despre aceasta în datele sale biografice, însă nu a făcut-o.

Această circumstanță a fost constatată după desfășurarea alegerilor pe 18.06.2000, în urma cărora M.V. a fost ales consilier și trecut în turul doi al alegerilor pentru funcția de primar.

Din aceste considerente, prin hotărîrea Judecătoriei Edineț din 26.06.2000 și hotărîrea suplimentară a aceleiași instanțe din 04.07.2000, menținute în vigoare prin decizia Curții Supreme de Justiție din 06.09.2000, a fost ridicat mandatul de consilier a lui M.V., cu excluderea lui din lista candidaților la postul de primar și declarate nule alegerile primarului.

În asemenea circumstanțe, atît instanța de contencios din cadrul Curții de Apel, cît și completul de contencios administrativ din cadrul Curții Supreme de Justiție corect au concluzionat despre legalitatea și temeinicia hotărîrii Comisiei Electorale Centrale din 18.10.2000 privind declararea nulității alegerilor locale din 18.06.2000 în circumscripția comunală Burlănești, județul Edineț pentru alegerea primarului, deoarece se baza pe hotărîrea judecătorească rămasă definitivă.

Aceleași instanțe corect au concluzionat despre legalitatea hotărîrii Comisiei și referitor la dispunerea votării repetate, la 5.11.2000, în baza aceluiași liste electorale și aceluiași consilii și birouri electorale, M.V. vinovat de fraudă electorală fiind exclus din

lista candidaților, deoarece această situație este reglementată de art. 138 p. 2 Cod Electoral.

M.V. prin fraudă electorală, tăinuind existența antecedentelor penale, a participat la prima fază a alegerilor încalcând art. 13 al.2 Cod Electoral, de aceea în buletinele de vot pentru votarea repetată legitim nu a fost introdus.

Nu sunt întemeiate nici afirmațiile din recurs referitoare la violarea de către Comisie a art. 4 al Protocolului nr.7 la CEDO, deoarece acest argument a fost verificat de instanța de recurs și corect respins, deoarece excluderea lui din alegerile repetate din motivul existenței antecedentelor penale nu constituie o condamnare repetată, ci este o consecință a condamnării lui anterioare, nestinse conform legii.

Anexa G

Decizia Colegiului Civil și de Contencios Administrativ al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.3r-574/2003 din 26.11.2003.

Plîngerea partidului a fost respinsă deoarece viza de reședință a candidatului în deputați în Adunarea Populară a Gagauziei nu determină locul de trai de fapt pe teritoriul circumscripției electorale.

„Uniunea Centristă din Moldova” s-a adresat în instanța de judecată cu acțiune în care cerea casarea deciziei nr.8/1 din 21.10.2003 a Comisiei Electorale Centrale ATO Gagauzia despre refuzul de înregistrare a candidatului în deputați în Comitetul Popular al Gagauziei din partea partidului „Uniunea Centristă din Moldova” al circumscripției electorale nr.24 (satul Cazaclia) cet-lui C.S. motivînd cerințele sale prin acea că C.S. a fost înaintat în strictă conformitate cu legislația electorală în vigoare.

Refuzul înregistrării a fost generat de faptul că înregistrarea în sat era necorespunzătoare.

Prin decizia Curții de Apel Comrat din 11.11.2003 acțiunea a fost admisă, iar hotărîrea atacată a fost casată și Comisia Electorală Centrală a fost obligată să-l înregistreze pe C.S. candidat în deputați.

Comisia Electorală Centrală a Gagauziei s-a adresat cu recurs, prin care cere casarea hotărîrii adoptate și emiterea unei noi hotărîri prin care să fie respinsă acțiunea reclamantului.

Examinînd actele dosarului, audiind recurentul, Colegiul judiciar consideră recursul motivat și supus admiterii.

În conformitate cu Legea locală despre alegeri în Adunarea Populară a Gagauziei adoptată la 15.01.1998 art.46 (2) prevede: candidat în deputați ai Adunării Populare poate fi înaintat cet. Republicii Moldova care dispune de dreptul electoral, care a tins vîrsta de 21 de ani, care locuia în ziua alegerilor pe teritoriul circumscripției electorale ce o reprezintă.

În conformitate cu datele din pașaport C.S. înainte de alegeri, pe data de 10.10.2003 și-a făcut viza de reședință în s. Cazaclia, raionul Ceadr Lunga, însă în această localitate nu a locuit și nici nu locuiește, ceea ce se confirmă prin certificatul nr. 2047 din 25.11.2003 eliberat de Primăria s.Cazaclia. De fapt el locuiește în or. Comrat, str. Pușchin 26 împreună cu soția și fiica. Din anul 2001 C.S. este invalid de gradul II și primește pensie în or. Comrat. Astfel, în baza certificatului prezentat a primit pensie în Comrat și pe lunile septembrie – octombrie 2003. În cazul dat viza de reședință a lui C.S. nu determină locul lui de trai de fapt, de aceea Comisia Electorală Centrală just a refuzat în baza acestor temeuri partidului „Uniunea Centristă din Moldova” înregistrarea în candidații de deputați în Adunarea Populară a Gagauziei pe teritoriul circumscripției nr.24.

Anexa H Extras din CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA adoptată la 29 iulie 1994

Monitorul Oficial al R.Moldova nr.1 din 12.08.1994

Articolul 38

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales

(1) Vointa poporului constituie baza puterii de stat. Aceasta vointa se exprima prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, impliniți pînă în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcînd cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.

(3) Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii.

Articolul 61

Alegerea Parlamentului

(1) Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Modul de organizare și de desfășurare a alegerilor este stabilit prin lege organică.

(3) Alegerile deputaților în Parlament se desfășoară în cel mult 3 luni de la expirarea mandatului sau de la dizolvarea Parlamentului precedent.

Articolul 62

Validarea mandatului de deputat

Curtea Constituțională, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, hotărăște validarea mandatului de deputat sau nevalidarea lui în cazul încălcării legislației electorale.

Anexa I Extras din Legea cetățeniei Republicii Moldova, Nr.1024-XIV din 02.06.2000

Articolul 6. Statutul juridic al cetățenilor Republicii Moldova, al cetățenilor străini și al apatrizilor

(1) Cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, beneficiază în egală măsură de toate drepturile social-economice și politice și de libertățile proclamate și garantate de Constituție și de alte legi, de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte.

(2) Numai cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a alege și de a fi aleși, de a ocupa funcții ce implică exercitarea autorității publice și de a participa la referendum, în modul stabilit de lege.

(3) Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor este stabilit de lege și de acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte.

Anexa J Extras din Legea audiovizualului Nr.603-XIII din 03.10.95

Art. 37. - (1) Consiliul Coordonator al Audiovizualului stabilește norme obligatorii referitoare la aplicarea prezentei legi în activitatea instituțiilor audiovizualului.

(2) Consiliul Coordonator al Audiovizualului, de comun acord cu Comisia Electorală Centrală, stabilește la instituțiile publice ale audiovizualului timpul de antenă și condițiile de prezentare a emisiunilor destinate campaniilor electorale.

Anexa K Extras din Legea cu privire la institutia publică națională a audiovizualului Compania "Teleradio-Moldova" N 1320-XV din 26.07.2002

Articolul 6. Acordarea timpilor de antenă

(1) Concurenților electorali li se acordă, în timpul campaniilor electorale, timpuri de antenă în conformitate cu legislația.

(2) Reprezentanților organizațiilor religioase înregistrate li se acordă, la solicitare, timpuri de antenă pentru difuzarea de emisiuni despre oficierea serviciilor divine.

(3) Răspunderea pentru conținutul emisiunilor difuzate în conformitate cu alin.(2) și (3) revine persoanelor indicate la aceste alineate. Compania este în drept să refuze difuzarea emisiunilor al căror conținut contravine în mod evident prevederilor legislației.

(4) Compania are dreptul la recuperarea cheltuielilor sale legate de acordarea, in conformitate cu alineatele (2) si (3), a timpilor de antena.

Anexa L. Extrase din Codul Penal

Articolul 181. Impiedicarea exercitarii libere a dreptului electoral sau a activitatii organelor electorale

Împiedicarea prin orice mijloace a exercitării libere a dreptului electoral sau impiedicarea activitatii organelor electorale:

- a) savârșită prin blocarea sau atacarea localurilor secțiilor de votare prin orice mijloc și în orice formă;
- b) savârșită prin sustragerea urnelor de vot sau a documentelor electorale;
- c) savârșită cu periclitarea vieții persoanei;
- d) însoțită de vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;
- e) soldată cu alte urmări grave, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 5 ani.

Articolul 182. Falsificarea rezultatelor votării

Falsificarea, prin orice mijloace, a rezultatelor votării se pedepsește cu amenda în mărime de la 200 la 400 unități convenționale sau cu închisoare de pînă la 5 ani.

Anexa M. Extrase din Codul cu privire la Contravențiile Administrative

Articolul 142/1. Nerespectarea condițiilor stabilite in licență sau autorizație

alin.2 Nerespectarea condițiilor și normelor de difuzare a programelor audiovizuale, stabilite de Consiliul Coordonator al Audiovizualului si Comisia Electorala Centrala pentru perioada campaniei electorale, -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi persoanelor cu functii de raspundere in marime de la cincizeci la doua sute cincizeci de salarii minime.

Articolul 200/1. Incalcarea legislatiei electorale

Nefurnizarea de catre persoanele oficiale a datelor si a materialelor necesare comisiilor electorale, precum si neindeplinirea hotaririlor acestora -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi in mărime de trei salarii minime.

Distrugerea, murdărirea, deteriorarea prin orice alt mod a listelor electorale, a programelor si platformelor afișate sau a oricăror alte afișe sau anunțuri de agitație electorala -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi in mărime de la zece la douazeci de salarii minime.

Afișarea materialelor de agitație electorala in alte locuri decît cele stabilite -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi in mărime de la zece la douazeci de salarii minime.

Organizarea de catre factori de decizie a adunărilor electorale cu vînzarea și consumarea băuturilor alcoolice si neluarea de masuri pentru desfășurarea normala a adunărilor respective -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi factorilor de decizie in marime de la cincisprezece la douazeci si cinci de salarii minime.

Înscrierea cu buna știință in listele electoral a persoanelor care nu au drept de vot in conformitate cu legislatia in vigoare, a unor persoane fictive sau inscrierea intentionata a unei persoane in mai multe liste, precum si refuzul nejustificat de a inregistra si solutiona contestatiile privind operatiunile electorale -

atrag dupa sine aplicarea unei amenzi in marime de la zece la douazeci de salarii minime.

Acceptarea persoanei de a fi inscrisa in mai multe liste de candidati - atrage dupa sine aplicarea unei amenzi in marime de la zece la douazeci de salarii minime.

Neducerea la cunostinta publica de catre membrii comisiilor electorale a propunerilor de candidati -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi in marime de la zece la douazeci de salarii minime.

Folosirea fondurilor venite din strainatate sau nedecarate public -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi persoanelor, care au folosit aceste fonduri, in marime de pina la treizeci de salarii minime cu confiscarea sumelor la bugetul de stat.

Impiedicarea accesului in localul de votare a persoanelor investite cu acest drept -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi factorilor de decizie in marime de la cincisprezece la douazeci si cinci de salarii minime.

Refuzul de a indeplini dispozitiile presedintelui comisiei electorale a sectiei de votare privind asigurarea ordinii in localul de votare si pe teritoriul din jurul lui -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi in marime de la zece la douazeci de salarii minime.

Neinminarea nejustificata a buletinului de vot alegatorului in scris in lista sau inminarea unei persoane a mai multor buletine decit cele prevazute de lege -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi factorilor de decizie in marime de la cincisprezece la douazeci si cinci de salarii minime.

Parasirea nemotivata a localului de votare inainte de constatarea rezultatelor alegerilor si desemnarea procesului-verbal de catre membrii comisiei electorale a sectiei de votare -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi in marime de la zece la douazeci de salarii minime.

Continuarea agitatiei electorale in ziua imediat anterioara zilei votarii si in ziua votarii -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi in marime de la zece la douazeci de salarii minime.

Scoaterea buletinului de vot iminat pentru votare din localul sectiei de votare -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi factorilor de decizie in marime de la cincisprezece la douazeci si cinci de salarii minime.

Falsificarea semnaturilor in listele sustinatorilor candidatului independent -

atrage dupa sine aplicarea unei amenzi factorilor de decizie in marime de la cincisprezece la douazeci si cinci de salarii minime.

Anexa N
LEGEA REPUBLICII MOLDOVA
privind partidele si alte organizatii social-politice
N 718-XII din 17.09.1991
Monitorul Oficial al R.Moldova N 26-29 din 13.02.2004

Dreptul de asociere este o parte inalienabila a drepturilor omului si ale cetateanului, proclamate in Declaratia Universala a Drepturilor Omului, consfintite si garantate de Constitutia Republicii Moldova.

Prezenta lege determina conditiile si principiile constituirii, functionarii si dizolvării partidelor si altor organizatii social-politice.

I. PRINCIPII GENERALE

Articolul 1. Notiunea de partid si de organizatie social-politica

Partidele si alte organizatii social-politice, in sensul prezentei legi, sint asociatiile benevole ale cetatenilor constituite pe baza comunitatii de conceptii, idealuri si scopuri, care contribuie la realizarea vointei politice a unei anumite parti a populatiei prin cucerire, in mod legal, a puterii de stat si participare la exercitarea ei.

Prin alte organizatii social-politice se subinteleg, de asemenea, fronturile, ligile, miscarile politice de masa etc.

Prezenta lege nu reglementeaza activitatea altor organizatii independente ale cetatenilor, constituite pe principiul interesului profesional, cultural etc., care nu pretind sa participe la crearea organelor de stat.

Articolul 2. Dreptul la asociere in partide si in alte organizatii social-politice

Cetatenii Republicii Moldova au dreptul sa se asocieze liber in alte partide si in alte organizatii social-politice.

Membrii al partidului sau al altei organizatii social-politice poate fi numai un cetatean capabil al Republicii Moldova care a implinit virsta de 18 ani.

Un cetatean nu poate face parte in acelasi timp din doua sau mai multe partide ori alte organizatii social-politice.

Inscrierea unui cetatean intr-un alt partid sau o alta organizatie social-politica se poate face numai dupa retragerea acestuia din partidul sau din alta organizatie social-politica al carei membru a fost.

Partidele si alte organizatii social-politice au dreptul pe principii benevole sa se asocieze in blocuri politice, in uniuni, federatii, asociatii.

Articolul 3. Calitatea de membru a aderentilor la partide si organizatii social-politice

Partidele si alte organizatii social-politice consemneaza calitatea de membru a aderentilor lor.

Articolul 4. Bazele activitatii partidelor si altor organizatii social-politice

Partidele si alte organizatii social-politice activeaza in conformitate cu Constitutia Republicii Moldova, legea de fata si alte legi si functioneaza in baza statutului, inregistrat in modul stabilit.

Organele de conducere ale partidelor si altor organizatii social-politice obligatoriu se vor afla pe teritoriul Republicii Moldova.

Pe teritoriul Republicii Moldova nu se admite crearea partidelor si altor organizatii social-politice ale statelor straine, precum si subdiviziunile si organizatiile lor.

Se interzice crearea si activitatea partidelor si altor organizatii social-politice paramilitare, a partidelor si a altor organizatii social-politice care militeaza impotriva pluralismului politic, principiilor statului de drept si isi propun drept scop rasturnarea sau schimbarea prin violenta, prin alte metode anticonstitutionale a orinduirii de stat, subminarea suveranitatii si integritatii teritoriale a Republicii Moldova, care propaga razboiul, atita discordie si vrajba sociala, interetnica si religioasa, metode autoritare si totalitare de conducere, atenteaza la drepturile firesti ale omului, desfasoara alte activitati care contravin orinduirii constitutionale ale republicii si sint incompatibile cu normele general recunoscute ale dreptului international.

Articolul 5. Statutul partidelor si altor organizatii social-politice

Statutul trebuie sa contina urmatoarele date:

- 1) denumirea partidului sau a organizatiei social-politice;
- 2) scopurile si mijloacele de realizare a lor;

3) condițiile și modul de intrare în partid; în alta organizație social-politică, de ieșire și excludere din ele;

4) drepturile și obligațiile membrilor partidului (organizațiilor social-politice);

5) modul de formare și competența organelor de autoconducere ale partidului, ale altei organizații social-politice, termenii împuternicirilor lor;

6) modul de adoptare a statutului, de introducere a modificărilor și completărilor în el;

7) sursele de acumulare a mijloacelor financiare și a altor bunuri;

8) condițiile și modul de reorganizare și de dizolvare a partidelor (a altor organizații social-politice);

9) organele împuternicite să prezinte candidaturi în alegerile locale, parlamentare și prezidențiale.

Statutul nu trebuie să contravina legilor Republicii Moldova.

Statutul partidului sau al altei organizații social-politice se înregistrează dacă:

a) are cel puțin 5000 de membri domiciliați în cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, dar nu mai puțin de 150 în fiecare din unitățile administrativ-teritoriale menționate;

b) are program și organe de conducere alese.

Articolul 6. Programul partidului sau altei organizații social-politice

Programul partidului sau altei organizații social-politice trebuie să fie prezentat în formă scrisă și să fie aprobat de congres sau conferință.

Articolul 7. Denumirea partidului, organizației social-politice

Denumirea partidului, organizației social-politice, abrevierea denumirii și simbolica se vor deosebi de denumirea și simbolica altor partide și organizații social-politice, înregistrate în Republica Moldova.

În cazul schimbării denumirii, partidele și alte organizații social-politice se vor reinregistra în modul stabilit de prezenta Lege.

Articolul 8. Sediul partidului sau altei organizații social-politice

Sediul partidului sau altei organizații social-politice se consideră sediul organului sau permanent de conducere. Înregistrarea partidului sau altei organizații social-politice se admite și în cazul când sediul este domiciliul unuia dintre membri.

Articolul 9. Garanțiile activității

Statul asigură respectarea drepturilor și intereselor legitime ale partidelor și ale altor organizații social-politice și, în conformitate cu Constituția Republicii Moldova, garantează condiții juridice egale necesare pentru realizarea sarcinilor statutare.

Îmștiunarea organelor de stat și a persoanelor oficiale în activitatea partidelor și a altor organizații social-politice, la fel ca și amestecul partidelor și a altor organizații social-politice în activitatea organelor de stat și a persoanelor oficiale nu se admite, exceptând cazurile prevăzute de lege.

Orice îngărđiri și deosebiri în drepturi ale cetățeanului pe motive de apartenență la un partid sau la o alta organizație social-politică sînt interzise.

Orice cerință de indicare a partinității în actele oficiale va fi nelegitimă.

Partidele și alte organizații social-politice își vor desfășura activitatea din mijloacele lor.

Partidele și alte organizații social-politice vor promova principiul egalității femeilor și bărbaților în organele decizionale de toate nivelurile ale acestora.

Persoanele vinovate de încălcarea acestor condiții vor purta răspunderea prevăzută de lege.

Articolul 10. Limitarea activității politice

Militarii, lucrătorii organelor afacerilor interne, securității statului, serviciilor vamale, judecătorii, procurorii, ofiterii de urmărire penală, avocații parlamentari, controlorii de stat, precum și lucrătorii presei și radioteleviziunii oficiale nu pot face parte din partide și din alte organizații social-politice.

Membrii partidelor și ai altor organizații social-politice, recrutați în modul stabilit de lege în serviciul militar, numiți în funcții în organele securității statului, afacerilor interne, procuraturii, precum și în sistemul controlului de stat, își suspendă partinitatea pentru toată perioada de serviciu sau de muncă. În decurs de 10 zile de la data depunerii jurământului, avocații parlamentari sînt obligați să suspende apartenența lor la oricare partid sau alta organizație social-politică.

Persoana care si-a suspendat partinitatea nu poate alege si nu poate sa fie aleasa in organele partidului si altor organizatii social-politice si nu are dreptul sa execute insarcinarile acestor organe.

Articolul 11. Deideologizarea sistemului de invatamint

In Republica Moldova sistemul de invatamint este deideologizat. Se interzice cultivarea si propagarea in scolile de toate gradele a oricaror idei de program si sarcini ale partidelor sau ale altor organizatii social-politice.

Articolul 12. Finantarea activitatii partidelor si a altor organizatii social-politice

Este interzisa finantarea partidelor, altor organizatii social-politice, precum si transmiterea catre acestea de bunuri din partea:

- statelor, persoanelor fizice si juridice straine, apatrizilor;
- organelor de stat, intreprinderilor, organizatiilor si institutiilor de stat, exceptie facind finantarea, in conformitate cu legislatia in vigoare, a alegerilor in organele reprezentative ale puterii de stat;
- intreprinderilor mixte, daca cota statului sau a fondatorului strain in aceste intreprinderi este mai mare de 20 procente;
- asociatiilor de cetateni neinregistrate;
- persoanelor anonime.

Partidele si alte organizatii social-politice nu au dreptul sa deschida conturi in banci straine si sa pastreze in ele mijloace banesti.

Finantarea partidelor si altor organizatii social-politice se efectueaza exclusiv prin conturile lor deschise in bancile ce isi desfasoara activitatea pe teritoriul Republicii Moldova.

Articolul 13. Solutionarea chestiunilor partidelor si ale altor organizatii social-politice

Chestiunile vizind interesele partidelor si ale altor organizatii social-politice sint solutionate, conform prevederilor legislatiei, de catre organele de stat si organizatiile economice cu participarea sau cu coordonarea partidelor, organizatiilor respective.

Articolul 14. Principiul de creare a partidelor si altor organizatii social-politice

Partidele si alte organizatii social-politice se creeaza dupa principiul teritorial.

Crearea si activitatea subdiviziunilor structurale ale partidelor si ale altor organizatii social-politice in cadrul colectivelor de munca sint interzise.

Partidele si alte organizatii social-politice nu pot fi create din initiativa statului, organelor si persoanelor lui oficiale.

II. INREGISTRAREA PARTIDELOR SI ALTOR ORGANIZATII SOCIAL-POLITICE

Articolul 15. Inregistrarea statutului

Partidele si alte organizatii social-politice au dreptul sa desfasoare activitatea de realizare a scopurilor programatice numai dupa inregistrarea statutelor lor.

Cererea de inregistrare a statutului se depune la Ministerul Justitiei, insotita de:

- a) statutul si programul partidului sau ale altei organizatii social-politice;
- b) actul de constituire si listele membrilor partidului sau ai altei organizatii social-politice, intocmite in baza cererilor si aprobate de conducatorul partidului sau al altei organizatii social-politice, care vor cuprinde: numele, prenumele, anul nasterii, domiciliul, seria si numarul actului de identitate, locul de munca si semnatura membrului respectiv al partidului sau al altei organizatii social-politice;
- c) actul privitor la sediul partidului sau al altei organizatii social-politice;
- d) dovada deschiderii contului bancar;
- e) actele de constituire a organizatiilor teritoriale ale partidului sau ale altei organizatii social-politice, in conformitate cu prevederile art. 5 alin. 3 lit. a) si ale art. 20 alin. 1.

Ministerul Justitiei, in termen de o luna de la data prezentarii cererii de inregistrare a statutului, va adopta decizia de inregistrare a statutului sau, daca nu sint intrunite cerintele prezentei legi, decizia de refuz de a-l inregistra.

Decizia Ministerului Justitiei privind refuzul de a inregistra statutul poate fi atacata de organizatia respectiva in termen de zece zile la Curtea Suprema de Justitie.

Pentru înregistrarea statutului partidului sau altei organizații social-politice, a modificărilor și completărilor introduse în statut se percepe, în modul prevăzut de lege, taxa de înregistrare în cuantum de 10 salarii minime.

Modificările și completările introduse în statutele partidelor și ale altor organizații social-politice se vor înregistra în modul prevăzut pentru înregistrarea inițială. La soluționarea chestiunii înregistrării prezenta președintelui sau a unui reprezentant al organului executiv, sau al unui alt organ de conducere al partidului, sau a altei organizații social-politice este obligatorie.

Partidele și alte organizații social-politice devin persoane juridice din momentul înregistrării statutului.

Ministerul Justiției ține Registrul partidelor și altor organizații social-politice.

Modul de înregistrare a statutelor partidelor și altor organizații social-politice este reglementat printr-un Regulament, aprobat de Guvern.

Articolul 16. Declarația nulă a deciziei de înregistrare a partidului sau altei organizații social-politice

Decizia de înregistrare a partidului sau altei organizații social-politice poate fi declarată nulă prin hotărâre a instanței de judecată la cererea Ministerului Justiției, dacă după înregistrare s-au descoperit circumstanțe care puteau servi drept temei pentru a refuza înregistrarea.

Articolul 17. Simbolică partidelor și a altor organizații social-politice

Partidele și alte organizații social-politice pot avea în calitate de simboluri embleme, drapele, fanioane, care de asemenea se vor înregistra oficial, în modul stabilit, pentru înregistrarea statutului.

Ele nu trebuie să reproducă simbolică statului și să servească pentru propagarea scopurilor indicate în alineatul patru al articolului 4 din prezenta lege.

III. ACTIVITATEA PARTIDELOR ȘI ALTOR ORGANIZAȚII SOCIAL-POLITICE

Articolul 18. Drepturile și obligațiile partidelor și altor organizații social-politice

Drepturile partidelor și altor organizații social-politice sunt stabilite de prezenta lege, precum și de statutele acestora.

În vederea realizării scopurilor și sarcinilor statutare și programatice, partidele și alte organizații social-politice sunt în drept:

- să difuzeze liber informația despre activitatea lor;

- să participe (în mod independent, în bloc sau în uniune cu alte partide și organizații) la alegerile pentru organele reprezentative ale puterii de stat de toate rangurile și la formarea organelor administrației de stat;

- să instituie și să dispună de mijloace de informare în masă proprii și să desfășoare activitate editorială în conformitate cu legislația;

- în perioada campaniei de alegere a deputaților să se folosească cu titlu gratuit de mijloacele de informare în masă ale statului în conformitate cu legile republicane privind alegerile;

- să exercite alte împuterniciri prevăzute de prezenta lege și de alte acte legislative.

Partidele și alte organizații social-politice sunt obligate:

- sa respecte legislația Republicii Moldova și normele prevăzute de statutele lor;

- sa introducă modificările necesare în documentele de constituire, în cazul modificării legislației sau constatării necorespunderii acestor documente cu legislația;

- în cazul modificării sau completării datelor înscrise în Registrul partidelor și altor organizații social-politice, să informeze despre aceasta, în termen de 15 zile, Ministerul Justiției.

Articolul 19. Organele partidelor și altor organizații social-politice

Congresul, conferința partidului sau altei organizații social-politice și organul permanent de conducere în perioada dintre congrese, conferințe sunt foruri obligatorii de conducere ale partidului sau altei organizații social-politice.

Statutele partidelor sau altor organizații social-politice pot prevedea și alte organe. În acest caz, atribuțiile lor vor fi formulate explicit în statut.

Congresul sau conferinta este organul suprem de decizie al partidului sau altei organizatii social-politice.

Congresul sau conferinta se convoaca de catre organul imputernicit, potrivit reglementarilor statutare, cel putin o data la 4 ani.

Delegatii la congres sau conferinta sint alesi de organizatiile teritoriale ale partidului sau altei organizatii social-politice. Numarul delegatilor se stabileste in functie de numarul de membri. Procedura de alegere a delegatilor se stabileste in statut.

Congresul, conferinta partidului sau altei organizatii social-politice sint deliberative daca la ele participa cel putin jumatate din numarul total al delegatilor.

Hotaririle organelor partidului sau altei organizatii social-politice se adopta cu majoritatea simpla de voturi, daca statutul nu prevede altfel.

Articolul 20. Organizatiile teritoriale

Partidele si alte organizatii social-politice trebuie sa aiba, in cel putin jumatate din unitatile administrativ-teritoriale de nivelul doi, organizatii teritoriale cu numarul de membri prevazut de prezenta lege.

Raportul statistic privind numarul de membri ai partidului sau ai altei organizatii social-politice, cu indicarea unitatilor administrativ-teritoriale in care au fost create organizatii teritoriale, va fi prezentat Ministerului Justitiei anual. Ministerul Justitiei, in termen de o luna de la data primirii raportului, va efectua verificarea materialelor prezentate si va informa conducerea partidului sau a altei organizatii social-politice respective despre rezultatele acesteia.

Organizatiile teritoriale nu sint persoane juridice.

Organul de conducere al organizatiei teritoriale este adunarea generala a membrilor (delegatilor) organizatiei, iar in perioada dintre adunarile generale - organul permanent de conducere, specificat de statut. Competenta adunarii generale si modul de adoptare a hotaririlor de catre organele organizatiilor teritoriale sint asimilate cu cele prevazute de articolul 19 alineatele 6 si 7.

Organele de conducere ale organizatiilor teritoriale se aleg pe perioada stabilita de statut. Aceste organe pot reprezenta partidul sau

alta organizatie social-politica in relatiile cu tertii la nivelul local corespunzator, pot deschide subconturi la banca si raspund de gestionarea acestora.

Articolul 21. Calitatea de membru al partidului sau altei organizatii social-politice

Calitatea de membru al partidului sau altei organizatii social-politice este personala si inalienabila. Calitatea de membru se consemneaza in listele membrilor partidului sau ai altei organizatii social-politice in modul prevazut de Regulamentul cu privire la inregistrarea partidelor si altor organizatii social-politice. Membrii partidului sau altei organizatii social-politice au drept de vot egal.

Organul imputernicit al partidului sau altei organizatii social-politice decide acordarea sau revocarea calitatii de membru in conditiile prevazute de statut.

Membrul partidului sau altei organizatii social-politice are dreptul de a se retrage din partid, organizatie in orice moment, cu efect imediat.

Articolul 22. Proprietatea partidelor si a altor organizatii social-politice

Partidele si alte organizatii social-politice pot avea in proprietatea lor cladiri, utilaje, edituri, tipografii, mijloace de transport, precum si alte bunuri materiale necesare, in exclusivitate, pentru realizarea sarcinilor statutare.

Dreptul la proprietate al partidelor si al altor organizatii social-politice este reglementat de legislatie.

Partidele si alte organizatii social-politice au dreptul sa beneficieze de cladiri si de alte bunuri in conformitate cu contractile de imprumut sau de arenda incheiate cu alte persoane.

Partidele si alte organizatii social-politice nu pot avea in proprietatea lor pamint, intreprinderi industriale, asociatii si cooperative de productie si nu pot desfasura activitate economica si comerciala, cu exceptia cazurilor indicate in articolul 23.

Partidelor si altor organizatii social-politice li se interzice posedarea si depozitarea sau pastrarea armamentului, substantelor explozive si a altor materiale ce prezinta pericol (inclusiv ecologic) pentru viata si sanatatea cetatenilor.

Articolul 23. Mijloacele banesti ale partidelor si ale altor organizatii social-politice

Mijloacele banesti ale partidelor si ale altor organizatii social-politice se formeaza din cotizatiile de intrare si din cele de membru, din beneficiul obtinut de la activitatea mijloacelor de informare in masa, de la vinzarea literaturii social-politice, altor materiale de propaganda si agitatie, a confectiilor cu simbolica proprie, de la desfasurarea festivalurilor, expozitiilor, lectiilor, altor manifestari, din varsamintele benevole si donatiile persoanelor fizice si juridice, exceptie facind cazurile indicate in articolul 12, alineatul intii, precum si din alte incasari care nu sint interzise de legislatie.

Articolul 24. Folosirea veniturilor

Partidele si alte organizatii social-politice, in modul prevazut de legislatie si exclusiv in scopul indeplinirii sarcinilor statutare, intemeiaza intreprinderi si oprganizatii gestionare cu drept de persoana juridica.

Venitul de pe urma activitatii partidelor si altor organizatii social-politice nu poate fi distribuit membrilor sai si se foloseste numai in scopul realizarii prevederilor statutare.

Membrii partidelor si altor organizatii social-politice nu au dreptul la venitul si averea partidelor si altor organizatii social-politice si nu poarta raspundere pentru datoriile acestora.

Folosirea veniturilor in scopuri de binefacere si caritate se admite independent de prevederile din statut.

Partidele si alte organizatii social-politice vor da publicitatii dari de seama anuale despre sursele veniturilor si cheltuielile lor si pina la 1 februarie al anului urmator prezinta organelor financiare declaratia despre activitatea financiara anuala.

Averea si mijloacele parvenite pe cai licite vor trece, in baza deciziei instantei judecatoresti, in proprietatea statului.

Articolul 25. Dreptul la difuzarea informatiei

Partidele si alte organizatii social-politice au dreptul sa difuzeze in forma scrisa, orala sau in alte forme informatii despre activitatea lor, sa propage ideile, scopurile si programele lor, precum si sa

instituie mijloace de informare in masa, cu exceptia radiodifuziunii si televiziunii, sa se foloseasca, in modul stabilit de lege, de mijloacele de informare in masa ale statului.

Articolul 26. Dreptul la desfasurarea manifestatiilor

Partidele si alte organizatii social-politice vor beneficia de dreptul la desfasurarea mitingurilor, demonstratiilor, adunarilor si altor manifestatii in modul stabilit de legislatie.

IV. CONTROLUL ASUPRA ACTIVITATII PARTIDELOR SI ALTOR ORGANIZATII SOCIAL-POLITICE

Articolul 27. Supravegherea si controlul asupra activitatii partidelor si altor organizatii social-politice

Controlul asupra surselor de venituri ale partidelor, ale altor organizatii social-politice, asupra marimii mijloacelor permise de ele si asupra indeplinirii cerintelor legislatiei fiscale este exercitat de catre organele fiscale.

Controlul asupra respectarii normelor statutului de catre partide si alte organizatii social-politice este exercitat de Ministerul Justitiei.Reprezentantii lui au dreptul sa asiste la manifestarile desfasurate de partide si alte organizatii social-politice, sa ceara actele si explicatiile necesare.

In cazul depistarii in activitatea partidului sau altei organizatii social-politice a unor incalcare ale normelor statutare si legale, Ministerul Justitiei va avertiza in scris conducerea acesteia, solicitindu-i sa inlature, in termenul stabilit, aceste incalcare.

Articolul 28. Raspunderea partidelor si a altor organizatii social-politice

Partidele si alte organizatii social-politice care, prin actiunile lor ilegale, au cauzat prejudicii materiale statului, persoanelor fizice si juridice sint obligate sa repare aceste prejudicii din contul avutului lor in modul stabilit de lege.

V. SUSPENDAREA SI INCETAREA ACTIVITATII PARTIDELOR SI ALTOR

ORGANIZATII SOCIAL-POLITICE

Articolul 29. Suspendarea activitatii partidelor si altor organizatii social-politice

Ministerul Justitiei va suspenda activitatea partidului sau a altei organizatii social-politice in cazul in care acestea au incalcat Constitutia.

In acest caz Ministerul Justitiei va informa in scris organele de conducere ale partidului respectiv indicind incalcarile prevederilor legii si stabilind termenul pentru inlaturarea lor.

In perioada campaniilor electorale activitatea partidelor si altor organizatii social-politice poate fi suspendata numai de catre Curtea Suprema de Justitie.

In timpul suspendarii activitatii partidului sau a altei organizatii social-politice, acestora li se interzice sa se foloseasca de mijloacele de informare in masa, sa faca propaganda si agitatie, sa efectueze operatiuni bancare sau alte operatiuni legate de bunuri, precum si sa participe la alegeri.

Dupa inlaturarea contraveniilor, partidul, alta organizatie social-politica informeaza despre aceasta Ministerul Justitiei, care in termen de 5 zile, autorizeaza reluarea activitatii partidului, altei organizatii social-politice.

Activitatea partidului sau a altei organizatii social-politice poate fi suspendata pe un termen de pina la sase luni. In cazul in care nu se vor inlatura incalcarile prevederilor legii sau pe parcursul unui an, din ziua suspendarii, se comit din nou incalcarile ale legii, activitatea se suspenda pentru un an de zile.

Articolul 30. Incetarea activitatii partidului sau a altei organizatii social-politice

Un partid sau alta organizatie social-politica isi inceteaza activitatea in cazul:

- 1) autodizolvarii conform prevederilor statutare;
- 2) dizolvarii prin hotarire a Curtii Supreme de Justitie;
- 3) constatarii neconstitutionalitatii partidului sau a altei organizatii social-politice prin hotarirea Curtii Constitutionale.

Autoritatea care a adoptat decizia privind dizolvarea partidului sau altei organizatii social-politice este obligata sa informeze neintirziat despre aceasta Ministerul Justitiei, care va consemna in Registrul partidelor si altor organizatii social-politice intrarea partidului, altei organizatii social-politice in faza de lichidare.

In cazurile specificate la alin. 1 pct. 2) si 3), Ministerul Justitiei, in scopul executarii hotaririi instantei respective, va crea o comisie de lichidare a partidului sau a altei organizatii social-politice.

Un partid sau alta organizatie social-politica isi inceteaza existenta numai dupa finalizarea procedurii de lichidare si radierea sa din Registrul partidelor si altor organizatii social-politice.

Dupa incetarea activitatii, bunurile partidului sau altei organizatii social-politice vor fi folosite pentru realizarea scopurilor statutare sau in scopuri filantropice.

Articolul 31. Procedura de lichidare a partidului sau altei organizatii social-politice

Lichidarea partidului sau altei organizatii social-politice potrivit articolului 30 punctul 1) se efectueaza de catre organul sau permanent de conducere ori de catre persoanele desemnate de congres, conferinta.

In hotarirea de lichidare a partidului sau altei organizatii social-politice se stabilesc procedura si termenul in care se va efectua lichidarea, termenul-limita pina la care creditorii isi pot prezenta creantele, care trebuie sa fie de cel putin 30 de zile de la data publicarii acestei hotariri in Monitorul Oficial al Republicii Moldova, precum si destinatia bunurilor ramase dupa lichidare.

Daca lichidarea partidului sau altei organizatii social-politice se efectueaza potrivit articolului 30 punctul 2), lichidatorii vor fi numiti prin hotarirea de lichidare.

Odata cu numirea lichidatorilor, mandatul organelor partidului sau altei organizatii social-politice inceteaza.

Lichidatorii sint obligati sa indeplineasca toate cerintele prevazute de prezenta lege referitor la publicarea avizului privind lichidarea partidului sau altei organizatii social-politice. Avizul privind lichidarea va cuprinde:

numele lichidatorilor si sediul partidului sau altei organizatii social-politice;

procedura si termenul in care se va efectua lichidarea, termenul-limita pina la care creditorii isi pot prezenta creantele;

invitatie creditorilor pentru a prezenta dovezi referitor la creantele lor. Creditorii cunoscuti vor fi invitati prin notificari individuale.

Dupa desemnarea lichidatorilor, acestia sint obligati sa intocmeasca neintirziat lista de inventariere a bunurilor partidului sau altei organizatii social-politice, cu indicarea exacta a activelor si pasivelor, lista care va fi semnata de catre lichidatori si conducatorii organului permanent de conducere.

Lichidatorii sint obligati sa continue operatiunile in curs, sa execute creantele creditorilor, iar daca numerarul este insuficient pentru achitarea tuturor datoriilor, ei sint in drept sa vinda bunurile partidului, altei organizatii social-politice.

Pentru prejudiciile cauzate prin culpa lor, lichidatorii poarta raspundere atit fata de partidul sau organizatia social-politica, cit si fata de terti.

Dupa incheierea procedurii de lichidare a partidului sau altei organizatii social-politice, lichidatorii sint obligati sa intocmeasca bilantul de lichidare si sa-l prezinte spre aprobare Ministerului Justitiei si organelor inspectoratului fiscal, precum si sa-l publice in Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Activele, ramase dupa executarea tuturor creantelor creditorilor, vor fi utilizate in scopurile prevazute de statut sau de hotarirea de lichidare.

In toate cazurile de lichidare a partidului sau altei organizatii social-politice, pentru efectuarea inscrierii respective in Registrul partidelor si altor organizatii social-politice, lichidatorii prezinta Ministerului Justitiei urmatoarele documente:

cererea cu privire la radierea partidului sau altei organizatii social-politice din Registrul partidelor si altor organizatii social-politice;

certificatul de inregistrare (in original);

documentul ce confirma achitarea in intregime a platilor la bugetul de stat, eliberat de inspectoratul fiscal;

documentele de constituire (in original);

actul despre predarea spre nimicire a stampilelor, eliberat de organul imputernicit de politie;

copia de pe avizul despre lichidarea partidului sau altei organizatii social-politice, publicat in Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Obligatiile lichidatorilor inceteaza numai dupa incheierea tuturor operatiilor financiar-bancare.

Articolul 32. Dizolvarea sanctionara

Partidul sau alta organizatie social-politica poate fi dizolvat prin hotarirea Curtii Supreme de Justitie, in baza demersului Ministerului Justitiei, in cazul cind dupa suspendarea repetata pe parcursul unui an se comit incalcarile ale Constitutiei sau ale prezentei legi.

Procurorul republicii are dreptul de a cere suspendarea activitatii si dizolvarea oricarui partid sau organizatii social-politice, motivindu-si cererile adresate Curtii Supreme de Justitie.

Articolul 33. Modul de atacare

Refuzul de inregistrare a statutului partidului sau altei organizatii social-politice poate fi atacat la Curtea Suprema de Justitie, care va examina plingerea in termen de cinci zile pe calea procedurii judiciare speciale.

Decizia privind suspendarea activitatii partidului sau altei organizatii social-politice poate fi atacata la Curtea Suprema de Justitie, care va examina plingerea in termen de cinci zile.

VI. DISPOZITII FINALE

Articolul 34. Dreptul la legaturi internationale

Partidele si alte organizatii social-politice au dreptul in conformitate cu statutul lor si cu prevederile prezentei legi, sa intre in asociatii internationale, sa intretina legaturi directe si relatii internationale, sa incheie acorduri.

Articolul 35. Aplicarea normelor tratatelor internationale

In cazul in care tratatul international la care a aderat Republica Moldova prevede norme ce difera de cele din prezenta lege, se aplica normele tratatului international.

PRESEDINTELE

REPUBLICII MOLDOVA

Mircea SNEGUR

Chisinau, 17 septembrie 1991.
Nr. 718-XII.

Anexa O Hotărîri ale Curții Constituționale

HOTARIREA CURTII CONSTITUTIONALE

cu privire la controlul constitutionalitatii unor
prevederi din Codul electoral si a Hotaririi

Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998

Nr.15 din 27.05.98

Monitorul Oficial al R.Moldova nr.54-55 din 18.06.1998

In numele Republicii Moldova

Curtea Constitutionala in componenta:

Pavel BARBALAT - presedinte

Nicolae CHISEEV - judecator

Mihai COTOROBAI - judecator-raportor

Constantin LOZOVANU - judecator

Gheorghe SUSARENCO - judecator-raportor

Ion VASILATI - judecator-raportor

cu participarea Alionei Balaban, grefier, reprezentantilor

Presedintelui - dl Mihai Petrachi, consilier prezidential, deputat in Parlament, dna Raisa Grecu, sefa Serviciului acte ale Presedintelui Republicii Moldova, deputatului Parlamentului de legislatura a XIII-a Fiodor Angheli, in lipsa reprezentantului Parlamentului legal citat, in conformitate cu art. 135 alin.(1) lit.a) din Constitutie, a examinat in sedinta plenara publica dosarul privind controlul constitutionalitatii unor prevederi din Codul electoral, adoptat de catre Parlament la 21 noiembrie 1997, si a Hotaririi Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998.

Temei pentru examinarea dosarului au servit sesizarile Presedintelui Republicii Moldova si deputatilor in Parlamentul de legislatura a XIII-a Fiodor Angheli si Aurel Cepoi, acceptate spre examinare in fond, conexe intr-un singur dosar si incluse in ordinea de zi prin decizia Curtii Constitutionale din 16 aprilie 1998.

In procesul examinarii preliminare a sesizarilor in cauza Curtea Constitutionala a solicitat puncte de vedere Parlamentului, Guvernului si Curtii Supreme de Justitie.

Examinind materialele dosarului si audiind argumentele partilor expuse in cadrul sedintei,

Curtea Constitutionala

a c o n s t a t a t :

La 21 noiembrie 1997 Parlamentul a adoptat Codul electoral, care stabileste modul de organizare si desfasurare a alegerilor Parlamentului, pentru functia de Presedinte al Republicii Moldova si pentru autoritatile administratiei publice locale, precum si modul de organizare si desfasurare a referendumurilor. La 18 februarie 1998 Parlamentul a adoptat Hotarirea nr. 1508-XIII "Privind asigurarea unitatii aplicarii unor prevederi din Codul electoral pe intreg teritoriul republicii in campania electorala, la numararea si atribuirea mandatelor, la confirmarea rezultatelor alegerilor in Parlamentul de legislatura a XIV-a". Prin hotarirea mentionata, Parlamentul a interpretat prevederile art. 13 alin.(3) din Codul electoral, stabilind ca in cazul in care functia detinuta de candidat se afla in stare de incompatibilitate cu functia de deputat in Parlament la care candideaza, candidatul isi suspenda, pe durata campaniei electorale, de la data inregistrarii sale de catre Comisia Electorala Centrala si pina in ziua votarii sau pina la data excluderii lui din alegeri, activitatea in functia pe care o detine.

Parlamentul, de asemenea, a interpretat prevederile art. 86 si 87 din Codul electoral, statuind ca in operatia de atribuire a mandatelor Comisia Electorala Centrala include doar concurentii electorali, inclusiv candidatii independenti, care in cadrul alegerilor parlamentare au obtinut mai mult de patru la suta din voturile valabil exprimate in ansamblu pe tara.

In sesizarea Presedintelui Republicii Moldova si in cele ale deputatilor in Parlament Fiodor Angheli si Aurel Cepoi se sustine ca prevederile art. 86 si 87 din Codul electoral, prin care pentru candidatii independenti este stabilit pragul electoral de 4% drept conditie pentru includerea lor in operatia de atribuire a mandatelor parlamentare, contravin dispozitiilor art. 2 alin.(1), art. 16 alin.(2), art. 38, 54, 61 alin.(1) si (2), art. 66 lit.c), art. 72 alin.(2) lit.c) din Constitutie, precum si normelor consfintite in Declaratia Universala a Drepturilor Omului, in Pactul International cu privire la Drepturile Civile si Politice si in Documentul Reuniunii de la Copenhaga a

Conferinței pentru dimensiunea umană a C.S.C.E. în toate cele trei sesizări neconstituționalitatea pragului electoral pentru candidații independenți se argumentează prin faptul că:

a) în practica țărilor care aplică sistemul electoral proporțional cu o singură circumscripție electorală națională nu au fost înregistrate cazuri de stabilire a pragului electoral pentru candidații independenți;

b) stabilirea acestui prag electoral îngrădește dreptul constituțional al cetățeanului de a solicita funcții politice sau publice;

c) pentru obținerea unui mandat de deputat în Parlament un candidat independent are nevoie de 4 ori mai multe voturi valabile decât un candidat de pe listele partidelor sau blocurilor electorale.

DL Fiodor Angheli a sesizat Curtea Constituțională și asupra neconstituționalității prevederilor art. 73 alin.(2) din Codul electoral, potrivit cărora alegerile Parlamentului se efectuează într-o singură circumscripție electorală națională, precum și a prevederilor art. 203 din Codul electoral, care stipulează că Codul intră în vigoare la data publicării și se aplică de la data adoptării lui. Autorul sesizării consideră că alegerile Parlamentului într-o singură circumscripție electorală națională nu garantează alegerea în Parlament a reprezentanților Gagauziei (Gagauz-Yeri), prin urmare, se încalcă prevederile art. 16 alin.(2), 38 și 39 din Constituție, precum și prevederile actelor internaționale privind apararea minorităților naționale.

După părerea autorului sesizării, clauzele cuprinse în art. 203 din Codul electoral contravin art. 76 din Constituție, deoarece prevăd aplicarea Codului electoral nu din momentul intrării lui în vigoare, ci de la data adoptării.

În sesizarea Președintelui Republicii Moldova se menționează că sînt neconstituționale și prevederile art. 13 alin.(3) din Codul electoral, conform cărora, în cazul în care candidatul se află în stare de incompatibilitate cu funcția la care candidează, acesta își suspendă, pe durata campaniei electorale, activitatea în funcția pe care o deține. În sesizare se afirmă că, potrivit art. 70 alin.(1) și (2) din Constituție, incompatibilitatea se referă la calitatea de deputat în Parlament, și nu la statutul de candidat pentru alegerile de deputați.

Concomitent, șeful statului solicită recunoașterea neconstituționalității Hotărîrii Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998, invocînd argumentul că legiuitorul a interpretat prevederile art. 13 alin.(3) și ale art. 86 și 87 din Codul electoral, care este lege organică. Acest lucru urma să fie făcut printr-o lege, și nu prin hotărîre, se subliniază în sesizare.

Examinînd sesizarea Președintelui Republicii Moldova și cele ale deputaților Fiodor Angheli și Aurel Cepoi, punctele de vedere ale Parlamentului, Guvernului și Curții Supreme de Justiție, precum și concordanța dintre textele legale, ce fac obiectul sesizărilor, și dispozițiile constituționale, Curtea Constituțională reține următoarele:

1. Conform art. 2 alin.(1) din Constituție, suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Legea Supremă. Una din formele principale de exercitare de către poporul Republicii Moldova a suveranității naționale este participarea, potrivit art. 38 din Constituție, la alegerea Parlamentului. Este de remarcat că procedurile electorale, așa cum demonstrează practica internațională și cea națională, sînt reglementate, de regulă, nu în textele constituțiilor, ci pe cale legislativă. Art. 61 din Constituție statuează expres că Parlamentul este ales prin vot universal, egal, secret și liber exprimat, în baza legii electorale organice. Prin urmare, Parlamentul este în măsură să adopte orice tip de scrutin sau modalitate de atribuire a mandatelor de deputat. Rămîne la discreția organului legislativ să decida care sistem electoral să fie aplicat, majoritar, proporțional sau mixt, și care să fie pragul electoral pentru concurenți în vederea includerii lor în operația de atribuire a mandatelor. Opțiunea pentru o variantă sau alta și consfîntirea ei în legea electorală depinde de situația social-politică din țară, de nivelul de dezvoltare al sistemului politic din societate.

Curtea Constituțională consideră că alegerile constituie nu numai un mijloc de exercitare de către cetățeni a drepturilor lor politice, consacrate de Constituție, ci și un mijloc de dotare a instituțiilor unui stat democratic cu o capacitate coerentă de expresie, pentru a face

posibila organizarea unor centre de decizie politica, eficiente si in masura sa imprime activitatii de stat o orientare general nefragmentata.

Deci, aplicarea sistemului electoral proportional cu pragul de 4%, inclusiv pentru candidatii independenti, dupa cum prevad art. 86 si 87 din Codul electoral, prin sine insasi nu contravine Constitutiei.

Pragul electoral este axat in principiu pe ideea ca la guvernare trebuie sa aiba acces partidele politice care se bucura de o anumita credibilitate in masa electoratului sau pe ideea maturitatii politice si civice a candidatilor, precum si pe alte considerente ce tin de contextul socio-politic concret.

Curtea Constitutionala, de asemenea, nu poate retine argumentele formulate in sesizari ca in practica tarilor care aplica sistemul electoral proportional cu o singura circumscriptie electorala nationala nu au fost inregistrate cazuri de stabilire a pragului electoral pentru candidatii independenti. Dupa cum s-a mentionat deja, statul aplica legal un anumit tip de scrutin pornind de la nivelul dezvoltarii sistemului politic al societatii, de la problemele pe care si le propune pentru solutionare si de la alte circumstante. Aceasta este o chestiune de oportunitate politica.

Pragul electoral de 4%, stabilit pentru candidatii independenti, nu ingradeste, dupa cum se sustine in sesizari, dreptul constitutional al cetateanului de a solicita functii politice sau publice cu titlu individual si nu incalca principiul egalitatii votului exprimat. Art.38 alin.(3) din Constitutie garanteaza cetatenilor Republicii Moldova dreptul de a fi alesi in conditiile legii, inclusiv in organul reprezentativ suprem, si nu alegerea ca atare. Astfel, dreptul constitutional de a fi alesi in Parlamentul de legislatura a XIV-a (22 martie 1998), in afara de partidele politice si blocurile electorale, si l-au exercitat 60 de candidati independenti.

Cit priveste afirmatia expusa in sesizari ca pragul electoral pentru candidatii independenti incalca principiul egalitatii votului, este de mentionat ca egalitatea votului nu are nici o legatura cu faptul ca concurentii electorali nu au intrunit numarul necesar de voturi.

Din cele aratate rezulta ca prevederile art. 86 si 87 din Codul electoral nu contravin dispozitiilor art. 2 alin.(1), art. 16 alin.(2), art.

38, 39 si art. 61 din Constitutie privind suveranitatea si puterea de stat, egalitatea in fata legii, dreptul de vot si dreptul de a fi ales, dreptul la administrare si alegerea Parlamentului. Prevederile art. 86 si 87 din Codul electoral nu contravin nici normelor consfintite in Declaratia Universala a Drepturilor Omului si Pactul International cu privire la Drepturile Civile si Politice.

Avind in vedere considerentele expuse mai sus, nu pot fi recunoscute neconstitutionale nici prevederile art.73 alin.(2) din Codul electoral, conform carora alegerile Parlamentului se efectueaza intr-o singura circumscriptie electorala nationala. Argumentul invocat de autorul sesizarii Fiodor Angheli ca Codul electoral nu garanteaza alegerea in Parlament a reprezentantilor Gagauziei (Gagauz-Yeri) nu poate fi retinut, deoarece este neconvingator. Alegerile pentru Parlamentul de legislaturile a XIII-a si a XIV-a, efectuate intr-o singura circumscriptie electorala nationala, demonstreaza ca in organul legislativ au fost alesi si reprezentanti ai minoritatilor nationale, inclusiv gagauzi.

Este adevarat ca in literatura de specialitate alegerile intr-o singura circumscriptie electorala nationala sint tratate neunivoc, inasa trebuie remarcat ca sint tratate neunivoc, de fapt, toate tipurile de sisteme electorale practicate in regimurile constitutionale, relevindu-se avantajele si dezavantajele lor, dar acest lucru nu poate servi ca argument pentru a declara neconstitutionale prevederile art. 73 alin.(2)) din Codul electoral.

3. Curtea Constitutionala, de asemenea, considera ca restrictia prevazuta de art. 13 alin.(3) din Codul electoral pentru candidatii care se afla in stare de incompatibilitate cu functia la care candideaza este conforma prevederilor art. 16 alin.(2), art. 39 alin.(3) si art. 54 din Constitutie, intrucit ar fi contrar moralei publice, in general, si deontologiei electorale, in special, ca o anumita categorie de persoane, in virtutea functiilor pe care le detin, sa poata influenta optiunea electoratului. in aceste conditii, sansele egale ale candidatilor pentru alegerile de deputati ar fi serios compromise. Mai mult ca atat, unele functii, pentru care se instituie aceasta restrictie, presupun incadrarea directa a celor care le detin in procesul organizarii si

desfasurarii alegerilor, cum ar fi, spre exemplu, cele de ministru, sef al administratiei publice locale etc. Prin urmare, argumentul din sesizarea sefului statului ca in art.70 din Constitutie se are in vedere incompatibilitatea cu functia de deputat in Parlament, si nu cu statutul de candidat la mandatul de deputat in organul reprezentativ suprem, nu poate fi acceptat.

4. Nu se poate cadea de acord nici cu punctul de vedere al Presedintelui Republicii Moldova, potrivit caruia hotarirea Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998 contravine art. 61 alin.(2) si art. 66 lit.c) din Constitutie.

Potrivit art. 66 lit.c) din Legea Suprema, una din atributiile de baza ale Parlamentului este interpretarea legilor si asigurarea unitatii reglementarilor legislative pe intreg teritoriul tarii. Prin Hotarirea nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998, contestata in sesizare, Parlamentul a interpretat dispozitiile art. 13 alin.(3), art. 86 si 87 din Codul electoral, ceea ce nu excede atributiilor sale constitutionale. Din textul hotaririi respective a Parlamentului reiese ca organul reprezentativ suprem nu a modificat si nu a completat Codul electoral, ci a interpretat unele prevederi din el. Or, adoptarea unor acte prin care se interpreteaza o lege este competenta exclusiva a Parlamentului.

5. Totodata, Curtea Constitutionala, efectuind controlul constitutionalitatii Codului electoral in ansamblu, a constatat ca unele norme nu sint in deplina concordanta cu dispozitiile Legii Supreme.

Art. 39 alin.(6) din Codul electoral prevede ca alegatorul poate fi inscris numai intr-o singura lista electorala si la o singura sectie de votare pe baza vizei de resedinta. Sintagma "pe baza vizei de resedinta" contravine art. 38 alin.(2) din Constitutie, potrivit caruia cetatenii Republicii Moldova au dreptul de vot, si deci de a fi inscrisi in listele electorale, de la virsta de 18 ani, exceptie facind cei pusi sub interdictie in modul stabilit de lege. Cit priveste interdictiile cuprinse in art. 13 alin.(1) lit.a), b) si c) din Codul electoral, ele sint exhaustive. Legea nu recunoaste lipsa vizei de resedinta ca restrictie pentru a fi inscris in listele electorale. in afara de aceasta, asa-numita "viza de resedinta" a fost recunoscuta

neconstitutionala prin Hotarirea Curtii Constitutionale nr. 16 din 19 mai 1997* .

-----
* "Monitorul Oficial al Republicii Moldova" nr. 37 din 5 iunie 1997, art. 19.

6. In conformitate cu art. 142 alin.(3) din Codul electoral, problemele supuse referendumului republican se avizeaza in prealabil de catre Curtea Constitutionala, la solicitarea organului care declara referendumul. Aceasta clauza din Codul electoral contravine vedit art. 135 alin.(1) lit. d) din Constitutie, potrivit caruia Curtea Constitutionala confirma rezultatele referendumurilor republicane. Curtea Constitutionala se poate pronunta asupra problemelor supuse referendumului republican numai dupa incheierea referendumului, si nu in prealabil.

7. Art. 142 alin. (4) din Codul electoral stipuleaza ca actele adoptate prin referendum republican au putere juridica suprema, nu necesita confirmare si sint executorii pe intreg teritoriul Republicii Moldova.

Curtea Constitutionala constata ca sintagma "nu necesita confirmare" din articolul mentionat, de asemenea, contravine art. 135 alin. (1) lit.d) din Constitutie. intrucit una din atributiile Curtii onstitutionale este confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane, actele adoptate prin referendum pot avea putere juridical numai in cazul in care unica autoritate de jurisdictie constitutionala confirma rezultatele referendumului republican.

8. In conformitate cu dispozitiile art. 203, Codul electoral intra in vigoare la data publicarii si se aplica de la data adoptarii. Curtea Constitutionala constata ca sintagma "... si se aplica de la data adoptarii" din art. 203 din Codul electoral intra in contradictie cu dispozitiile art. 76 din Constitutie. Legea Parlamentului intra in vigoare la data publicarii sau la data prevazuta in textul ei, nepublicarea legii atrage inexistenta acesteia. Codul electoral a fost adoptat de catre Parlament la 21 noiembrie 1997 si publicat in "Monitorul Oficial al Republicii Moldova" nr. 81 din 8 decembrie

1997. Prin urmare, Parlamentul a dispus aplicarea unei legi organice inexistente. Pentru considerentele expuse, in temeiul art. 135 alin. (1) lit.a) din Constitutie, art. 6 alin.(3) si art. 62 lit. a) din Codul juridictiei constitutionale,
Curtea Constitutionala

HOTARASTE:

1. Prevederile art. 13 alin.(3), art. 73 alin. (2), art. 86 si 87 din Codul electoral, precum si Hotarirea Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998 "Privind asigurarea unitatii aplicarii unor prevederi din Codul electoral pe intreg teritoriul republicii in campania electorala, la numararea si atribuirea mandatelor, la confirmarea rezultatelor alegerilor in Parlamentul de legislatura a XIV-a" sint constitutionale.

2. Declara neconstitutionale:

- sintagma "pe baza vizei de resedinta" din art. 39 alin. (6) din Codul electoral;

- prevederile art. 142 alin.(3) din Codul electoral;

- sintagma "nu necesita confirmare" din art. 142 alin.(4) din Codul electoral;

- sintagma "si se aplica de la data adoptarii" din art. 203 din Codul electoral.

3. Prezenta hotarire este definitiva, nu poate fi supusa nici unei cai de atac, intra in vigoare la data adoptarii si se publica in "Monitorul Oficial al Republicii Moldova".

PRESEDINTELE

CURTII CONSTITUTIONALE

Pavel BARBALAT

Chisinau, 27 mai 1998.

Nr. 15.

OPINIE SEPARATA

Potrivit art. 27 alin. (5) din Legea cu privire la Curtea Constitutionala, imi expun parerea asupra dosarului in cauza.

1. Curtea Constitutionala a recunoscut drept constitutionale dispozitiile Codului electoral, care prevad:

- in cazul in care candidatul se afla in stare de incompatibilitate cu functia la care candideaza, acesta isi suspenda, pe durata campaniei electorale, activitatea in functia pe care o detine (art. 13 alin. (3);

- alegerile Parlamentului se efectueaza intr-o singura circumscripție electorala nationala, in care se aleg 101 deputati (art.73 alin. (2);

- Comisia Electorala Centrala totalizeaza numarul de voturi obtinut de fiecare concurent electoral cu scopul de a stabili daca acestia au obtinut cel puțin patru la suta din voturile valabil exprimate pe intreaga tara.

Concurentii electorali care au obtinut mai puțin de patru la suta din voturile valabil exprimate in ansamblu pe tara se exclud, prin hotarirea Comisiei Electorale Centrale, din operatia de atribuire a mandatelor (art. 86 alin. (2);

- numararea mandatelor obtinute de concurentii electorali (art. 87).

De asemenea, a fost recunoscuta constitutionala Hotarirea Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998 "Privind asigurarea unitatii aplicarii unor prevederi din Codul electoral pe intreg teritoriul republicii in campania electorala, la numararea si atribuirea mandatelor, la confirmarea rezultatelor alegerilor in Parlamentul de legislatura a XIV-a".

Tin sa-mi exprim dezacordul in legatura cu punctul 1 din partea rezolutiva a hotaririi Curtii Constitutionale, in care sint recunoscute drept constitutionale prevederile art. 73 alin. (2), art. 86 si 87 din Codul electoral, precum si Hotarirea Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998.

Teza principala din partea argumentorie a hotaririi se rezuma la faptul ca alegerea unei variante sau alta a sistemului electoral este, dupa cum considera Curtea Constitutionala, competenta legiuitorului.

Pornind de la aceste considerente, Curtea Constitutionala a ajuns la concluzia ca statuarea de catre legiuitor in Codul electoral a sistemului electoral proportional cu pragul de patru la suta din numarul de voturi valabil exprimate, inclusiv pentru candidatii independenti, prin sine insasi nu contravine Constitutiei.

Este indiscutabil ca alegerea procedurilor electorale si consfintirea lor in Codul electoral constituie competenta legiuitorului.

Aceasta competenta a legiuitorului trebuie sa raspunda, insa, exigentelor de armonizare a legilor adoptate in acest scop, in primul rind bazelor orinduirii constitutionale, si in al doilea rind - principiilor constitutionale de structurare a organelor reprezentative si executive ale puterii de stat. Constitutia nu permite abaterea sau renuntarea la aceste principii. Abordate in context, principiile in cauza sint chemate sa fie o garantie a faptului ca vointa poporului constituie baza puterii de stat (art. 38 alin. (1) din Constitutie). In virtutea celor expuse, Curtea Constitutionala urma sa aprecieze constitutionalitatea prevederilor art. 73 alin. (2), art. 86 si 87 din Codul electoral si a Hotaririi Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998, lucru pe care nu l-a facut.

2. In sesizari sint aduse argumente si despre incalcarea dispozitiilor constitutionale generale referitoare la alegeri, care, de asemenea, nu au fost luate in considerare.

In cadrul sedintei Curtii Constitutionale s-a mentionat in repetate rinduri ca o serie de prevederi ale Codului electoral sint intr-atit de imperfecte, incit aplicarea lor implica incalcarea grava a drepturilor si libertatilor constitutionale ale cetatenilor.

Dupa parerea deputatului in Parlamentul de legislatura a XIII-a Fiodor Angheli, unul din autorii sesizarii, Codul electoral, adoptat in luna martie 1997, in general, si prevederile despre efectuarea alegerilor Parlamentului intr-o singura circumscriptie electorala nationala, cu 101 mandate, dispozitia privind pragul electoral de patru procente din numarul de voturi valabil exprimate atit pentru partide, cit si pentru candidatii independenti, in particular, contravin intereselor legitime ale majoritatii alegatorilor, fapt pe care il denota rezultatele alegerilor: in actualul Parlament circa 30 procente din

numarul deputatilor sint deputati din Parlamentul de legislatura anterioara, in special locuitori ai orasului Chisinau. Peste 20 de raioane ale tarii nu au reprezentantii lor. Rezultatele alegerilor denota, de asemenea, faptul ruperii legaturilor intre alegatori si deputati, lipsa responsabilitatii deputatilor in fata alegatorilor. A raspunde in fata "intregului popor" inseamna a nu raspunde in fata nimanui.

Daca e sa ne calauzim de prevederile art. 73 alin. (2) din Codul electoral, potrivit carora alegerile Parlamentului se efectueaza intr-o singura circumscriptie electorala nationala, aceasta ar conduce iminent la aceea ca din momentul alegerii candidatului in functia de deputat situatia sa din punctul de vedere al raspunderii pentru cuvintele si actiunile sale se schimba radical, deoarece alegatorii nu dispun de o posibilitate reala de a se intilni cu deputatul ales, de a controla si de a aprecia activitatea lui.

Curtea Constitutionala nu a dat aprecierea cuvenita prevederilor enumerate mai sus.

3. In hotarirea sa, pronuntata pe marginea dosarului in cauza, Curtea Constitutionala face referire la faptul ca pragul electoral de patru procente, stabilit pentru candidatii independenti, nu ingradeste, dupa cum se sustine in sesizari, dreptul constitutional al cetateanului de a solicita functii politice sau publice si nu incalca principiul egalitatii votului exprimat. Aceasta pozitie nicidecum nu poate fi acceptata.

Argumentele aduse de autorii sesizarii privind pragul electoral de patru procente, stabilit pentru candidatii independenti, se refera nu la dreptul de a fi alesi, ci la modalitatea de totalizare a rezultatelor alegerii. Instituirea pragului electoral de patru procente a pus intr-o situatie inegala candidatii independenti in comparatie cu candidatii de pe listele partidelor, ceea ce a condus la incalcarea principiului egalitatii tuturor in fata legii (art. 19 alin. (2) din Constitutie).

Din cele expuse rezulta ca prevederile art. 73 alin. (2), art. 86 si 87 din Codul electoral, precum si Hotarirea Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998, prin continutul lor, nu corespund Constitutiei.

JUDECATOR

AL CURTII CONSTITUTIONALE

Nicolae CHISEEV

HOTARIREA CURTII CONSTITUTIONALE

privind controlul constitutionalitatii unor prevederi
din Legea nr. 430-XIII din 19 aprilie 1995 "Despre statutul
consilierului in consiliul local"* si din Codul electoral**

Nr.43 din 27.07.99

Monitorul Oficial al R.Moldova nr.83-86 din 05.08.1999

In numele Republicii Moldova,

Curtea Constitutionala in componenta:

Pavel BARBALAT - presedinte

Mihai COTOROBAI - judecator

Constantin LOZOVANU - judecator

Gheorghe SUSARENCO - judecator

Ion VASILATI - judecator-raportor

cu participarea Tatianeii Berladean, grefier, Valeriu Pascari,
Procuror General-adjunct, reprezentantul Procurorului General
Valeriu Catana, autorul sesizarii, Radu Turcanu, consultant superior in
Directia juridica a Aparatului Parlamentului, reprezentantul
Parlamentului, conducindu-se dupa art. 135 alin. (1) lit. a) din
Constitutie si art. 4 alin. (1) lit. a) din Legea cu privire la Curtea
Constitutionala, a examinat in sedinta plenara publica dosarul
privind controlul constitutionalitatii prevederilor art. 33 din Legea nr.
430-XIII din 19 aprilie 1995 "Despre statutul consilierului in consiliul
local" si art. 46 alin. (6) din Codul electoral, adoptat prin Legea nr.
1381-XIII din 21 noiembrie 1997.

Temei pentru examinarea dosarului a servit sesizarea Procurorului
General Valeriu Catana, prezentata in conformitate cu art. 24 si 25 din
Legea cu privire la Curtea Constitutionala.

Prin decizia Curtii Constitutionale din 25 mai 1999 sesizarea a fost
acceptata spre examinare in fond si inregistrata in ordinea de zi.

Examinind materialele dosarului, punctele de vedere solicitate
Presedintelui Republicii Moldova, Curtii Supreme de Justitie, Comisiei
juridice, pentru numiri si imunitati a Parlamentului, Ministerului
Afacerilor Interne, audiind informatia prezentata de judecatorul-
raportor si argumentele expuse de parti in proces,

Curtea Constitutionala

a c o n s t a t a t :

La 19 aprilie 1995 Parlamentul a adoptat Legeanr. 430-XIII "Despre
statutul consilierului in consiliul local". Potrivit art. 33 si 34 din Legea
mentionata, consilierii in consiliile locale de toate nivelurile se bucura
de imunitate in teritoriul consiliului respectiv, ei nu pot fi arestati, trasi
la raspundere penala sau administrativa fara acordul consiliilor din
care fac parte. Pentru consilieri, in cazul comiterii de catre ei a unor
infractiuni sau contraventii administrative, legea precitata, prin art.
35-37, prevede o procedura speciala de tragere la raspundere penala sau
administrativa.

Conform legislatiei in vigoare, se bucura de imunitate si concurentii
electorali: candidatii pentru functia de Presedinte al Republicii
Moldova, candidatii pentru functia de deputat in Parlament, precum si
persoanele care candideaza pentru functia de primar sau de consilier in
consiliile locale.

In conformitate cu prevederile art. 46 alin. (6) din Codul
electoral, candidatii enumerati mai sus nu pot fi trasi la raspundere
penala, arestati, retinuti sau supusi unor sanctiuni administrative fara
consimtamintul organului electoral care i-a inregistrat, cu exceptia
cazurilor de infractiune flagranta.

La 19 mai 1999 Procurorul General a sesizat Curtea Constitutionala
asupra neconstitutionalitatii art. 33 din Legea nr. 430-XIII din 19
aprilie 1995 si art. 46 alin. (6) din Codul electoral, prin care se
acorda imunitate consilierilor in consiliile locale si concurentilor
electorali (candidatilor) in alegerile prezidentiale, parlamentare si
locale. In sesizare se sustine ca prevederile in cauza contravin
dispozitiilor art. 16 si 20 din Constitutie, deoarece ingradesc accesul
liber la justitie si nu sint in concordanta cu principiul constitutional
privind egalitatea cetatenilor Republicii Moldova in fata legii si a
autoritatilor publice.

Examinind sesizarea Procurorului General si raportind textele legale
contestate la dispozitiile Legii Supreme, Curtea Constitutionala retine
urmatoarele:

Legea Suprema, prin art. 1 alin. (3), a proclamat Republica Moldova
stat de drept, democratic, in care dreptatea reprezinta o valoare

suprema si este garantata. Statul de drept nu inseamna numai o legalitate formala, care asigura regularitatea si coerenta in instaurarea si punerea in aplicare a ordinii democratice in tara, ci si o justitie bazata pe recunoasterea si deplina acceptare a personalitatii umane.

In conformitate cu art. 16 alin. (2) din Constitutie, toti cetatenii Republicii Moldova sint egali in fata legii si a autoritatilor publice, fara deosebire de rasa, nationalitate, origine etnica, limba, religie, sex, opinie, apartenenta politica, avere sau de origine sociala. Acest principiu il regasim si in alte dispozitii constitutionale privind drepturile si libertatile omului, care, potrivit art. 4 din Constitutie, se interpreteaza si se aplica in concordanta cu Declaratia Universala a Drepturilor Omului, cu pactele si cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. In acest context este de remarcat ca, potrivit Legii Supreme, se bucura de imunitate, ca ansamblu de drepturi specifice, numai Presedintele Republicii Moldova (art. 81) si deputatii in Parlament (art. 70). Pe teritoriul Republicii Moldova sint inviolabile, de asemenea, persoanele care fac parte din corpul diplomatic, care se bucura de protectie internationala (Conventia de la Viena cu privire la relatiile diplomatice din 18 aprilie 1961 si Conventia de la Viena cu privire la relatiile consulare din 24 aprilie 1963). Cit priveste consilierii in consiliile locale si concurentii electorali, nici Constitutia, nici normele internationale nu prevad pentru ei o protectie speciala in cauzl comiterii unor infractiuni sau contraventii.

Este de mentionat ca procedura ridicarii imunitatii consilierilor din consiliile locale este prevazuta in art. 36 si 37 din Legea nr. 430-XIII. Aceasta procedura presupune o analiza a faptelor penale sau contraventionale care i se incrimineaza consilierului, in care se au in vedere si probele aduse de el in apararea sa. Potrivit art. 46 alin. (6) din Codul electoral, o astfel de analiza trebuie sa faca si organul electoral in privinta candidatului inregistrat. Din cele aratate rezulta ca autoritatile judiciare competente sint in drept sa trimita in judecata consilierul sau candidatul desemnat in alegeri pentru fapte penale sau contraventionale numai cu acordul consiliilor locale sau organelor electorale. Din normele care fac obiectul sesizarii reiese ca consiliile

locale si organele electorale sint abilitate, de fapt, cu atributii caracteristice doar instantelor judecatoresti, ceea ce contravine art. 114 si 115 din Constitutie, care stipuleaza ca in Republica Moldova justitia se infaptuieste in numele legii numai de instantele judecatoresti, prin Curtea Suprema de Justitie, prin Curtea de Apel, prin tribunale si judecatorii.

Curtea Constitutionala considera ca prevederile art. 33 din Legea nr. 430-XIII si art. 46 alin. (6) din Codul electoral contravin, de asemenea, normelor internationale recunoscute de Republica Moldova.

Astfel, art. 14 pct. 1 si pct. 3 lit. c) din Pactul international cu privire la drepturile civile si politice (16 decembrie 1966, New York) prevede ca toti oamenii sint egali in fata tribunalelor si curtilor de justitie si orice persoana acuzata de comiterea unei infractiuni penale are dreptul, in conditii de deplina egalitate, sa fie judecata fara o intirziere excesiva. Prin urmare, normele contestate in sesizare incalca dreptul consilierului si concurentului electoral la o judecata fara intirziere pentru faptele penale.

Infractiunile si contraventiile administrative, indiferent de statutul celui care le-a comis, atenteaza la personalitate, la drepturile si libertatile cetatenilor, la interesele legitime ale persoanelor fizice si juridice. Prevederile art. 36 din Legea nr. 430-XIII, potrivit carora consiliul local este in drept sa refuze tragerea consilierului la raspundere penala sau administrativa, ingradesc dreptul persoanelor care au suferit sau pot suferi in urma faptelor penale sau contraventionale de a obtine fara intirziere satisfactie efectiva din partea instantelor judecatoresti.

Curtea Constitutionala considera, de asemenea, ca retinerea, arestarea si tragerea la raspundere penala sau administrativa a unor persoane concrete, in conformitate cu legislatia in vigoare, nu contravin normelor constitutionale privind alegerile libere, libertatea votului si garantarea efectiva a vointei alegatorilor in alegerea reprezentantilor lor.

Pentru motivele aratate, in baza art. 6 alin. (3) din Codul jurisdictiei constitutionale, Curtea Constitutionala apreciaza drept

neconstitutionale si prevederile art. 34, 36 si 37 din Legea nr. 430-XIII din 19 aprilie 1995, care stabilesc procedura tragerii la raspundere penala sau administrativa a consilierului in consiliul local, deoarece constitutionalitatea acestor prevederi depinde in intregime de constitutionalitatea art. 33, contestat in sesizare.

Pentru considerentele expuse, conducindu-se dupa art.140 din Constitutie, art. 26 alin. (4) si (5) din Legea cu privire la Curtea Constitutionala, art. 62 si 68 din Codul juridictiei constitutionale,

Curtea Constitutionala

H O T A R A S T E:

1. Declara neconstitutionale:

a) prevederile art. 33, 34, 36 si 37 din Legea nr. 430-XIII din 19 aprilie 1995 "Despre statutul consilierului in consiliul local";

b) prevederile art. 46 alin. (6) din Codul electoral, adoptat prin Legea nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997.

2. Prezenta Hotarire este definitiva, nu poate fi supusa nici unei cai de atac, intra in vigoare la data adoptarii si se publica in "Monitorul Oficial al Republicii Moldova".

PRESEDINTELE

CURTII CONSTITUTIONALE

Pavel BARBALAT

Chisinau, 27 iulie 1999.

Nr. 43.

HOTARIREA CURTII CONSTITUTIONALE pentru controlul constitutionalitatii Hotaririi Parlamentului nr.432-XIV din 10 iunie 1999 "Privind asigurarea unitatii aplicarii unor prevederi ale Codului electoral"*

Nr. 61 din 16.11.99

Monitorul Oficial al R.Moldova nr.130-132 din 25.11.1999

In numele Republicii Moldova,

Curtea Constitutionala in componenta:

Pavel BARBALAT - presedinte

Nicolae CHISEEV - judecator

Mihai COTOROBAI - judecator

Constantin LOZOVANU - judecator

Gheorghe SUSARENCO - judecator-raportor

Ion VASILATI - judecator

cu participarea Luciei Popa, grefier, Alexandru Ohotnicov, sef-adjunct al Serviciului acte prezidentiale al Cabinetului Presedintelui Republicii Moldova, reprezentantul Presedintelui Republicii Moldova, autorul sesizarii, Ion Creanga, seful sectorului relatii cu autoritatile publice in Directia juridica a Aparatului Parlamentului, reprezentantul Parlamentului, conducindu-se dupa art. 135 alin. (1) lit. a) din Constitutie, art. 4 alin. (1) lit. a) si art. 31 alin. (1) din Legea cu privire la Curtea Constitutionala, a examinat in sedinta plenara publica dosarul pentru controlul constitutionalitatii Hotaririi Parlamentului nr. 432-XIV din 10 iunie 1999 "Privind asigurarea unitatii aplicarii unor prevederi ale Codului electoral".

Temei pentru examinarea dosarului a servit sesizarea Presedintelui Republicii Moldova, depusa la 21 iunie 1999, in conformitate cu art. 24 si 25 lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constitutionala.

Prin decizia Curtii Constitutionale din 27 iulie 1999 sesizarea a fost acceptata pentru examinare in fond si inscrisa in ordinea de zi. In procesul examinarii preliminara a sesizarii Curtea Constitutionala a solicitat puncte de vedere Parlamentului, Guvernului, Ministerului Justitiei, Academiei de Stiinte a Moldovei.

Examinind materialele dosarului, audiind informatia prezentata de judecatorul-raportor si argumentele expuse de parti,

Curtea Constitutionala

a c o n s t a t a t :

1. La 10 iunie 1999 Parlamentul a adoptat Hotarirea nr. 432-XIV "Privind asigurarea unitatii aplicarii unor prevederi ale Codului electoral", in preambulul careia se mentioneaza ca, in temeiul art. 91, 114, 136 si 199 din Codul electoral, Comisia Electorala Centrala si consiliile electorale de circumscriptie considera nevalabile respectiv:

- alegerile Parlamentului daca la ele au participat mai putin de 1/2 din numarul de persoane inscrise in listele electorale;
- alegerea Presedintelui Republicii Moldova daca la primul tur de scrutin au participat mai putin de 1/2, iar la al doilea tur mai putin de 1/3 din numarul de persoane inscrise in listele electorale;
- alegerile locale in unele circumscriptii daca la ele au participat mai putin de 1/3 din numarul de persoane inscrise in listele electorale;
- referendumul local daca la el a participat mai putin de jumatate din numarul cetatenilor inscrisi in listele electorale.

In scopul asigurarii unitatii aplicarii prevederilor Codului electoral, in temeiul art. 66 lit. c) din Constitutie, Parlamentul, in art. 1 din Hotarire, mentioneaza ca, pornind de la prevederile art. 59 alin. (1), art. 166 alin. (1) si art. 171 din Codul electoral, in cazul in care la referendumul republican (constitutional, legislativ, consultativ) au participat mai putin de 3/5 din numarul de persoane inscrise in listele electorale, Comisia Electorala Centrala declara referendumul republican nevalabil.

2. In sesizarea sa Presedintele Republicii Moldova releva ca Parlamentul prin Hotarirea nr. 432-XIV nu a interpretat unele prevederi ale Codului electoral, ci a introdus noi reglementari legislative, ceea ce contravine dispozitiilor art. 72 alin. (3) lit. b) din Constitutie. In opinia autorului sesizarii, art. 2 privind intrarea in vigoare a hotaririi la data adoptarii contravine art. 76 din Constitutie si Hotaririi Curtii Constitutionale nr. 20 din 29 aprilie 1999.

3. Curtea Constitutionala mentioneaza ca, in conformitate cu art. 66 lit. c) din Constitutie, Parlamentul interpreteaza legile si asigura unitatea reglementarilor legislative pe intreg teritoriul tarii.

Hotarirea contestata a Parlamentului, asa cum rezulta din continutul ei, interpreteaza dispozitiile art. 91, 114, 136 si 199 din Codul electoral privind valabilitatea alegerilor parlamentare, prezidentiale, locale si referendumului local.

Potrivit art. 1 din Hotarire, pornind de la prevederile art. 59 alin. (1), art. 126 alin. (1) si art. 171 din Codul electoral, in cazul in care la referendumul republican (constitutional, legislativ si consultativ) au participat mai putin de 3/5 din numarul de persoane inscrise in listele electorale, Comisia Electorala Centrala declara referendumul republican nevalabil.

Curtea releva ca Parlamentul, prin art. 1 al Hotaririi in cauza, a expus art. 171 din Codul electoral intr-o noua redactie si astfel a incalcat dispozitiile art. 72 si 74 din Constitutie. Curtea reitereaza ca Parlamentul este in drept sa opereze modificari si completari in legislatia in vigoare numai prin lege.

4. Parlamentul a atribuit Hotaririi nr. 432-XIV caracter normativ de drept si putere juridica similara prevederilor Codului electoral supuse interpretarii. Interpretarea oficiala de catre organul legislativ a unei legi se efectueaza numai prin lege, care trebuie sa urmeze aceeasi procedura de adoptare, semnare si publicare prevazuta de dispozitiile constitutionale. Interpretarea unei legi prin hotarire a Parlamentului este inadmisibila si contravine dispozitiilor art. 72, 74, 76 si 93 din Constitutie si nu poate fi recunoscuta drept interpretare oficiala a legii.

Asadar, avind in vedere obiectul Hotaririi Parlamentului nr. 432-XIV din 10 iunie 1999, este necesar sa se mentioneze ca atat sub aspect formal, cit si sub aspectul separarii atributiilor puterilor in stat, statuata de Constitutie, ea contravine art. 6, 72, 74, 76 si 94 din Constitutie.

Pentru considerentele expuse, conducindu-se dupa art. 135 alin. (1) lit. a), art. 140 din Constitutie, art. 4 lit. a) si art. 26 din Legea cu privire la Curtea Constitutionala, art. 61 si 62 din Codul jurisdictiei constitutionale,

Curtea Constitutionala

HOTARASTE :

1. Declara neconstitutionala Hotarirea Parlamentului nr. 432-XIV din 10 iunie 1999 "Privind asigurarea unitatii aplicarii unor prevederi ale Codului electoral".

2. Prezenta hotarire este definitiva, nu poate fi supusa nici unei cai de atac, intra in vigoare la data adoptarii si se publica in "Monitorul Oficial al Republicii Moldova".

PRESEDINTELE
CURTII CONSTITUTIONALE

Pavel BARBALAT

Chisinau, 16 noiembrie 1999.
Nr. 61.

HOTARIREA CURTII CONSTITUTIONALE

cu privire la controlul constitutionalitatii unor prevederi din Legea nr. 894-XIV din 23 martie 2000 "Pentru modificarea si completarea Codului electoral" * si a art. 86 din Codul electoral **
Nr.35 din 10.10.2000
Monitorul Oficial al R.Moldova nr.133-136 din 26.10.2000

* M.O., 2000, nr. 59-62, art. 405.

** M.O., 1997, nr. 81, art. 667.

In numele Republicii Moldova,

Curtea Constitutionala in componenta:

Pavel BARBALAT - presedinte

Nicolae CHISEEV - judecator

Mihai COTOROBAI - judecator-raportor

Constantin LOZOVANU - judecator

Gheorghe SUSARENCO - judecator-raportor

Ion VASILATI - judecator

cu participarea grefierului Aliona Balaban, reprezentantului Presedintelui Republicii Moldova Mihai Petrachi, deputatului in Parlament Ion Morei, autorul sesizarii, reprezentantului permanent al Parlamentului la Curtea Constitutionala Ion Creanga, in prezenta vicepresedintelui Comisiei Electorale Centrale Nicolae Televco, calauzindu-se de art. 135 alin. (1) lit. a) din Constitutie, art. 4 alin. (1) lit. a) si art. 25 din Legea cu privire la Curtea Constitutionala, a examinat in sedinta plenara deschisa dosarul pentru controlul constitutionalitatii unor prevederi din Legea nr. 894-XIV din 23 martie 2000 "Pentru modificarea si completarea Codului electoral" si a art. 86 din Codul electoral.

Temei pentru examinarea dosarului au servit sesizarile Presedintelui Republicii Moldova si deputatului in Parlament Ion Morei, depuse la 25 mai 2000 si 6 iunie 2000 in conformitate cu art. 24 si 25 din Legea cu privire la Curtea Constitutionala.

Prin decizia Curtii Constitutionale din 22 iunie 2000 sesizarile au fost acceptate pentru examinare in fond, conexe intr-un dosar si inscrise in ordinea de zi.

In procesul examinarii preliminare a sesizarilor Curtea Constitutionala a solicitat puncte de vedere Presedintelui Republicii Moldova, Parlamentului si Comisiei Electorale Centrale.

Examinind materialele dosarului si audiind informatia judecatorilor-raportori, argumentele autorilor sesizarilor si ale reprezentantilor Presedintelui si Parlamentului,

Curtea Constitutionala

a c o n s t a t a t :

1. La 23 martie 2000 Parlamentul a adoptat Legea organica nr. 894-XIV "Pentru modificarea si completarea Codului electoral", care reglementeaza modul de formare a Comisiei Electorale Centrale si de alegere a presedintelui acesteia, dreptul partidelor politice de a participa la alegeri, modul de organizare a agitatiei electorale, stabileste un nou prag de reprezentare in Parlament.

2. In sesizarile Presedintelui Republicii Moldova si deputatului in Parlament Ion Morei ce sustine ca prevederile pct. 11, 14 si 22 din articolul unic al Legii nr. 894-XIV, prin care au fost modificate art. 41 alin.(2) lit. a), art. 47 alin. (2)-(8), precum si art. 86 din Codul electoral, contravin dispozitiilor art. 6, 16, 21, 32, 34, 38, 39 si 41 din Constitutie, deoarece prin acestea se aduce atingere drepturilor cetatenilor de a alege si de a fi alesi, dreptului de asociere in partide si in alte organizatii social-politice si se ingradeste accesul cetatenilor la informatie.

Prin sesizarea Presedintelui Republicii Moldova Curtea Constitutionala a fost solicitata sa se pronunte si asupra prevederilor pct. 3 si 4 din Legea sus-mentionata, care stabilesc modul de formare a Comisiei Electorale Centrale si de alegere a presedintelui acesteia.

3. Art. 41 din Constitutie prevede ca cetatenii se pot asocia liber in partide si in alte organizatii social-politice. Ele contribuie la definirea si la exprimarea vointei politice a cetatenilor, participa la alegeri si sint egale in fata legii.

Potrivit art. 41 alin. (2) lit. a) din Codul electoral, dreptul de a desemna candidati pentru alegeri, in cazul in care intrunesc toate conditiile stabilite, il au numai partidele si alte organizatii social-politice inregistrate in modul stabilit, cu doi ani inainte de fixarea datei alegerilor. Astfel, unele partide si organizatii social-politice, inregistrate in modul stabilit - in conformitate cu statutele (regulamentele) lor si cu legislatia in vigoare, dar care nu au implinit 2 ani de la inregistrare, nu au posibilitatea sa desemneze candidati pentru alegeri.

Prin Hotarirea nr. 3 din 29 ianuarie 1999*** Curtea Constitutionala a relevat ca legislativul a consfintit principiul pluralismului politic, proclamat in art. 1 alin.(3) din Constitutie, si a stabilit in linii generale regimul juridic al partidelor si functiile lor principale, apreciind, totodata, ca partidele politice nu sint altceva decit organizatii benevole si stabile ale unei anumite parti a societatii, create in baza comunitatii de interese, convingeri si scopuri, care activeaza pe principii democratice si care isi propun sa cucereasca in mod pasnic si prin mijloace constitutionale puterea de stat si sa influenteze in mod hotaritor exercitarea ei.

*** M.O., 1999, nr. 16-18, art. 7.

In opinia Curtii Constitutionale, prin art. 41 alin. (2) lit. a) din Codul electoral, modificat prin Legea nr. 894-XIV, se aduce atingere, pe de o parte, principiului egalitatii partidelor si altor organizatii social-politice in fata legii, iar pe de alta parte, drepturilor cetatenilor liber asociati de a-si formula si exprima liber vointa politica prin desemnarea candidatilor pentru alegeri.

4. In hotaririle sale anterioare Curtea Constitutionala a constatat deja ca dreptul la informatie este un drept fundamental al persoanei, deoarece dezvoltarea persoanei in societate, exercitarea libertatilor prevazute de Constitutie, inclusiv libertatea gindirii, opiniei, creatiei, a exprimarii in public prin cuvint, imagine sau prin alt mijloc posibil, presupune si posibilitatea de a se informa asupra vietii sociale, politice, economice, stiintifice, culturale etc.

Art. 34 din Constituție da expresie juridică accesului persoanei la orice informație de interes public. Conținutul acestui drept cuprinde: dreptul persoanei de a fi informat prompt, corect și clar asupra măsurilor preconizate sau luate de autoritățile publice; accesul liber la sursele de informare politică, științifico-tehnică, socială, culturală etc.; posibilitatea de a recepționa personal și în condiții bune emisiunile radiofonice și televizate; obligația autorităților publice de a asigura cadrul juridic necesar pentru difuzarea liberă și amplă a informației de orice natură.

După cum a menționat Curtea Constituțională în Hotărîrea nr. 19 din 16 iunie 1998*, Constituția, prin art. 34 alin. (2), stabilește și obligații corelative puse în sarcina autorităților publice, care, potrivit competențelor ce le revin, sînt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și problemelor de interes personal, favorizînd pluralismul în mass-media, obligînd mijloacele de informare publică, de stat și private, să asigure informarea corectă a opiniei publice. Curtea a apreciat de asemenea că pentru asigurarea rolului statului de garant al dreptului persoanei la informare, acesta (statul), prin autoritatea sa legiuitoare, este în drept să stabilească, atît în baza art. 66 lit. r), cit și în baza art. 107 alin. (2) din Constituție, reguli generale de gestionare atît a sistemului public de emisie, cit și a celui privat.

---

* M.O., 1998, nr. 66-68, art. 28.

În opinia Curții Constituționale, modificările operate prin Legea nr. 894-XIV la art. 47 alin. (2)-(8) din Codul electoral sînt conforme atît dispozițiilor Constituției Republicii Moldova, cit și celor ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950**, la care Republica Moldova este parte.

** M.O., 1997, nr. 54-55, art. 105.

5. În temeiul art. 6 din Constituție, principiul fundamental aflat la baza organizării și funcționării statului este separația celor trei puteri: legislativă, executivă și judecătorească. Exercițiul lor armonios presupune că fiecare autoritate are un domeniu separat și special, decupat în puterea publică, înzestrată cu arme defensive în raport cu celelalte puteri. Fiecare dintre aceste autorități este investită cu prerogative strict delimitate, nici una dintre ele neavînd posibilitatea de a uzurpa atribuțiile celorlalte. Este adevărat că între organismele care exercită în mod exclusiv prerogativele unui anumit tip de putere există o întrepătrundere funcțională și o colaborare, menită să asigure armonia procesului de conducere socială și să preîntîmpine abuzul unei puteri față de alta putere.

Apreciînd principiul separației puterilor ca un mecanism de verificare reciprocă între puteri și de asigurare a unui echilibru funcțional între ele, Curtea Constituțională, prin Hotărîrea nr. 10 din 4 martie 1997***, a ajuns la concluzia că ratiunea ce stă la baza acestui echilibru este atît împiedicarea manifestării hegemoniei unei puteri constituționale, a unui partid, a unui sindicat sau a unei clase sociale în detrimentul altora, cit și evitarea încălcării ordinii constituționale stabilite prin voința neviciată a poporului.

*** M.O., 1997, nr. 18, art. 7.

Modificînd art. 16 alin. (2) din Codul electoral în sensul că Presedintele Republicii Moldova, Parlamentul și Consiliul Superior al Magistraturii desemnează cite trei membri ai Comisiei Electorale Centrale, legiuitorul a confirmat o dată în plus atașamentul sau față de principiul separației puterilor în stat, consfîntit în art. 6 din Constituția Republicii Moldova. Prevederea, introdusă prin aceeași modificare, potrivit căreia presedintele Comisiei Electorale Centrale se desemnează de către Parlament din rîndul magistratilor, se încadrează perfect, în opinia Curții Constituționale, în dispozițiile art. 116 alin. (1) din Constituție, potrivit cărora judecătorii instanțelor judecătorești sînt independenți, imparțiali și inamovibili.

6. Conform art. 2 alin. (1) din Constitutie, suveranitatea nationala apartine poporului Republicii Moldova, care o exercita in mod direct si prin organele sale reprezentative, in formele stabilite de Legea Suprema. Una din formele principale de exercitare de catre popor a suveranitatii nationale este, potrivit art. 38 din Constitutie, participarea la alegeri. Este de remarcat ca procedurile electorale, asa cum demonstreaza practica internationala si cea nationala, sint reglementate, de regula, prin legi organice, si nu in textul constitutiilor.

Astfel, art. 72 alin. (3) lit. a) din Constitutie statueaza ca sistemul electoral se reglementeaza prin lege organica. Curtea Constitutionala, prin Hotarirea nr. 15 din 27 mai 1998****, a stabilit ca Parlamentul este unicul organ in masura sa adopte orice tip de scrutin sau modalitate de atribuire a mandatelor de deputat. Astfel, ramine la discretia organului legislativ sa decida care sistem electoral sa fie aplicat: majoritar, proportional sau mixt si care sa fie pragul electoral pentru concurenti. In opinia Curtii Constitutionale, optiunea pentru o varianta sau alta si consfintirea ei in legea electorala depinde de situatia social-politica din tara, de nivelul de dezvoltare a sistemului politic din societate. Alegerile constituie nu numai un mijloc de exercitare de catre cetateni a drepturilor lor politice, consacrate de Constitutie, ci si un mijloc de dotare a institutiilor unui stat democratic cu o capacitate coerenta de expresie, pentru a face posibila organizarea unor centre de decizie politica, eficiente si in masura sa imprime activitatii de stat o orientare generala nefragmentata. Prin urmare, aplicarea sistemului electoral proportional cu pragul de 6 la suta din numarul de voturi valabil exprimate in ansamblu pe tara pentru partide, alte organizatii social-politice si blocuri electorale si 3 la suta din voturile valabil exprimate in ansamblu pe tara pentru candidatii independenti, dupa cum prevad art. 86 si 87 din Codul electoral, nu contravine Constitutiei.

**** M.O., 1998, nr. 54-55, art. 23.

Instituirea pragului electoral este axata in principiu pe ideea ca la guvernare trebuie sa aiba acces partidele politice care se bucura de o anumita credibilitate in rindul electoratului si pe ideea maturitatii olitice si civice a candidatilor independenti, precum si pe alte considerente ce tin de contextul socio-politic concret. Statul este in drept sa aplice, in conditii legale, un anumit tip de scrutin, pornind de la nivelul dezvoltarii sistemului politic al societatii, de la problemele pe care si le propune pentru solutionare si de la alte circumstante, aceasta fiind o chestiune de oportunitate politica. Pragul electoral stabilit pentru candidatii independenti nu ingradeste, dupa cum se sustine in sesizari, dreptul constitutional al cetateanului de a accede la o functie politica sau publica si nu incalca principiul egalitatii votului exprimat. Art. 38 alin. (3) din Constitutie garanteaza dreptul cetatenilor de a fi alesi, si nu alegerea ca atare.

Din cele aratate rezulta ca prevederile art. 86 si 87 din Codul electoral (in redactia Legii nr. 894-XIV din 23 martie 2000 "Pentru modificarea si completarea Codului electoral") nu contravin nici dispozitiilor Constitutiei privind suveranitatea si puterea de stat, egalitatea in fata legii, dreptul de a alege si de a fi ales, dreptul la administrare, nici normelor consfintite in Declaratia Universala a Drepturilor Omului si in Pactul International cu privire la Drepturile Civile si Politice* .

* Tratatul International, 1998, vol.1, p. 31

Pentru considerentele expuse, in temeiul art. 140 alin.(1) lit. a) din Constitutie, art. 26 alin. (1), art. 28 si art. 31 din Legea cu privire la Curtea Constitutionala, art. 62 lit. a) din Codul juridictiei constitutionale,

Curtea Constitutionala

H O T A R A S T E

1. Recunoaste constitutionale prevederile pct. 3 , 4, 14, 21 si 22 din articolul unic al Legii nr. 894-XIV din 23 martie 2000 "Pentru modificarea si completarea Codului electoral".

2. Declara neconstitutionale prevederile pct. 11 din articolul unic al Legii nr. 894-XIV din 23 martie 2000 "Pentru modificarea si completarea Codului electoral".

3. Prezenta Hotarire este definitiva, nu poate fi supusa nici unei cai de atac, intra in vigoare la data adoptarii si se publica in "Monitorul Oficial al Republicii Moldova".

PRESEDINTELE

CURTII CONSTITUTIONALE

Pavel BARBALAT

Chisinau, 10 octombrie 2000.

Nr. 35.

OPINIE SEPARATA

In temeiul art. 27 alin. (5) din Legea cu privire la Curtea Constitutionala, imi expun opinia separata asupra Hotaririi Curtii Constitutionale din 10 octombrie 2000.

Una din chestiunile principale ale dosarului examinat care necesita un raspuns clar sub raport constitutional-juridic rezida in stabilirea conformitatii cu dispozitiile Constitutiei a prevederilor art. 87 alin. (3) din Codul electoral (in redactia Legii nr. 894-XIV din 23 martie 2000), potrivit carora candidatul independent se considera ales daca numarul de voturi valabil exprimate obtinut de el constituie cel putin trei la suta din voturile valabil exprimate in ansamblu pe tara.

Curtea Constitutionala a constatat ca aplicarea sistemului electoral proportional cu pragul de sase la suta din numarul de voturi valabil exprimate in ansamblu pe tara pentru partide, alte organizatii social-politice si blocuri electorale si de trei la suta din voturile valabil exprimate in ansamblu pe tara pentru candidatii independenti, dupa cum prevad art. 86 si 87 din Codul electoral, nu contravine nici Constitutiei in general, nici dispozitiilor acesteia privind suveranitatea si puterea de stat, egalitatea in fata legii, dreptul de a alege si de a fi ales, dreptul la administrare, nici normelor

consfintite in Declaratia Universala a Drepturilor Omului si in Pactul International cu privire la Drepturile Civile si Politice.

Din cele mentionate rezulta ca in hotarirea adoptata Curtea Constitutionala s-a limitat in special la motivarea generala a constitutionalitatii normelor care instituie pragul electoral, fara a le aprecia dupa continut si dupa efectele juridice pe care le va genera aplicarea lor.

Legislatia unui sir de tari care au adoptat sistemul electoral mixt prevede aplicarea pragului electoral. Stabilirea unei astfel de restrictii permite a se evita impartirea corpului de deputati in numeroase grupuri, fenomen determinat, in lipsa pragului electoral, de sistemul electoral proportional.

In ceea ce priveste dosarul examinat, Curtea Constitutionala, solutionind, in limitele competentei sale, exclusiv probleme de drept si urmarind apararea drepturilor si libertatilor fundamentale ale omului si cetateanului, avea obligatia de a examina circumstantele importante sub raport constitutional-juridic in care un prag electoral sau altul instituit de legiuitor este admisibil.

Pentru a solutiona aceasta problema, Curtea Constitutionala trebuia sa analizeze datele oficiale privind atingerea pragului electoral in alegerile parlamentare din anii 1994 si 1998.

Astfel, la scrutinul din 27 februarie 1994, alaturi de partide si blocuri electorale, au participat 20 de candidati independenti. Insa nici unul din ei nu a intrat in posesia unui mandat parlamentar. Cel mai mare numar de voturi ale alegatorilor l-au obtinut Chiserin Alexandru - 0,36%, Ciorici Mihai si Gologan Grigore - cite 0,34%.

Si la scrutinul din 22 martie 1998, alaturi de partide si blocuri electorale, au participat candidati independenti, numarul lor crescind considerabil de la 20 la 60. Insa si de data aceasta nici unul din candidatii independenti nu a reusit sa atinga pragul de patru procente, instituit de legiuitor, si astfel nu a putut deveni deputat in Parlament. De remarcat ca doar un candidat independent a acumulat un procent din voturile valabil exprimate in ansamblu pe tara. Ceilalti 59 de candidati independenti nu au obtinut nici un procent din voturile alegatorilor.

Deputatul in Parlament Ion Morei, unul din autorii sesizarilor examinate in acest proces, in sedinta Curtii a subliniat ca art. 86 din Codul electoral in redactia veche, care stabilea pentru concurentii in scrutin pragul de 4 %, punea cetatenii in conditii inegale. Autorul sesizarii arata ca 33 de candidati inregistrati pe listele partidelor, miscarilor social-politice si blocurilor electorale au devenit deputati in actualul Parlament, desi au obtinut mai putin de 1,09 % voturi, atit cit a obtinut unul din candidatii independenti, care insa nu a devenit deputat.

Art. 86 din Codul electoral in redactia veche, care stabilea pragul de 4 % pentru concurentii electorali independenti, incalca principiul egalitatii, intrucit candidatul independent obtinea un singur mandat, in timp ce partidele, miscarile si blocurile electorale, care obtineau acelasi numar de voturi, intrau in posesia a cel putin 4 mandate de deputat.

In opinia deputatului Ion Morei, modificarea operata in art. 86 din Codul electoral, care prevede pentru partide, miscari social-politice si blocuri electorale pragul de 6 %, iar pentru candidatii independenti - pragul de 3 % nu elimina aceasta inegalitate. Astfel, asa cum a aratat autorul sesizarii, cu toate modificarile operate, este imposibil sa devii deputat in Parlament fara a apartine unui partid, miscari social-politice sau bloc electoral.

Prin art. 87 din Codul electoral se incalca dreptul constitutional al cetateanului de a fi ales prin sufragiu direct si liber exprimat.

In opinia deputatului in Parlament Ion Morei, art. 87 din Codul electoral transforma acest drept intr-o declaratie desarta, creind conditii pentru diverse jocuri politice, trucaje, speculatii, ce conduc la uzurparea vointei poporului. Astfel art. 87 din Codul electoral contravine nu numai art. 38 din Constitutie, ci si art. 2 din Constitutie.

Reprezentantul Presedintelui Republicii Moldova Mihai Petrachi a declarat in sedinta Curtii ca prevederile art. 87 alin. (3) din Codul electoral nu ofera candidatului independent sanse egale cu cele ale concurentilor electorali inregistrati pe liste de partid. Prin aceasta norma se incalca principiul egalitatii cetatenilor in fata legii si a autoritatilor publice, contrazicindu-se direct art. 16 alin. (2) si art. 38

din Constitutie. El a subliniat de asemenea ca pragul electoral limiteaza dreptul constitutional al cetateanului de a accede la o functie politica si publica; in tarile care aplica sistemul electoral proportional cu o singura circumscriptie electorala nationala nu au fost inregistrate cazuri de instituire a pragului electoral pentru candidatii independenti; potrivit modificarilor operate, pentru a obtine mandatul de deputat, candidatul independent are nevoie de mai multe voturi valabil exprimate in ansamblu pe tara decit candidatul inregistrat pe liste de partid.

Din cele aratate rezulta ca atit vechiul prag electoral de 4%, cit si actualul prag de 3% instituit pentru candidatul independent este inacceptabil, intrucit aplicarea acestuia conduce in final la faptul ca toate mandatele de deputat intr-o singura circumscriptie electorala nationala, in care se aleg 101 deputati, le obtin partidele si blocurile electorale. Rezulta ca valoarea (ponderea) votului alegatorului care a optat pentru un candidat independent este cu mult mai mica decit valoarea votului alegatorului care a optat pentru candidatii inregistrati pe liste de partid.

In opinia mea, prevederile art. 87 alin. (3) din Codul electoral nu asigura conditii pentru exercitarea optima a principiului reprezentarii proportionale, mai mult decit atit intra in contradictie cu principiile constitutionale, statuate intr-un sir de acte de drept internationale: dreptul de vot al cetateanului, egalitatea tuturor cetatenilor in fata legii, principiului democratiei bazate pe dreptate si pluralismul politic. Potrivit art. 1 alin. (3) si art. 5 alin. (1) din Constitutie, democratia se exercita in conditiile pluralismului politic si se bazeaza pe necesitatea existentei opozitiei si neadmiterii monopolului de putere. Aceasta dispozitie constitutională obliga legiuitorul sa stabileasca un mecanism de reglementare juridica si sa instituie prevederi concrete care sa consfinteasca acest mecanism, asa incit pragul sa fie accesibil pentru candidatii independenti.

Sub raport constitutional-juridic este neconcludenta de asemenea motivatia Curtii privind constitutionalitatea prevederilor art. 16 alin. (2) din Codul electoral (in redactia noua), potrivit carora Comisia Electorala Centrala este constituita din 9 membri desemnati

proportional de catre Presedintele Republicii Moldova, Parlament si Consiliul Superior al Magistraturii. Componenta nominala a comisiei, precum si presedintele ei, desemnat din rindul magistratilor, se confirma prin hotarire a Parlamentului.

In sprijinul concluziei sale Curtea Constitutionala invoca urmatorul argument: "Modificind art. 16 alin. (2) din Codul electoral in sensul ca Presedintele Republicii Moldova, Parlamentul si Consiliul Superior al Magistraturii desemneaza cite trei membri ai Comisiei Electorale Centrale, legiuitorul a confirmat o data in plus atasamentul sau fata de principiul separatiei puterilor in stat, consfintit in art. 6 din Constitutia Republicii Moldova. Prevederea, introdusa prin aceeasi modificare, potrivit careia presedintele Comisiei Electorale Centrale se desemneaza de catre Parlament din rindul magistratilor, se incadreaza perfect, in opinia Curtii Constitutionale, in limitele dispozitiilor art. 116 alin. (1) din Constitutie, potrivit carora judecatorii instantelor judecatoresti sint independenti, imparziali si inamovibili".

Aceasta motivatie a Curtii Constitutionale are caracter general. In plus, referinta la art. 116 alin. (1) din Constitutie nu are legatura cu prevederile contestate ale art. 16 alin. (2) din Codul electoral in noua redactie. In dosarul examinat problema-cheie reprezinta nu faptul desemnarii presedintelui Comisiei Electorale Centrale din rindul magistratilor, ci noile prevederi normative privind modul de formare a Comisiei Electorale Centrale.

In corespundere cu atributiile sale, statuate de Constitutie, Parlamentul este in drept sa reglementeze prin actele sale raporturile sociale, sa modifice si sa completeze normele juridice existente. Insa aceste acte, atit dupa forma, cit si dupa continut, trebuie sa corespunda dispozitiilor constitutionale.

Separatia puterilor in stat in puterea legislativa, executiva si judecatoreasca (art. 6 din Constitutie) presupune instituirea unui sistem de garantii juridice, restrictii si echilibre, care ar anihila osibilitatea concentrarii puterii de catre una din ele, ar asigura functionarea autonoma a tuturor ramurilor puterii si, totodata, colaborarea lor.

Art. 16 alin. (2) din Codul electoral in noua redactie prevede ca 9 membri ai Comisiei Electorale Centrale sint desemnati proportional de catre Presedintele Republicii Moldova, Parlament si Consiliul Superior al Magistraturii. In continuare insa se stipuleaza ca componenta nominala a Comisiei Electorale Centrale, precum si presedintele ei se confirma prin hotarire a Parlamentului. Ne punem intrebarea: nu se pune prin aceasta monopol asupra Comisiei Electorale Centrale?

Intrucit la formarea Comisiei Electorale Centrale, asa cum s-a mentionat anterior, participa nu numai Parlamentul, dar si Presedintele Republicii Moldova si Consiliul Superior al Magistraturii, toate cele trei ramuri ale puterii trebuie sa fie garantii acesteia.

Alegerea de catre membrii Comisiei Electorale Centrale a presedintelui acesteia din rindul magistratilor este o garantie a egalitatii drepturilor membrilor ei, ceea ce de asemenea nu a luat in considerare legiuitorul.

Art. 16 alin. (2) din Codul electoral (in noua redactie) prevede ca componenta nominala a comisiei, precum si presedintele ei, desemnat din rindul magistratilor, se confirma prin hotarire a Parlamentului.

Aceasta dispozitie este neconforma cu art. 66 lit. j) din Constitutie, potrivit caruia Parlamentul are atributia de a alege si numi persoane oficiale de stat, in cazurile prevazute de lege, si nu de a le confirma.

Potrivit art. 17 alin. (6) din Codul electoral, mandatul Comisiei Electorale Centrale este de 6 ani. La expirarea acestui termen, componenta comisiei poate fi modificata. Membrii comisiei nu pot exercita mai mult de doua mandate consecutive.

Legea nr. 894-XIV din 23 martie 2000 nu modifica art. 17 alin. (6) din Codul electoral. Ne punem intrebarea: care este mandatul componentei actuale a Comisiei Electorale Centrale? Se creeaza impresia ca legiuitorul s-a grabit si nu a patruns in sensul acestei probleme de drept.

Pentru considerentele expuse consider ca Curtea Constitutionala nu a dispus de motive de drept pentru a califica prevederile art. 16 alin. (2), art. 86 alin. (2) si art. 87 alin. (3) din Codul electoral drept

conforme Constitutiei. Prin hotarirea sa Curtea Constitutionala a consfintit continutul acestor norme si astfel a adincit necoresponderea lor unui sir de principii constitutionale.

Judecator
al Curtii Constitutionale

Nicolae CHISEEV

HOTARIREA CURTII CONSTITUTIONALE
despre controlul constitutionalitatii unor prevederi din
Legea nr.1107-XIV din 30 iunie 2000 "Privind modificarea si
completarea
Codului electoral"
Nr.16 din 29.03.2001
Monitorul Oficial al R.Moldova nr.43 din 12.04.2001

-----
* M.O., 2000, nr. 124-126, art. 853.

In numele Republicii Moldova,

Curtea Constitutionala in componenta:

Victor PUSCAS - presedinte, judecator-raportor

Mihai COTOROBAI - judecator

Mircea IUGA - judecator

Constantin LOZOVANU - judecator-raportor

Dumitru PULBER - judecator

Elena SAFALERU - judecator

cu participarea Ludmilei Zadorojnii, grefier, Alexandru Ohotnicov, reprezentantul Presedintelui Republicii Moldova, Ion Creanga, reprezentantul permanent al Parlamentului la Curtea Constitutionala, conducindu-se dupa art. 135 alin. (1) lit. a) din Constitutie, art. 4 alin. (1) lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constitutionala si art. 16 alin. (1) din Codul juridictiei constitutionale, a examinat in edinta plenara deschisa dosarul pentru controlul constitutionalitatii unor prevederi din Legea nr. 1107-XIV din 30 iunie 2000 "Privind modificarea si completarea Codului electoral".

Temei pentru examinarea dosarului a servit sesizarea Presedintelui Republicii Moldova, depusa la 16 octombrie 2000, in conformitate cu art. 24 si 25 din Legea cu privire la Curtea Constitutionala.

Prin decizia Curtii Constitutionale din 20 noiembrie 2000 sesizarea a fost acceptata spre examinare in fond si inscrisa in ordinea de zi. In procesul examinarii preliminare a sesizarii Curtea Constitutionala a solicitat puncte de vedere Parlamentului, Guvernului, Ministerului Justitiei, Comisiei Electorale Centrale.

Examinind materialele dosarului, audiind informatia prezentata de judecatorii-raportori si argumentele expuse de parti,

Curtea Constitutionala

a c o n s t a t a t :

1. La 30 iunie 2000 Parlamentul a adoptat Legea nr. 1107-XIV "Privind modificarea si completarea Codului electoral", prin articolul unic alin. 5, 7, 8 si 10 ale caruia a modificat si a completat art. 143, 146, 147 si 150, iar prin alin.9 a exclus art. 148 din Codul electoral (in continuare - Legea nr. 1107-XIV).

In sesizarea sa Presedintele Republicii Moldova mentioneaza ca prin modificarile operate la art. 143, 146, 147 si 148 din Codul electoral Parlamentul a exclus nu numai posibilitatea desfasurarii referendumului legislativ, dar si posibilitatea desfasurarii referendumului constitutional din initiativa cetatenilor, a Presedintelui Republicii Moldova sau a altor subiecti abilitati cu acest drept.

Autorul considera ca in formula actuala art. 150 alin. (1) lit. b) si lit. c) din Codul electoral, in care, dupa cuvintul "referendumul", s-a adaugat cuvintul "consultativ", permite Parlamentului sa ingradeasca dreptul cetatenilor de a-si expune opinia in cadrul unui referendum consultativ. Prin aceasta, sustine autorul, sint incalcate dispozitiile art. 2 alin. (1), art. 38 alin. (1), art. 39 alin. (1), art. 75 alin. (1) si art. 88 lit. f) din Constitutie, precum si hotaririle Curtii Constitutionale nr. 57 din 3 noiembrie 1999 si nr. 15 din 11 aprilie 2000.

2. In sesizare se contesta constitutionalitatea urmatoarelor prevederi ale articolului unic din Legea nr. 1107-XIV:

- alin. 5, potrivit caruia in art. 143 alin. (1) din Codul electoral a fost exclus cuvintul "legislative" si alin. (3), ce reglementa continutul referendumului legislativ, alin. (2) a fost expus in urmatoarea redactie:

"(2) Referendumului constitutional sint supuse spre aprobare legile constitutionale adoptate de Parlament privind revizuirea prevazuta la articolul 142 alineatul (1) din Constitutie.";

- alin. 7, prin care alineatul unic al art. 146 din Codul electoral devine alin. (1), iar lit. a), b) si d) vor avea urmatorul cuprins:

"a) adoptarea Constitutiei Republicii Moldova;

b) aprobarea legilor constitutionale adoptate de Parlament pentru revizuirea dispozitiilor privind caracterul suveran, independent si unitar al statului, precum si a celor privind neutralitatea permanenta a statului;

d) alte probleme importante ale societatii si ale statului"; dupa alin. (1) se introduce un nou alineat - (2), cu urmatorul cuprins:

"(2) Organizarea si desfasurarea referendumului privind problemele indicate la alin. (1) lit. b) sint obligatorii."; - alin. 8, potrivit caruia art. 147 din Codul electoral se completeaza cu doua litere noi, a) si b), cu urmatorul cuprins: "a) privind revizuirea Constitutiei, cu exceptia aprobarii prin referendum a legilor constitutionale cu privire la revizuirea prevazuta la articolul 142 alineatul (1) din Constitutie,

b) privind adoptarea, modificarea, completarea si abrogarea legilor";

- alin. 9, prin care a fost exclus art. 148 din Codul electoral, ce reglementa procedura de initiere a referendumului pentru revizuirea Constitutiei;

- alin. 10, prin care in art. 150 alin. (1) lit. b) si c) din Codul electoral, dupa cuvintul "referendumul", se adauga cuvintul "consultativ".

3. Raportind dispozitiile contestate la normele Legii Supreme, la jurisprudenta constitutionala si la normele dreptului international, Curtea Constitutionala retine urmatoarele.

In conformitate cu art. 2 alin. (1) din Constitutie, suveranitatea nationala apartine poporului Republicii Moldova, pe care acesta o exercita in mod direct si prin organele sale reprezentative, in formele stabilite de Constitutie.

Vointa poporului, potrivit art. 38 alin. (1) din Legea Suprema, constituie baza puterii de stat. Aceasta vointa se exprima prin alegeri libere, care au loc in mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret si liber exprimat, iar, conform art. 39 alin. (1) din Constitutie, cetatenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum si prin reprezentantii lor.

Curtea releva ca suveranitatea nationala inseamna, potrivit Constitutiei, puterea absoluta si perpetua a poporului, pe care acesta o exercita prin organele reprezentative ale puterii de stat, al carei titular suveran este. In acest sens, suveranitatea nationala este inalienabila, intrucit ceea ce se transmite organelor reprezentative este doar exercitiul acesteia. Exercitarea suveranitatii in mod direct de catre popor se realizeaza prin participarea lui la referendumuri si alegeri, precum si prin luarea unor decizii de catre acesta in mod direct.

Curtea observa ca referendumul, in sensul prevederilor constitutionale, reprezinta forma cea mai frecventa si mi expresiva de manifestare a democratiei directe.

In Hotaririle nr. 57 din 3 noiembrie 1999 "Privind interpretarea art. 75, art. 141 alin. (2) si art. 143 din Constitutie"* si nr. 15 din 11 aprilie 2000 "Despre controlul constitutionalitatii art. 150 alin. (1) si (2) din Codul electoral"** Curtea Constitutionala a mentionat deja ca referendumul este o forma de exprimare a vointei poporului, caruia, potrivit art. 75 alin. (1) din Constitutie, pot fi supuse cele mai importante probleme ale societatii si ale statului. Prin referendum, poporul este solicitat sa decida asupra adoptarii unei legi, atunci cind este declarat de catre Parlament in baza art. 66 lit. b) din Constitutie, sau sa-si exprime opinia asupra problemelor de interes national, atunci cind referendumul este initiat de cetateni sau de Presedintele Republicii Moldova, care in calitatea sa de sef al statului este garantul suveranitatii, independentei nationale, al unitatii si integritatii teritoriale a tarii (art. 77, art. 88 lit. f) din Constitutie).

-----
* M.O., 1999, nr. 124-125, art. 68.

** M.O., 2000, nr. 46-49, art. 18.

4. Curtea releva ca pentru considerentele expuse normele contestate cuprinse in articolul unic alineatele 5, 8, 9 si 10 din Legea nr. 1107-XIV, prin care au fost operate modificari si completari in art. 143, 147 si 150 si a fost exclus art. 148 din Codul electoral, contravin art. 2 alin. (1), art. 38 alin. (1), art. 39 alin. (1), art. 66 lit. b), art. 75 alin. (1),

art. 88 lit. f), art. 141 din Constitutie, precum si hotaririlor Curtii Constitutionale precitate.

Art. 73 din Constitutie prevede ca dreptul de initiativa legislative apartine deputatilor in Parlament, Presedintelui Republicii Moldova si Guvernului. Prin urmare, acesti subiecti, precum si poporul (art. 2 alin. (1) din Constitutie) sint in drept sa initieze referendumul, respectind conditiile stipulate de art. 66 lit. b) si art. 75 alin. (1) din Constitutie, pentru a cere poporului sa-si exprime vointa asupra celor mai importante probleme ale societatii si ale statului, inclusive pentru aprobarea sau respingerea unei legi, sau pentru a supune direct votului popular un proiect de lege in vederea transformarii lui prin aprobare referendara in lege obligatorie. Potrivit art. 75 alin. (2) din Legea Suprema, hotaririle adoptate in rezultatul referendumului republican au putere juridica suprema.

Art. 143 si 147 din Codul electoral prevad doua tipuri de referendum republican: constitutional si consultativ. Omitind din aceste articole referendumul legislativ, Parlamentul a suprimat atributia legiuitorului de a declara referendumul la cererea subiectilor cu drept de initiativa legislativa si la initiativa cetatenilor.

Curtea a subliniat in acest sens in Hotarirea nr. 15 ca, avind prerogativa exclusiva de a declara referendumuri si de a stabili principiile generale de desfasurare a lor, Parlamentul nu este in drept sa stabileasca pe cale legislativa restrictii asupra declararii referendumurilor republicane in cazul in care initiativa provine de la cetateni sau de la Presedintele Republicii Moldova. In aceeasi hotarire Curtea a mentionat ca cetatenii si Presedintele Republicii Moldova sint in drept sa initieze desfasurarea oricarui tip de referendum republican in conformitate cu art. 2 alin. (1), art. 38 alin. (1), art. 39 alin. (1), art. 75 alin. (1) si art. 88 lit. f) din Constitutie, care consfintesc principiul suveranitatii poporului si dreptul poporului de a solutiona, in modul stabilit de Constitutie si de legi, prin referendum, cele mai importante probleme din viata societatii si statului.

Totodata, in Hotarirea nr. 57 Curtea a mentionat ca prin textul art. 88 lit. f) din Constitutie, care stipuleaza dreptul Presedintelui Republicii Moldova de a cere poporului sa-si exprime, prin

referendum, vointa asupra problemelor de interes national, legiuitorul constituant a prevazut posibilitatea adresarii Presedintelui catre electorat doar pentru probleme majore, cu care ar putea fi confruntata natiunea la un anumit moment, dar nu si in legatura cu aprobarea sau respingerea unei legi de modificare a Constitutiei.

Prin Legea nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 "Cu privire la modificarea si completarea Constitutiei Republicii Moldova"**** a fost exclusa litera c) din art. 141 alin. (1) din Constitutie, care statua dreptul Presedintelui Republicii Moldova de a initia revizuirea Constitutiei.

Astfel, seful statului nu mai poate cere, in conditiile art. 66 lit. b) si art. 75 alin. (1) din Constitutie, desfasurarea referendumului republican in problemele revizuirii Constitutiei.

*** M.O., 2000, nr. 88-90, art. 661.

5. Dupa cum demonstreaza normele dreptului international si practica internationala, referendumul poate fi initiat prin mai multe modalitati si poate avea mai multe forme. Referendumul, prin natura sa, poate fi obligatoriu, atunci cind este expres cerut de Constitutie, si facultativ, in cazul in care factorii cu drept de a-l initia il apreciaza ca necesar. Referendumul obligatoriu, sau referendumul constitutional, constituie o modalitate de a modifica Constitutia. La el se recurge pentru a imprima hotaririlor Parlamentului un caracter executoriu. Referendumul facultativ, din punctul de vedere al obiectului sau, poate privi fie un proiect legislativ, fie o problema de interes national (referendumul consultativ).

Raportind cadrul juridic national la practica internationala in domeniu, Curtea constata ca referendumul constitutional (obligatoriu) este prevazut de art. 142 alin. (1) din Constitutie, potrivit caruia dispozitiile privind caracterul suveran, independent si unitar al statului, precum si cele referitoare la neutralitatea permanenta a statului pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majoritatii cetatenilor inclusi in listele electorale. Acest referendum este postlegislativ, intrucit se desfasoara dupa adoptarea de

catre Parlament a legii de revizuire a Constitutiei, si este obligatoriu, atit in organizarea lui, cit si prin rezultatele sale.

In Hotarirea nr. 57 Curtea a relevat ca, in calitatea sa de asezamint scris si sistematic, de lege suprema in sistemul juridic normativ, Constitutia Republicii Moldova este relativ rigida, in sensul ca ea admite revizuirea, dar numai pentru un sistem tehnic prestabilit vizind initiativa de revizuire (art. 141), limitele revizuirii (art. 142) si procedura acesteia (art. 143). In virtutea reglementarilor aratate, Curtea nu poate retine argumentele autorului sesizarii privind neconstitutionalitatea prevederilor art. 146 alin. (1) lit. a), b) si c) si alin. (2) din Codul

electoral, care stabilesc problemele ce pot fi supuse referendumului republican, inclusiv celui obligatoriu.

Totodata, Curtea considera ca concluziile mentionate mai sus referitoare la referendumul obligatoriu in nici un caz nu pot suprima dreptul subiectilor prevazuti la art. 141 alin. (1) din Constitutie de a initia, prin referendum, revizuirea si a altor norme din Constitutie, cu respectarea dispozitiilor art. 2 alin. (1), art. 38 alin. (1), art. 39 alin. (1), art. 66 lit. b) si art. 75 alin. (1) din Constitutie.

Pentru considerentele expuse, Curtea apreciaza ca neconstitutionale prevederile art. 143 alin. (1) si (2) si art. 147 lit. a) din Codul electoral, potrivit carora pot fi supuse referendumului republican numai problemele privind aprobarea legilor constitutionale adoptate de Parlament in conditiile art. 142 alin. (1) din Constitutie, precum si dispozitiile art. 147 lit. b), prin care au fost excluse din procedura supunerii referendumului republican problemele privind adoptarea, modificarea, completarea si abrogarea altor legi.

6. In opinia Curtii, excluderea prin Legea nr. 1107-XIV a art. 148 din Codul electoral, ce reglementa procedura de initiere a referendumului pentru revizuirea Constitutiei (care se impune a fi modificata conform dispozitiilor constitutionale), a creat un vid in cadrul juridic in ceea ce priveste modul de organizare si desfasurare a referendumului constitutional.

7. In art. 150 alin. (1) din Codul electoral intitulat "Hotarirea sau decretul cu privire la desfasurarea referendumului republican" se

prevede ca in termen de 6 luni de la primirea propunerilor de initiere a referendumului, Parlamentul adopta una din urmatoarele hotariri: a) despre declararea referendumului, care se va desfasura peste cel putin 60 de zile de la adoptarea hotaririi; b) despre respingerea propunerii privind desfasurarea referendumului consultativ in cazul cind aceasta este formulata de deputati; c) despre solutionarea problemelor, preconizate a fi supuse referendumului consultativ, fara efectuarea ulterioara a acestuia.

Curtea considera ca, atribuind referendumului, in urma modificarilor operate prin Legea nr. 1107-XIV, doar un caracter consultativ, legislativul a ingradit dreptul cetatenilor de a-si expune opinia in cadrul unui referendum consultativ.

Potrivit art. 142 din Codul electoral, referendumul republican se desfasoara in scopul exercitarii puterii poporului si al participarii lui nemijlocite la conducerea si administrarea treburilor statului.

Analizind aspectul juridic al normelor contestate si raportindu-le la art. 142 din Codul electoral, examinindu-le prin prisma normelor constitutionale luate in dezbatere, Curtea releva ca prin modificarile operate legislatorul a limitat in mod nejustificat rolul poporului doar la doua functii: cea de aprobare, dupa adoptare, a unor legi constitutionale (obligatorii) si de initiere a unor referendumuri cu caracter consultativ, rezultatele carora nu au putere juridica suprema, ceea ce constituie, de fapt, o ingradire a dreptului poporului de a-si exprima vointa.

Pentru motivele aratate, Curtea constata ca prevederile articolului unic alineatele 5, 8, 9 si 10 din Legea nr. 1107-XIV din 30 iunie 2000, in partea ce se refera la modificarea si completarea art. 143 alin. (1) si (2), art. 147 lit. a) si b) si 150 alin. (1) lit. b) si c) si excluderea art. 148 din Codul electoral, nu se incadreaza in limitele constitutionale, sint in contradictie cu dispozitiile art. 2 alin. (1), art. 38 alin. (1), art. 39 alin. (1), art. 66 lit. b), art. 75 alin. (1), art. 88 lit. f) si art. 141 alin. (1) din Constitutie, fapt pentru care le califica drept neconstitutionale.

In temeiul celor expuse si conducindu-se de art. 140 din Constitutie, art. 26 din Legea cu privire la Curtea Constitutionala, art. 62 lit. a) si art. 75 din Codul jurisdicției constitutionale,

Curtea Constitutionala

H O T A R A S T E:

1. Recunoaste constitutional alineatul 7 din articolul unic al Legii nr. 1107-XIV din 30 iunie 2000 "Privind modificarea si completarea Codului electoral", in partea referitoare la art. 146 alin. (1) lit. a), b) si c) si alin. (2) din Codul electoral;

2. Declara neconstitutionale in articolul unic din Legea nr. 1107-XIV:

- alin. 5, in partea prin care se modifica art. 143 alin. (1) si (2) din Codul electoral;

- alin. 8, prin care art. 147 din Codul electoral se completeaza cu lit. a) si b);

- alin. 9, prin care a fost exclus art. 148 din Codul electoral;

- alin. 10, prin care in alin. (1) lit. b) si c) din art. 150 al Codului electoral dupa cuvintul "referendumul" a fost adaugat cuvintul "consultativ".

3. Prezenta Hotarire este definitiva, nu poate fi supusa nici unei cai de atac, intra in vigoare la data adoptarii si se publica in "Monitorul Oficial al Republicii Moldova".

4. Parlamentul va executa prezenta Hotarire in termen de 3 luni de la data publicarii si va informa Curtea Constitutionala despre executarea acesteia in conformitate cu prevederile legale.

PRESEDINTELE

CURTII CONSTITUTIONALE

Victor PUSCAS

Chisinau, 29 martie 2001.

Nr. 16.

HOTARIREA CURTII CONSTITUTIONALE

despre sistarea procesului privind controlul constitutionalitatii art. 171 din Codul electoral (Legea nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997, cu modificarile si completarile ulterioare)

N 6 din 16.12.2002

Monitorul Oficial al R.Moldova N 178-181 din 27.12.2002

Curtea Constitutionala in componenta:

Victor PUSCAS - presedinte
Mircea IUGA - judecator
Constantin LOZOVANU - judecator
Dumitru PULBERE - judecator
Elena SAFALERU - judecator
Ion VASILATI - judecator-raportor

cu participarea grefierului Maia Turcan, examinind, in conformitate cu art. 16 alin. (1), art. 22 alin. (1), art. 44 din [Codul jurisdictiei constitutionale](#), sesizarea unui grup de deputati in Parlament privind controlul constitutionalitatii art. 171 din [Codul electoral](#),

a c o n s t a t a t :

La 19 noiembrie 2002 Curtea Constitutionala a acceptat spre examinare sesizarea deputatilor in Parlament Dumitru Braghis, Alexandru Oleinic, Ion Untu, Ion Gutu, Iurie Bolboceanu, Nicolai Malachi si Valeriu Cosarciuc, prin care se solicita controlul constitutionalitatii prevederilor art. 171 din [Codul electoral](#), adoptat prin Legea nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997, cu modificarile si completarile ulterioare.

Conform art. 171 din [Codul electoral](#), Comisia Electorala Centrala declara nevalabil referendumul republican, daca la el au participat mai putin de 3/5 din numarul persoanelor inscrise in liste. Autorii sesizarii sustin ca norma mentionata contravine art. 2, art. 39, art. 75, art. 134, art. 135 alin. (1) lit. d) si art. 142 din [Constitutie](#), intrucit limiteaza dreptul majoritatii simple (50% plus unu) a persoanelor inscrise in listele electorale de a adopta prin referendum republican decizii pentru modificarea [Constitutiei](#) si asupra altor probleme importante ale societatii si statului.

Examinind sesizarea grupului de deputati, Curtea Constitutionala dispune sistarea procesului pentru urmatoarele considerente.

La 11 ianuarie 2000, in cadrul examinarii in fond a sesizarii ex-Presedintelui Republicii Moldova dl Petru Lucinschi despre controlul constitutionalitatii [Legii nr. 480-XIV din 2 iulie 1999 privind modificarea si completarea Codului electoral](#), Curtea a recunoscut constitutional art. 171 din [Codul electoral](#) in redactia pct. 15 din legea mentionata.

In hotarirea sa Curtea a constatat ca, fiind unicul organ care decide prin lege asupra organizarii si desfasurarii referendumului republican, Parlamentul este in drept sa decida si asupra conditiilor de valabilitate a rezultatelor acestuia, inclusiv asupra numarului minim de participanti la el. Or, referendumul presupune exprimarea vointei poporului intr-o problema sau alta, caruia ii apartine, in baza art. 2 alin. (1) din [Constitutie](#), suveranitatea nationala pe care el o exercita in mod direct, iar exercitarea plenara a vointei sale presupune o participare cit mai masiva a alegatorilor la plebiscit.

Astfel, intrucit anterior a fost adoptata o hotarire in problema abordata in sesizarea grupului de deputati, aceasta circumstanta, conform art. 60 lit. e) din [Codul jurisdictiei constitutionale](#), constituie drept temei legal pentru sistarea procesului.

Pentru motivele aratate, conducindu-se dupa art. 26 alin. (1) din [Legea cu privire la Curtea Constitutionala](#) si art. 64 din [Codul jurisdictiei constitutionale](#),
Curtea Constitutionala

D E C I D E :

1. Se sisteaza procesul pentru controlul constitutionalitatii art. 171 din [Codul electoral](#), cu modificarile si completarile ulterioare.

2. Prezenta decizie este definitiva, nu poate fi supusa nici unei cai de atac, intra in vigoare la data adoptarii si se publica in "Monitorul Oficial al Republicii Moldova".

PRESEDINTELE
CURTII CONSTITUTIONALE
Chisinau, 16 decembrie 2002.

Victor PUSCAS

Nr. 6

HOTARIREA CURTII CONSTITUTIONALE
despre controlul constitutionalitatii art.150 alin.(1)
si (2) din Codul electoral
Nr.15 din 11.04.2000

Monitorul Oficial al R.Moldova nr.46-49 din 27.04.2000

In numele Republicii Moldova,

Curtea Constitutionala in componenta:

Pavel BARBALAT - presedinte

Nicolae CHISEEV - judecator-raportor

Mihai COTOROBAI - judecator

Constantin LOZOVANU - judecator-raportor

Gheorghe SUSARENCO - judecator-raportor

Ion VASILATI - judecator

cu participarea Alionei Balaban, grefier, Mihai Petrachi, seful cabinetului, consilierul principal al Presedintelui Republicii Moldova, Raisei Grecu, directorul serviciului acte ale Presedintelui, reprezentantii autorului sesizarii, Ion Mitu, seful Directiei juridice a Aparatului Parlamentului, si Ion Creanga, seful sectorului pentru relatii cu autoritatile publice in Directia juridica a Aparatului Parlamentului, reprezentantii permanenti ai Parlamentului la Curtea Constitutionala, deputatilor in Parlament Vasile Nedelciuc, presedintele Comisiei pentru politica externa, Eugen Rusu, presedintele Comisiei juridice, pentru numiri si imunitati, si Vladimir Solonari, presedintele Comisiei pentru drepturile omului, culte, minoritati nationale si comunitati externe, conducindu-se dupa art. 135 alin.(1) lit.a) din Constitutie, art.4 alin.(1) lit.a) din Legea cu privire la Curtea Constitutionala si art.16 alin.(1) din Codul juridictiei constitutionale, a examinat in sedinta plenara publica dosarul privind controlul constitutionalitatii dispozitiilor art.150 alin.(1)si (2)din Codul electoral.

Temei pentru examinarea dosarului a servit sesizarea Presedintelui Republicii Moldova, depusa la 2 februarie 2000, in conformitate cu art.24 si 25 din Legea cu privire la Curtea Constitutionala si art.38 si art.39 din Codul juridictiei constitutionale.

Prin decizia Curtii Constitutionale din 25 februarie 2000 sesizarea a fost admisa spre examinare in fond si inregistrata in ordinea de zi.

In procesul examinarii preliminare a sesizarii Curtea Constitutionala a solicitat puncte de vedere Parlamentului, Ministerului Justitiei, Procuraturii Generale, Academiei de Stiinte.

Examinind materialele dosarului, audiind informatia prezentata de judecatorii-raportori si argumentele expuse de parti,
Curtea Constitutionala

a c o n s t a t a t:

1. Articolul 150 din Codul electoral in redactia Legii nr.480-XIV din 2 iulie 1999 prevede modalitatea de adoptare a hotaririi sau decretului cu privire la desfasurarea referendumului republican.

Potrivit alin.(1) din acest articol, in termen de 6 luni de la primirea propunerilor de initiere a referendumului, Parlamentul adopta una din urmatoarele hotariri:

a) despre declararea referendumului, care se va desfasura peste cel putin 60 de zile de la adoptarea hotaririi;

b) despre respingerea propunerii privind desfasurarea referendumului in cazul cind aceasta este formulata de deputati ori de cetateni;

c) despre solutionarea problemelor preconizate a fi supuse referendumului, fara efectuarea ulterioara a acestuia.

Art.150 alin.(2)prevede ca hotarirea despre respingerea propunerii privind desfasurarea referendumului legislativ sau consultativ se adopta cu votul majoritatii deputatilor alesi, iar hotarirea despre respingerea propunerii privind desfasurarea referendumului constitutional - cu cel putin 2/3 din numarul deputatilor alesi.

2. In sesizarea sa adresata Curtii Constitutionale Presedintele Republicii Moldova solicita controlul constitutionalitatii dispozitiilor art.150 alin.(1) si (2) din Codul electoral.

Dupa parerea autorului sesizarii, prevederile art.150 alin.(1) lit.b) din Codul electoral, care admit respingerea de catre Parlament a propunerii cu privire la desfasurarea referendumului, in cazul cind aceasta este formulata de cetateni, contravine art.2 alin.(1), art.39 alin.(1) si art.75 alin.(1) din Legea Suprema.

Autorul sesizarii considera de asemenea ca examinarea de catre Parlament a problemelor de importanta nationala preconizate a fi supuse referendumului fara desfasurarea ulterioara a lui constituie o

incalcare a dreptului constitutional al cetatenilor de a-si exprima vointa si contravine prevederilor art.2 alin.(1), art.39 alin.(1), art.66 lit.b), art.75 alin.(1) din Constitutie.

Potrivit prevederilor Constitutiei, se mentioneaza in sesizare, Presedintele Republicii Moldova nu numai ca este in drept sa initieze desfasurarea referendumului in problema revizuirii Constitutiei, dar si sa ceara poporului sa-si exprime vointa in problemele de importanta nationala prin referendum. Prevederile art.150 alin.(1) lit.c) din Codul electoral, potrivit carora Parlamentul solutioneaza problemele preconizate a fi supuse referendumului fara efectuarea ulterioara a acestuia, nu-i permit sefului statului sa-si realizeze in masura deplina Imputernicirile constitutionale ce-i revin in aceasta calitate si care sint prevazute in art.88 lit.f) din Constitutie, ceea ce contravine principiului de separatie a puterilor in stat (art.6 din Constitutie).

In completarea la sesizarea depusa la Curtea Constitutionala Presedintele Republicii Moldova mentioneaza ca prevederile art.150 din Codul electoral nu corespund nici art.75 alin.(2) din Constitutie, intrucit limiteaza imputernicirile sefului statului, care are dreptul de a cere poporului sa-si exprime prin referendum vointa sa numai asupra celor mai importante probleme cu care se poate confrunta natiunea la anumite etape, si nu dau un raspuns clar la intrebarea prin ce referendum isi exprima poporul "vointa" (si nu parerea): prin referendumul, ale carui rezultate, potrivit art.75 alin.(2) din Constitutie, au putere juridica suprema sau prin referendumul, ale carui rezultate au caracter consultativ?

3. Conform dispozitiilor art.2 alin.(1) din Constitutie, suveranitatea nationala apartine poporului Republicii Moldova, care o exercita in mod direct si prin organele sale reprezentative, in formele stabilite de Constitutie.

Vointa poporului constituie, potrivit Constitutiei, baza puterii de stat. Aceasta vointa se exprima prin alegeri libere, care au loc in mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret si liber exprimat (art.38 alin.(1) din Constitutie).

Referendumul este o forma de exprimare a vointei poporului, la care sint supuse cele mai importante probleme ale vietii societatii si statului.

Poporul isi exprima prin referendum vointa asupra problemelor de importanta nationala atat din propria initiativa, cit si din initiativa Presedintelui Republicii Moldova, care in calitatea sa de sef al statului este garantul suveranitatii, independentei nationale, unitatii si integritatii teritoriale a tarii (art.77, art.88 lit.f) din Constitutie).

Normele constitutionale despre referendum sint reglementate de Constitutie in capitolul IV sectiunea 3 Legiferarea. Hotaririle adoptate asupra rezultatelor referendumului republican au putere juridica suprema (art.75 alin.(2) din Constitutie).

Legiitorul a stabilit doua proceduri de legiferare: procedura parlamentara si procedura prin care poporul isi exercita suveranitatea - referendumul. Existenta a doua proceduri de legiferare este confirmata de asemenea de prevederile art.148 alin.(5) din Codul electoral, care prevede ca in cazul in care revizuirea unora si acelorasi prevederi ale Constitutiei este initiata concomitent de Parlament si de cetateni, legiitorul acorda prioritate initiativei cetatenilor.

Prin urmare, la revizuirea Constitutiei pot fi aplicate doua proceduri: parlamentara - cu respectarea prevederilor art.141-143, referendumul - cu respectarea prevederilor art.2, art.39, art.66 lit.b) si art.75 din Constitutie.

Organizarea, pregatirea si desfasurarea referendumului, procedura votarii, stabilirea rezultatelor votarii, totalizarea rezultatelor referendumului se reglementeaza prin Codul electoral (capitolul VI, art.141-202).

In art.143 din Codul electoral sint stabilite tipurile de referendum republican, care, in functie de natura juridica a problemelor supuse referendumului, pot fi constitutionale, legislative si consultative.

In conformitate cu art.66 lit.b) din Constitutie, art.151 alin.(1) din Codul electoral, prin Hotarirea Curtii Constitutionale nr.57 din 3 noiembrie 1999 "Despre interpretarea art.75, art.141 alin.(2) si art.143 din Constitutie"*, Parlamentul este abilitat sa declare toate tipurile de referendum republican prin hotarire. In cazul initierii de catre Presedintele Republicii Moldova a procedurii de desfasurare a referendumului cu caracter consultativ, seful statului emite decretul respectiv.

-----
* M.O., 1999, nr.124-125, art. 68.

Dreptul de a declara referendumuri si de a stabili principiile generale de desfasurare a lor este prerogativa exclusiva a Parlamentului. Totodata, Parlamentul nu este in drept sa stabileasca pe cale legislativa restrictii asupra declararii referendumurilor republicane in cazul in care initiativa provine de la cetateni sau Presedintele Republicii Moldova.

Examinind argumentele expuse in sesizare, Curtea Constitutionala releva ca dispozitiile contestate cuprinse in art.150 alin.(1) si (2) din Codul electoral, atit prin continut, cit si prin sensul pe care li-l confera practica judiciara, contravin art.2, art.38, art.77 si art.88 din Constitutie, impiedica realizarea drepturilor constitutionale ale cetatenilor.

De mentionat ca, potrivit art.150 alin.(1) lit.b) din Codul electoral, Parlamentul este in drept sa adopte o hotarire despre respingerea propunerii privind desfasurarea referendumului in cazul in care aceasta este formulata de cetateni. O asemenea hotarire inasa ar priva cetatenii de dreptul de a initia referendumuri.

Respingerea de catre Parlament, conform art.150 alin.(1) lit.b) din Codul electoral, a propunerii privind desfasurarea referendumului initiat de cetateni contravine dispozitiilor constitutionale cuprinse in art.2 alin.(1) si art.39 alin.(1) din Legea Suprema. Respingerea initiativei poporului - purtator al suveranitatii nationale, abilitat cu dreptul de a se pronunta asupra problemelor de interes national, - constituie o ingradire a dreptului sau constitutional de a-si exprima vointa.

Art.2 alin.(1) din Constitutie, care prevede ca suveranitatea nationala apartine poporului, si art.38 alin.(1) din Constitutie, conform caruia vointa poporului constituie baza puterii in stat si isi gaseste expresia in alegeri libere (referendum), au un caracter imperativ, ceea ce exclude interpretarea lor extensiva.

In conformitate cu art.61 si art.78 din Constitutie, Parlamentul si Presedintele Republicii Moldova se aleg prin vot universal, egal, direct, secret si liber exprimat. Fiecare dintre ei isi exercita

prerogativele pornind de la principiul separatiei si colaborarii puterilor in stat (art.6 din Constitutie).

Presedintele Republicii Moldova este seful statului, reprezinta statul si este garantul suveranitatii, independentei nationale si al unitatii si integritatii teritoriale a tarii (art.77 alin.(2) din Constitutie). Anume prin acestea sint conditionate prerogativele Presedintelui Republicii Moldova de a cere poporului sa-si exprime, prin referendum, vointa asupra problemelor de interes national.

Dispozitiile art.75, art.77, art.88 lit.f)si art.141 alin.(1) lit.c) din Constitutie, examinate in ansamblu cu dispozitiile constitutionale despre statutul sefului statului, denota ca referendumul este un instrument legal al sefului statului. Constitutia, neingradind acest drept al lui, permite Presedintelui Republicii Moldova sa initieze desfasurarea oricarui tip de referendum republican. Constitutia nu prevede posibilitatea instituirii unor restrictii juridice asupra acestor prerogative ale Presedintelui Republicii Moldova.

Astfel, in cazul in care initiativa desfasurarii referendumului privind revizuirea Constitutiei vine de la cetateni, in conditiile respectarii prevederilor art.152 din Codul electoral, sau de la Presedintele Republicii Moldova, Parlamentul nu este in drept sa respinga propunerea de desfasurare a lui. Totodata, Curtea Constitutionala considera ca Parlamentul este in drept sa respinga initiativa grupului de deputati privind desfasurarea referendumului, deoarece acest grup este o parte componenta a Parlamentului.

Problemele privind revizuirea, modificarea sau completarea Constitutiei supuse referendumului trebuie sa fie formulate clar. Parlamentul nu este in drept sa modifice formularea problemelor preconizate a fi supuse referendumului, atunci cind initiativa de desfasurare a lui emana de la cetateni sau Presedintele Republicii Moldova (art.141 din Constitutie), deoarece in cazul unui asemenea amestec este limitata exercitarea de catre cetateni a dreptului de a participa nemijlocit la procesul de legiferare.

Astfel, cetatenii si Presedintele Republicii Moldova sint in drept sa initieze desfasurarea oricarui tip de referendum republican in conformitate cu art.2 alin.(1), art.38 alin.(1), art.39 alin.(1), art.75

alin.(1) art.88 lit.f) din Constitutie, care consfintesc principiul suveranitatii poporului si dreptul poporului de a solutiona, in modul stabilit de Constitutie si de legi, prin referendum, cele mai importante probleme din viata societatii si statului.

Dispozitiile art.150 alin.(2) din Codul electoral, care prevad ca hotarirea despre respingerea propunerii privind desfasurarea referendumului legislativ sau consultativ se adopta cu votul majoritatii deputatilor alesi, iar hotarirea despre respingerea propunerii privind desfasurarea referendumului constitutional - cu cel putin 2/3 din numarul deputatilor alesi, pot fi apreciate drept abatere de la modul consfintit prin Constitutie de adoptare de catre Parlament a hotaririlor si contravine art.74 alin.(2) din Constitutie.

Art.150 din Codul electoral in redactia Legii nr.480-XIV nu prevede respingerea initiativei de a declara referendumul republican in cazul in care acesta este initiat de Presedintele Republicii Moldova sau de Guvern, ceea ce corespunde Constitutiei.

Totodata, legiuitorul nu a solutionat problema consecintelor juridice care pot surveni in cazurile in care Parlamentul, timp de 6 luni din momentul initierii referendumului de catre deputati ori cetateni, nu adopta nici una din cele trei tipuri de hotariri, prevazute de art.150 alin.(1) lit.a), lit.b) si lit.c) din Codul electoral, sau nu adopta in termenul indicat hotarirea privind desfasurarea referendumului initiat de cetateni sau de Presedintele Republicii Moldova.

Problemele privind desfasurarea referendumului republican din initiativa Guvernului, precum si problemele despre consecintele neadoptarii de catre organul legislativ in termen de sase luni a hotaririlor prevazute de art.150 din Codul electoral tin de competenta organului legislativ si urmeaza sa fie reglementate prin lege.

In temeiul celor expuse, calauzindu-se de prevederile art.140 din Constitutie, art.26 alin.(1), alin.(2) si art.27 din Legea cu privire la Curtea Constitutionala, art.66, art.69, art.70 si art.79 din Codul juridictiei constitutionale, Curtea Constitutionala

H O T A R A S T E :

1. Declara neconstitutionale:

a) sintagma "ori de cetateni" din art.150 alin. (1) lit.b) din Codul electoral;

b) prevederile art.150 alin.(2) din Codul electoral.

2. Prezenta hotarire este definitiva, nu poate fi supusa nici unei cai de atac, intra in vigoare la data adoptarii si se publica in "Monitorul Oficial al Republicii Moldova".

PRESEDINTELE

CURTII CONSTITUTIONAIE

Pavel BARBALAT

Chisinau, 11 aprilie 2000. Nr. 15.

OPRINIE SEPARATA

Examinind dosarul in cauza, Curtea Constitutionala avea obligatiunea sa constate, daca prevederile art. 150 alin. (1) si (2) din Codul electoral nu contravin atit dispozitiilor Titlului VI din Constitutia Republicii Moldova, care reglementeaza modul de revizuire a Legii Supreme, cit si Hotaririi Curtii Constitutionale nr. 57 din 3 noiembrie 1999 "Privind interpretarea art. 75, 141 alin. (2) si art. 143 din Constitutie"* .

-----
* M.O., nr. 124-125 din 19.11.1999.

Art.75 din Constitutie statueaza ca cele mai importante probleme ale societatii si ale statului sint supuse referendumului, iar hotaririle adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridica suprema.

Prin urmare, pentru reglementarea procedurii de organizare si desfasurare a unui referendum, Legea Suprema obliga legiuitorul sa adopte o lege organica.

Or, Parlamentul este unica autoritate legislativa in stat, care reglementeaza, prin prevederile Codului electoral, modul de organizare si desfasurare a referendumului republican in scopul exercitarii puterii poporului si participarii lui nemijlocite la conducerea si administrarea treburilor publice.

Presedintele Republicii Moldova este in drept sa initieze un referendum legislativ, dar numai prin intermediul Parlamentului.

In opinia mea, referendumul constitutional trebuie sa se circumscrie procedurii de revizuire a Constitutiei, strict determinata de Legea

Suprema. Referendumul republican in problema revizuirii Constitutiei poate fi initiat numai in cazurile strict determinate de prevederile art.142 alin.(1) din Constitutie.

Astfel, dispozitiile privind caracterul suveran, independent si unitar al statului, precum si cele referitoare la neutralitatea permanenta a statului pot fi revizuite de catre Parlament numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majoritatii cetatenilor inscrisi in listele electorale.

Opinia sefului statului referitor la desfasurarea referendumului constitutional contravine art.66 lit.b), art.72 alin.(3) lit.b) si art.75 din Constitutie, care prevad ca numai Parlamentul declara referendumuri si numai Parlamentul, prin lege organica, reglementeaza organizarea si desfasurarea referendumului.

Art. 88 lit.f) din Constitutie statueaza ca Presedintele Republicii Moldova poate cere poporului sa-si exprime, prin referendum, vointa asupra problemelor de interes national.

Prin Hotarirea din 3 noiembrie 1999 Curtea Constitutionala a stabilit ca, potrivit art.75 din Constitutie, cele mai importante probleme ale societatii si statului sint supuse referendumului, acesta fiind de fapt mijlocul prin care poporul isi exercita vointa direct.

Referendumul poate privi fie un proiect de lege, atunci cind este declarat de catre Parlament in baza art.66 lit.b) din Constitutie, fie o problema de interes national, pentru care se cere exprimarea opiniei alegatorilor, atunci cind este initiat de Presedintele Republicii Moldova in baza atributiilor sale prevazute de art.88 lit.f) din Constitutie.

Tot aici Curtea a mentionat ca prin art.88 din Constitutie, care stipuleaza dreptul Presedintelui Republicii Moldova de a cere poporului sa-si exprime, prin referendum, vointa asupra problemelor de interes national, legiuitorul constituant a prevazut posibilitatea Presedintelui de a se adresa alegatorilor doar pentru probleme majore cu care ar putea fi confruntata natiunea la un anumit moment, dar nu si in legatura cu aprobarea sau respingerea unei legi de modificare a Constitutiei sau a unei legi in general.

Potrivit art.60 alin.(1), art.66 lit.a) si art.72 alin.(1) din Constitutie, Parlamentul este unica autoritate legislativa a statului, o

atributie de baza a caruia o constituie adoptarea legilor, care pot fi constitutionale, organice si ordinare.

In context, tin sa mentionez ca Presedintele Republicii Moldova nu poate eluda procedura parlamentara de organizare a unui referendum constitutional sau legislativ, or, in caz contrar, s-ar putea crea situatii cind Presedintele Republicii Moldova, facind uz de prerogativa oferita de art.88 lit.f) din Constitutie, ar putea apela la consultarea poporului pentru a confirma sau a respinge o lege adoptata de Parlament.

In opinia mea, fiind o prerogativa exclusiva a Parlamentului, reglementarea organizarii si desfasurarii referendumului in redactia p. 9 si p. 10 din Legea nr.480-XIV nu poate fi calificata ca o restringere a atributiilor Presedintelui Republicii Moldova in problema initierii referendumurilor si ca o violare a principiului separarii puterilor in stat, principiu consfintit in art.6 din Constitutie.

Cu alte cuvinte, Constitutia tarii recunoaste ca Legea Suprema poate fi revizuita numai de catre Parlament si numai la initiativa subiectilor prevazuti in art. 141 din Constitutie, iar dispozitiile privind caracterul suveran, independent si unitar al statului, precum si cele referitoare la neutralitatea permanenta a statului pot fi revizuite numai cu aprobarea lor ulterioara prin referendum (art. 142 din Constitutie).

Argumentele Curtii Constitutionale, potrivit carora Constitutia ii permite sefului statului sa initieze desfasurarea oricarui tip de referendum republican, inclusiv de a se adresa direct poporului pentru ca acesta sa adopte modificari la Constitutie, ocolind procedura stabilita prin art. 143 din Constitutie, nu rezista criticii, deoarece nici practica mondiala, nici teoria dreptului constitutional nu cunosc cazuri cind o Constitutie, adoptata de catre un organ abilitat, poate fi revizuita de un alt organ, fie el si cu o putere de decizie mai inalta.

Avind in vedere cele expuse, consider ca sesizarea Presedintelui Republicii Moldova este neintemeiata, iar prevederile art. 150 alin. (1) lit. b) si c) si art. 150 alin. (2) din Codul electoral sint constitutionale.

JUDECATOR AL CURTII CONSTITUTIONALE Gheorghe
SUSARENCO